

nummer 1 februari 1998

TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING
VAN DOCENTEN IN GESCHIEDENIS EN
STAATSIINRICHTING IN NEDERLAND (VGN)

KLEIO

**Noord-Ierland, de
'Troubles' en het
onderwijs**

**Excursie naar
Waterloo**

**Het laatste werk
van Hercules**

**Lessen maken met
Internet**

Algemeen Bestuur

C. Weltevrede,
voorzitter (Onderwijs Advies
Commissie, publiciteit,
contacten met het weten-
schappelijk onderwijs, het
KNHG en de SLO),
Dubbeldamseweg Zuid 350,
3312 KT Dordrecht.
Tel. 078 - 6390 699.
Fax 078 - 6399 001
E-mail: c.weltevrede@wxs.nl

Mw. M.E. Hielkema,
vice-voorzitter (Didactiek-
en Activiteitencommissie,
Intercommissie, contacten
met lerarenopleiders en
nascholing, contacten
met historische
verenigingen en
omgevingsgeschiedenis),
Titiaanstraat 34¹,
1077 RJ Amsterdam.
Tel. 020 - 6644 060.

H. Buskop,
1e secretaris (externe corre-
spondentie, Commissie
PABO, contacten met
VALO en SLO),
Sportlaan 370,
2566 LP Den Haag.
Tel. 070 - 364 8946.
Fax 070 - 387 7275.

L.W.P. Janssen,
2e secretaris (interne
correspondentie, Commissie
Basisvorming),
Ananasstraat 1,
6543 ZH Nijmegen.
Tel. 024 - 373 4800.

Mw. J.M.L. van Bakkum,
penningmeester
(Commissie
Volwasseneneducatie,
beroepsonderwijs)
Molvense erven 102,
5672 HN Nuenen.
Tel. 040 - 2834 364.

Mw. R. Leusink,
(Commissie
Vrouwengeschiedenis),
Dr. J.P. Heyelaan 4,
3818 GT Amersfoort.
Tel. 033 - 4630 996.

H. Groothuis,
(Commissie Vbo/Mavo,
contacten met het Cito),
Bollenhofsestraat 17,
3572 VH Utrecht.
Tel. 030 - 2713 204.

Mw. R. Schreuder,
Couwenhoven 46-01,
3703 EM Zeist.
Tel. 030 - 6959 506.

U kunt zich opgeven als lid
van de VGN bij de
administratie:
Purmerendstraat 239,
2547 JD Den Haag.
Wilt u daarbij aangeven tot
welke categorie van leraren u
behoort en op welk school-
type u werkzaam bent.
Alle leden van de VGN
hebben een abonnement
op Kleio. Niet-leden kunnen
zich abonneren.

Voor 1998 bedragen
de contributies:

- Bij bezoldiging t/m HOS-
schaal 10: f95,-
 - Bij bezoldiging vanaf HOS-
schaal 11: f115,-
 - VBO/MAVO-docent met
drie of meer vakken: f65,-
 - Bij minder dan 16 uur:
f80,-
 - Kennismakingslidmaat-
schap (alleen voor studen-
ten): f45,-
 - Buitengewone leden
(zij die niet meer in het
onderwijs
werkzaam zijn): f85,-
 - Partnerlidmaatschap:
f140,-
- een abonnement:
- Binnenland f100,-
 - Buitenland, f125,-
binnen Europa
 - Buitenland, f135,-
buiten Europa (luchtpost)
 - Losse nummers f 10,-

In Kleio kan geadverteerd
worden. Prijzen:

- 1 pagina f510,-
 - 1/2 pagina f400,-
 - 1/4 pagina f225,-
- bijsluiters f410,-
Gebruik van steunkleur is
mogelijk.
Voor informatie over andere
formaten en inleverdata van
de opnamemodellen kunt u
zich wenden tot de eind-
redacteur.

**VGN-giro: 128701 ,t.n.v.
Penningmeester VGN,
Den Haag.**

Redactie

J.L.G. van Oudheusden,
voorzitter, Massenetstraat 21,
5144 WP Waalwijk.
Tel. 0416 - 33 74 30.

J. Trippenzee, secretaris,
Vesuvius 74,
3524 WX Utrecht.
Tel. 030 - 280 05 43

R.P. Slotboom,
Hazenhof 54,
3451 LL Vleuten.
Tel. 030 - 677 40 61.

H.F. Oattes,
Roerdomp 80,
3641 TK Mijdrecht.
Tel. 0297 - 28 11 97.

H.S.J. Jansen,
Hatertseweg 463,
6533 GH Nijmegen.
Tel. 024 - 355 34 84.

Mw. C. van Boxtel,
Evieveland 6,
5422 AK Gemert.
Tel. 0492 - 36 11 36.

H. Pols,
Van Aerssenstraat 140,
2582 JT Den Haag.
Tel. 070 - 3501 380.

Mw. M. Meuwissen,
Kwartelstraat 34bis,
3514 EW Utrecht.
Tel. 030 - 273 1670.

Mw. T. Bogaerts,
eindredactie,
Omloop-West 9,
3402 XM IJsselstein.
Tel. 030 - 688 35 76
Fax 030 - 688 84 59
E-mail: c.bogaerts@
consunet.nl

ISSN 0165-6449

Wilt u artikelen voor Kleio toe-
sturen aan de secretaris van de
redactie. Berichten voor de
Kleio-krant, aktualiteiten, mede-
delingen van commissies, aan-
kondigingen, brieven en alles
betreffende het lopende nummer
moet naar de eindredacteur.

Van de redactie

In veel opzichten belooft 1998
voor het geschiedenisonder-
wijs een belangrijk jaar te
worden.

Uit het overaanbod aan her-
denkingen, onder meer de
dood van Philips II (1598), de
Vrede van Munster (1648),
Thorbeckes grondwets-
herziening (1848), Wilhelmina
koningin (1898) en de dood
van Martin Luther King (1968)
kan de docent een eigen
keuzemenu samenstellen.
Bovendien viert de VGN haar
veertigste verjaardag!
Van ernstiger aard voor de
toekomst van ons vak is de
uitkomst van de besluit-
vorming omtrent de leer-
wegen in het toekomstige
vmbo (zal straks 60% van de
jeugd verstoken blijven van
enige historische notie?) en de
rapportage van de 'brede
commissie'.

De redactie van KLEIO hoopt
u van al dit soort zaken op de
hoogte te houden.

Het eerste nummer van deze
nieuwe jaargang is traditie-
getrouw gevuld met de jaar-
stukken in verband met de
Algemene Ledenvergadering
op 21 maart.

Door het recente oplaaien van
de 'Troubles' in Noord-Ierland
heeft de reportage over de
Euroclio-studiereis van sep-
tember jl. helaas een grote
actualiteitswaarde.

Dat hoeft gelukkig niet
gezegd te worden van de
bijdrage over het slagveld van
Waterloo; een dergelijke
massale slachtpartij tussen de
Europese grootmachten
behoort hopelijk definitief tot
het verleden, zodat de
geschiedenisdocent het
bezoek voornamelijk als 'histo-
rische sensatie' kan beleven.

De redactie streeft ernaar
vooral bijdragen te plaatsen
van auteurs buiten de eigen
kring. Hopelijk kan dit in de
komende nummers beter
gerealiseerd worden dan in
deze eerste KLEIO van de 39e
jaargang.

Jan van Oudheusden

Omslag: Leerling van de 'Our Lady
of Lourdes High School' in
Ballymoney (foto: Huub Oattes).

In dit nummer

Geloof, geweld, angst en apartheid in Noord-Ierland

2 *Geschiedenisonderwijs als vredestitel?*

Huib Oattes en Jan van Oudheusden

In september 1997 voerde een Euroclio-reis twee Kleio-redacteurs naar Noord-Ierland. Daar zagen ze hoe met name het geschiedenisonderwijs probeert de verdeeldheid te bestrijden. Een verstandig gebruik van het Internet kan hier ook een rol bij spelen.

Een levende geschiedenisles?

9 *Het slagveld van Waterloo*

Jan van Oudheusden

Een lerarenuitstapje van het Dr. Moller College voerde naar Waterloo. Alles wat daar te zien is rondom de slag zal ook leerlingen nog lang heugen.

Het Internet als leverancier van lesmateriaal

20 *Het Net in de les*

Huib Oattes

Niet alleen de leerlingen, maar ook de docent kan aardig wat bruikbaar materiaal van Internet plukken. Hoe dat werkt leest u hier.

En verder

14	Boek van de maand (Jan van Oudheusden)
18	Kleioskoop (Anton van Hooff)
23	Boeken
30	Kleiokrante

Dit nummer van KLEIO bevat in het middenkatern de stukken voor de Algemene Ledenvergadering op zaterdag 21 maart a.s. in Utrecht. Stuur het opgavestroompje op als u komt!

Geschiedenisonderwijs als vredestitelier?

Met geschiedenis-collega's op studiereis gaan naar de kust van Noord-Ierland, en daar op een moderne universiteit van een enthousiaste docent de kneepjes van Internet, multiculturele vorming en scholenuitwisseling bijgebracht krijgen: klinkt het uitnodigend genoeg? In september 1997, toen het schooljaar amper was opgestart, werd dit aantrekkelijke visioen realiteit voor een groep van achttien Nederlandse, een Belgische en twee Russische geschiedenisdocenten.

De studiereis werd mogelijk gemaakt door subsidie van het Europees Platform (de PLATO-beurs) op initiatief van Euroclio, dat contacten had met Dr. Roger Austin van de University of Ulster in Coleraine. Roger Austin is een goed onderlegde teacher-trainer, een vakdidacticus dus, die zeer bedreven is in de aanwending van Internet voor het geschiedenis-onderwijs. Daarnaast heeft Roger ons ook in tal van andere aspecten van de Noord-Ierse maatschappij ingewijd, van de 'Troubles' tot en met de Ierse volksdansen en de 'pub quiz'. Dankzij zijn inspanningen en die van de Euroclio-organisatoren Marion Kuyper en Hélène Budé, verliep het drukke program, van zondag 7 tot en met zondag 14 september 1997, vlekkeloos en werd het een uiterst leerzame en indrukwekkende studieweek.

Naar de roots van 'Bloody Sunday'

Ons gezelschap bleef niet de hele week binnen de moderne campus van Coleraine. Tenslotte waren we te gast in niet zomaar een land, maar in Noord-Ierland, dat het toneel is van een bloedige burgeroorlog tussen de

katholieke minderheid en de protestantse meerderheid. De protestantse Unionisten willen tegen elke prijs de unie met Groot-Brittannië handhaven, terwijl de katholieke nationalistische aansluiting van Noord-Ierland met de Ierse Republiek nastreven. Met name de katholieke IRA (Irish Republican Army) schuwt de terreur niet om haar doelstellingen te realiseren.

De Noord-Ieren zelf vermijden liever het woord burgeroorlog en spreken eufemistisch van de 'Troubles'. Het is triest te constateren dat uitgerekend dit groene eiland, begenadigd met zo'n prachtige natuur en bewoond door zo'n vriendelijke bevolking, uiteengescheurd wordt door een genadeloze vete die alleen al de afgelopen dertig jaar ruim 3000 doden en meer dan 30.000 gewonden heeft gevegd. De slechte en gespannen verhouding tussen beide bevolkingsgroepen heeft geleid tot een ver doorgevoerde vorm van segregatie op tal van terreinen, zoals aparte woonwijken, aparte scholen en aparte (sport)verenigingen.

Juist tijdens ons bezoek kwamen onder leiding van de Amerikaanse senator

Mitchell de vredesonderhandelingen op Stormont Palace op gang, zij het met horten en stoten. David Trimble van de protestantse Unionisten (UUF) en Gerry Adams van het katholieke Sinn Féin, gewend om elkaar in de media te beschimpen, moesten nu voor het oog van de wereld deelnemen aan deze besprekingen over de toekomst van Noord-Ierland. De Noord-Ieren zelf verwachtten er niet veel van: " ... na twee bomaanslagen is het circus weer voorbij ..."

Op een zonnige dag bezoeken we Londonderry, waar zich in de jaren zeventig bloedige taferelen afspeelden in en rondom de katholieke wijk Bogside. Het is de enige stad in Noord-Ierland waar de katholieken in de meerderheid zijn. Het Britse leger zit nu, tijdelijk, teruggetrokken in de kazernes. Dat was een paar jaar geleden nog anders. Toen mocht je hier als belangstellende toerist helemaal niet lopen. Nu zie je met moeite nog ergens een Britse militair in zijn wachthuisje zitten. Dit wil niet zeggen dat er geen militairen meer zijn. Via hoge en bepantserde uitkijktorens, uitgerust met televisie-

camera's, wordt de katholieke wijk dag en nacht door de Britse soldaten in de gaten gehouden.

De gids, historica Kathleen Gormley, vertelt ons hier van 'Bloody Sunday', januari 1972, toen Britse soldaten, die aanvankelijk door de katholieken waren verwelkomd als vredestichters, het vuur openden op katholieke demonstranten. Er vielen dertien doden, onschuldige mensen, enkelen nog maar zeventien jaar oud. Nooit hebben de Britten excuses aangeboden. Deze gebeurtenis staat diep in het collectieve geheugen van de katholieken gegrift. Er staat een gedenkzuil met de namen van de slachtoffers.

Kathleen: *'This is where the Troubles started. Die begonnen als marsen voor burgerrechten, één man - één stem, en ze vroegen om evenredige vertegenwoordiging in de gemeenteraad. Duizenden mensen konden toen nog niet stemmen, omdat ze geen eigen huis hadden, maar woonden in huurkazernes'.*

In de jaren vijftig en zestig werden de katholieken nog geregeerd door een unionistische (protestantse) gemeenteraad, en zwaar gediscrimineerd. Ze hadden nauwelijks kansen op de arbeidsmarkt en geen eigen huizen; in één huurwoning konden verschillende gezinnen wonen, met een hele hoop kinderen. De toiletten waren buiten. Stromend water was er ook niet. Er is veel veranderd sinds de 'Troubles'. Er staan nieuwe huizenblokken met balkons die opvallend geschilderd zijn in de kleuren oranje-wit-groen: de kleuren van de vlag van de Ierse republiek. 'Briljant, vergeleken met wat hier stond in de jaren zestig' zegt Kathleen.

De burgemeester van Londonderry/Derry die wij later ontmoeten is een katholiek! Dat had je vroeger niet voor mogelijk gehouden. Zijn loco is een protestant. In Londonderry/Derry wisselen ze elk jaar van stoel, zoals in veel plaatsen.

In de straten zie je nog veel meer historie uitgestald. Kathleen wijst op het monument voor de 'Great War' van 1914-1918, met honderden namen van gevallen. De protestanten huldigen vooral de inzet van de 36e Ulster Division, die hevige verliezen leed aan de Somme in 1916. Die doden worden nog altijd geëerd.

Voor de katholieken ligt de zaak moeilijker. In 1916 brak de Paasopstand tegen de Engelsen uit, die na een bloedige strijd in Dublin werd neerge-

slagen. Er waren toen nog maar weinig katholieken bereid te vechten voor het Britse 'Empire'; en zelfs niet meer voor het katholieke België. Ook in Derry werden veel mensen gearresteerd, omdat ze Britse troepen aanvielen.

Belfast

Later in de week bezoeken we ook Belfast, waar we uit de mond van enkele programmamakers van de Ulster Television vernemen, voor welke uitdagingen deze mensen staan om een goed uitgebalanceerd televisie-aanbod te brengen. Beide bevolkingsgroepen zijn alert op eventuele partijdigheid van het televisiestation en dagelijks rinkelt de telefoon met klachten van de ene dan wel de andere groep die zich benadeeld voelt. De vormgevers moe-

dente, ik ben een vrouw! Ze maken het je hier zo moeilijk om jezelf te zijn en je eigen identiteit te ontwikkelen! Waarom al die labels op andere mensen hangen?'

Dit zijn heel dappere kinderen, zo stelt onze gastheer, want je zo openhartig in het openbaar uitspreken zal voor menigeen consequenties hebben, tot en met een pak slaag op straat. Het is moeilijk voor te stellen, dat praten over politieke verhoudingen zo beladen en bedreigend kan zijn.

De bus rijdt ons door een 'loyalistische' wijk van Belfast. Eén bocht om, en dan rijden we door een 'republikeinse' wijk. Er zijn straten waarvan iedereen weet: als je aan de ene kant loopt, word je beschouwd als een protestant: als je

Protestantse 'Mural' in Belfast.

ten ook erg voorzichtig zijn met hun kleurgebruik: teveel rood-wit-blauw of groen-wit-oranje levert heftige emoties van kijkers op.

In de studio laten ze ons een uitzending zien van een discussieprogramma waarin Noord-Ierse jongeren zich uitspreken over hun eigen identiteit.

'Ik ben Brits, omdat ik in dit deel van het Britse Rijk leef. Maar ik ben ook Iers, want ik woon in Ierland', zegt een meisje. 'Ik zie mijzelf als Brits', zegt een jongen. 'Ik vind het verkeerd in zo'n hokje gestopt te worden', merkt een ander meisje op. 'Als iemand mij vraagt mijzelf te identificeren zou ik zeggen: ik ben stu-

aan de andere kant loopt ben je katholiek! De gids vertelt dat er op mensen is geschoten omdat ze aan een bepaalde kant van de straat liepen!

Weer wat verder horen wij spreken van 'Bloody Friday' (1974), toen de IRA met een reeks van veertien, op bepaalde onderlinge afstand geplaatste, bommen toesloeg.

'Een gevolg van de Troubles is geweest, dat onze ziekenhuizen een grote expertise hebben opgebouwd in het aanbrengen van kunstledematen. Chirurgen uit Noord-Ierland worden wereldwijd geraadpleegd vanwege hun medische specialisme.'

Leerlingen van de katholieke 'Our Lady of Lourdes High School' in Ballymoney.

Als we langs een taxi-standplaats rijden merkt de gids op: *'Toen er stadsbussen in brand werden gestoken, namen de zwarte taxi's het transportsysteem over. Daarom heeft Belfast nu een van de meest efficiënte taxisystemen van Europa. Buitenlandse experts komen hier hun licht opsteken.'*

Always look at the bright side of life!

Oorlogspropaganda

Het straatbeeld in Belfast en Londonderry/Derry laat de diepe scheiding tussen katholieken en protestanten goed uitkomen. Waar protestanten wonen, hebben de bewoners ervoor gezorgd, dat de Britse vlag en de kleuren rood-wit-en-blauw zichtbaar zijn, zelfs op de trottoirbanden op de hoeken van de straten! In katholieke buurten zijn die trottoirbanden daarentegen juist voorzien van de kleuren oranje-wit-groen, van de vlag van de Ierse republiek. Het deed ons denken aan de manier waarop bendes in de Amerikaanse binnensteden hun territorium afbakenen.

Op de blinde muren zijn kleurige, metershoge muurschilderingen aangebracht. Die verkondigen allerminst een verzoenende boodschap. In katholieke wijken wordt de spot gedreven met de protestantse 'Orange Order' die in de zomermaanden zo nodig wil marcheren volgens de route die haar goeddunkt; dus vlak langs de katholieke buurten, om te provoceren. Veel muurschilderingen hebben de slechte behandeling tot thema die IRA-leden in

Britse gevangenissen ondervinden. De protestantse 'murals' leggen daarentegen de nadruk op de IRA als terroristen met bloed aan hun handen. Voor protestanten is de van de Noord-Ierse vlag afkomstige 'red hand of Ulster' die het stop-gebaar maakt, hét symbool, veelal in combinatie met de leus van de leersjongens die in 1689 Londonderry beveiligden tegen het beleg van de katholieke Jacobus II: *'No Surrender!'*

Heel wat symboliek, heel wat 'labels' - vlaggen, banieren, gebaren, liedjes, tunes - dateren uit het verleden.

'Mentaal zijn we geen twintigste-eeuwse samenleving', vertelt een van de inleiders. *'Ook al zie je hier heel veel economische modernisering, groeiende welvaart. Als je het materialistische er af schraapt, en kijkt in de hoofden, dan leven veel mensen nog in de zeventiende eeuw, waar het echt ertoe doet of je protestants bent of katholiek.'*

Bijzonder grimmig is daarnaast de aanblik van de zwaar bepantserde politie-voertuigen, openbare gebouwen zoals politiebureaus, gerechtshoven en dergelijke. Die zijn zonder uitzondering aangekleed met metershoge ijzeren noodwanden, prikkeldraadversperingen en mobiele camera's. De angst voor bomaanslagen van de IRA is onverminderd groot bij de autoriteiten. Maar ook de gewone bevolking leeft onder een permanente spanning. Al is er geen constante gewapende strijd, toch drukken de aanslagen, afrekeningen en andere uitingen van sectarisch geweld zwaar op de samenleving.

Vrijwel iedereen die we aanspreken op de politieke situatie vertoont eenzelfde reactiepatroon: eerst word je ingeschat, vervolgens wordt de directe omgeving bekeken en daarna pas wordt er op halfzachte toon gereageerd. Alleen onder geloofsgenoten en in een veilige omgeving uit men zich directer en feller.

"Natuurlijk wil iedereen vrede" zo reageren allen, maar ... en dan volgt al naar gelang de overtuiging...: *"but the IRA / the Brits won't allow it"*.

Ongewoon en moeilijk voor te stellen zijn de reacties van Noord-Ierse collega's op alledaagse situaties in deze gespannen wereld:

"in dat café kan ik niet komen", en "in dat dorpje moet ik geen leuke band krijgen, anders ben ik de klos".

Uniformen en discipline

Het programma voorzag in een bezoek aan enkele middelbare scholen. Van de vier scholen die zich voor deze bezoeken beschikbaar stelden, bezocht elk lid van de groep er twee, zodat we 's avonds indrukken konden uitwisselen.

De kinderen dragen schooluniformen. In de katholieke 'Our Lady of Lourdes High School' in Ballymoney lopen de jongens in grijze vesten en de meisjes in vuurrode truitjes. In de protestantse 'Coleraine High School', een Grammar School voor meisjes, zijn alle leerlingen in groene truitjes gehuld, waaronder bloes met stropdas. Sommigen dragen onderscheidingen op hun truitje, waar- op bijvoorbeeld staat: klasse-oudste.

We kregen rondleidingen door smetteloze gangen - met veel foto's van uitblinkende, prijswinnende leerlingen uit de voorafgaande jaren - en duur ingerichte mediatheken en computer-lokalen. De scholen maken een wat saaie indruk en de leerlingen zijn opvallend gedisciplineerd. Een van de scholen had trots een plakkaat opgehangen met de vermelding: best schoongemaakte school van 1996! Je kon rillen bij het vooruitzicht dat onze Noord-Ierse collega's op bezoek zouden komen in bepaalde, minder 'well kept' scholen in ons land!

Scholen in Noord-Ierland zijn welhaast net zo gesegregeerd als woonwijken, verenigingen en sportclubs. Slechts 2% van alle Noord-Ierse jongeren bezoekt 'integrated schools', die doelbewust zijn opgezet om de apartheid tussen de groepen te doorbreken. We spraken

DIVIDED ISLAND

Edited by V. Kelly, H. Thompson, K. Gornley

met enkele leerlingen van Coleraine High, maar helaas waren die gesprekken wel een beetje voorgebakken. De lerares zat erbij en de leerlingen waren duidelijk geselecteerd. Sarah (17), die rechten wil gaan studeren, zegt: 'Ik vind school leuk! Wij doen bijvoorbeeld mee aan uitwisselingen met een school in Dublin. We praten ook over onze godsdienstige verschillen. Die worden door de media nogal opgeblazen'.

Op een onverhoedse vraag aan haar schoolgenote: *kun je je voorstellen dan je op een katholieke jongen verliefd raakt, of in de toekomst met een katholieke man zult trouwen?* was het aarzelande antwoord: 'ja'. Wij hadden echter sterk de indruk dat die vraag nooit eerder bij het meisje was opgekomen.

EMU: ontzenuw de mythen!

Sinds enkele jaren heeft het Britse ministerie van onderwijs een nieuw curriculum met bijbehorende speciale lesprogramma's laten ontwikkelen. Dit moet meer onderling begrip kweken onder de jonge generatie van de beide botsende bevolkingsgroepen. Een vakoverstijgend onderdeel van het nieuwe schoolwerkplan is EMU: Education on Mutual Understanding.

Van alle vakken wordt een EMU-bijdrage verwacht, maar voor geschiedenis is een hoofdrol weggelegd. Zo'n zeventig procent van de EMU-gelden gaat naar het geschiedenis-onderwijs. Er zijn nieuwe leerboeken gemaakt. Alles is gericht op het aankweken van onderling begrip en respect, al is de andere groep nog zo verschillend in opvattingen en leefwijze.

Illustrated by John Brogan

Vanuit deze optiek werd tot voor enkele jaren niet of nauwelijks systematisch gedoceerd uit angst voor problemen. Een belangrijk gevolg hiervan is dat heel veel mensen slechts de katholieke of protestantse invalshoek op het verleden kennen. Dat leidde tot een wildgroei van mythen, die, gebaseerd op partijdige of zonder meer onjuiste informatie, de wederzijdse vijandbeelden in stand houden. Aan EMU lijkt de optimistische verlichtingsgedachte ten grondslag te liggen, dat objectieve kennis van het verleden leidt tot eerlijker geïnformeerde, ruimer denkende, meer tolerante mensen die de vicieuze

cirkel van angst en geweld in Noord-Ierland zullen kunnen doorbreken. Maar voordat het zover is zullen er eerst in de geschiedenislessen heel wat heilige huisjes gesloopt moeten worden.

King Billy, een protestantse mythe

Een voorbeeld van een gevoelig thema vormt de Glorious Revolution van 1688-1690, waarin onze eigen stadhouder Willem III, hier King Billy genaamd, een cruciale rol speelde. Hij versloeg immers zijn katholieke schoonvader Jacobus II; de genadeslag werd in 1690 uitgedeeld, in de slag aan de Boyne in Ierland. Het protestantisme, dat al vanaf begin zeventiende eeuw vaste voet had in Noord-Ierland, genoot sinds Willems overwinning een duurzame voorkeursbehandeling. Protestanten beschouwen King Billy dan ook als hun held en elk jaar op 12 juli wordt de overwinning uit 1690 feestelijk gevierd door de mannen van de 'Orange Order'. In menige protestantse wijk is de vorst op zijn steigerende paard te zien op muurschilderingen. Voor katholieken is deze King Billy echter het gehate symbool van de protestantse onderdrukking. De EMU-cursus probeert nu een andere, meer genuanceerde kijk op King

Donegall Pass (Belfast 1984).

Muurschildering van King Billy, die een Jacobiet doodt.

Billy te geven. Veel mythes over de man op zijn witte paard worden ontzenuwd. De troepen die Willem aan zijn overwinning hielpen, bestonden bijvoorbeeld voor 30% uit katholieke huursoldaten. Willem was bovendien gelieerd aan bepaalde protestantse én katholieke landen om de macht van de Zonnekoning te beteugelen. Zo krijgen de Noord-Ierse kinderen twee kanten te zien van King Billy.

Er is een afgewogen geschiedenis-program opgezet, dat focust op het eigen, traumatische verleden. Een aantal 'school counselors' begeleidt de geschiedenisdocenten, die min of meer verplicht met dit bijltje moeten hakken. Zij zijn degenen die het lesmateriaal ontwikkelen.

Twee van hen, Heather Thompson en Vivien Kelly, gaven uitleg over hun werk. Ze schreven er het boekje *Divided Island* voor. Zij vertelden ons over de

beeld krijgen, horen ze er nooit iets van.' 'Geschiedenis doceren is zelden een waardevrije bezigheid, maar in Noord-Ierland al helemaal nooit. Je moet heilige huisjes omver durven halen. De docent moet er rekening mee houden dat hij leerlingen in de klas heeft zitten, waarvan een van de ouders is gewond of zelfs gedood tijdens de 'Troubles'. Sommige ouders bellen woedend op naar de schooldirecteur. Een van de geschiedenisdocenten is onlangs letterlijk in elkaar geknuppeld door zo'n ouder.'

Doelbewuste verhongering, een katholieke mythe

Veel onderwerpen zijn beladen. Een voorbeeld is de grote hongersnood van de jaren 1840, die hier met hoofdletters wordt geschreven: 'the Great Famine'. Die tragedie, gevolg van aardappelziekte die wellicht één miljoen mensenlevens kostte, geeft immers aanleiding tot een vaste klaagzang op

gehalte genuanceerd. Er wordt verteld over eerlijke, rechtvaardige en behulpzame Britse (=protestantse) landeigenaren die opkwamen voor de hongerende pachters. Ook waren de katholieken niet de enige slachtoffers en was de hongersnood geen bewust Brits overheidsbeleid.

Thompson: 'Voor sommige docenten was dit nieuwe curriculum wel een schok. Iedereen heeft wel vooroordelen. Ook geschiedenisdocenten moesten in zichzelf kijken, naar hun eigen vooroordelen en hoe ze daarmee om kunnen gaan. Het is onze verantwoordelijkheid de kinderen de feiten te leren, de geschiedenis van verschillende perspectieven te bekijken. Zien dat misvattingen bevolkingsgroepen mijlenver van elkaar verwijderd houden. Er waren niet alleen nieuwe tekstboeken en videoprogramma's nodig, maar er was ook een mentaliteitsverandering geboden bij bepaalde docenten. Sommigen waren oprecht angstig voor bedreigingen. Op grote schaal zijn die uitgebleven, enkele incidenten daargelaten.'

Een andere manier waarop gepoogd wordt de onzichtbare scheidsmuren te slechten is: uitwisselingsprogramma's tussen scholen, ook tussen Ulster en de Ierse Republiek. Leerlingen kunnen dan ervaren dat hun leeftijdgenoten van de andere kant van de grens feitelijk veel interesses met hen gemeen hebben. Ze gaan samen kamperen, sporten en wat al niet. Hierdoor ontstaan soms duurzame vriendschappen.

Overigens drukten Heather Thompson en Vivien Kelly later, in informele gesprekken, hun twijfels uit over de effecten van het EMU-geschiedenisonderwijs op de jeugd van Noord-Ierland. Je moet onderscheid maken tussen van bovenaf georganiseerde integratie, wat EMU doet, en spontane integratie, zo verklaarden zij. Het eerste kun je stimuleren met grote sommen overheidsgeld en is beslist noodzakelijk. Het tweede kun je niet afdwingen. Vooroordelen zijn diep geworteld in Noord-Ierland. Ze komen in volle grimmigheid tot uiting tijdens het jaarlijkse mars-seizoen in juli en augustus. Dan wordt niet alleen de slag aan de Boyne herdacht, maar ook het manhaftige verzet van de leerjongens van Londonderry uit 1689. In het (zeer educatief uitgevoerde) Tower Museum van Londonderry kun je hiervan een getrouwe reconstructie zien. Leerjongens smijten de poorten van Derry dicht voor de neus van de katholieke troepen.

Tower Museum van Londonderry: de poorten van Derry worden dichtgegooid voor de neus van de katholieke troepen van Jacobus II.

moeilijkheden die sommige geschiedenisdocenten ondervinden bij het werken met dit nieuwe lesmateriaal; maar, aldus Thompson: 'Voor een jaar of vijf, zes leerde dertig procent van onze leerlingen nooit iets over de Ierse geschiedenis. Dat was vreemd. En als ze het wel kregen, ging het altijd op de toon van: "De Ieren waren een lastig, rebels volkje en de Engelsen kwamen ze tot de orde roepen". Als ze niet op school een genuanceerd

het repertoire van de katholieken. Engeland deed 'niets' om de stervenden te helpen; koningin Victoria gaf in een vlaag van medelijden eens een keer vijf pond. De (protestantse) landeigenaren woonden niet in Ierland; ze probeerden de katholieke Ierse bevolking massaal tot emigratie naar Amerika te dwingen, 'om van ze af te zijn'. Dit eenzijdige beeld wordt in de geschiedenislessen met een hoog EMU-

Een kind uit een protestants milieu kan overdag op school een met EMU door-spekte geschiedenisles voorgeschoteld krijgen, maar 's avonds naar een repetitie van de protestantse fanfare gaan, waar een virulent anti-katholicisme leeft. En ook in de sport en andere vrijetijdsbesteding bestaat een verre-gaande vorm van segregatie. Protestantse scholen en jongeren kiezen voor Britse sporten zoals cricket, terwijl katholieke scholen en jongeren kiezen voor de Ierse sporten, zoals Gaelic football en hurley of camogie (= Gaelic hockey). Op deze manier komen jongeren en volwassenen nauwelijks in aanraking met leeftijdsgenoten van het andere geloof en wordt de integratie ernstig bemoeilijkt. De meeste jongeren groeien dus op in volledig gescheiden groepen. Alleen een klein deel van hen die de universiteit bereiken, wordt daar, vaak voor het eerst, gemixt met 'de anderen'.

Het Internet: trendy speeltje of krachtig hulpmiddel?

Onder de indruk van de vele problemen - maar ook mogelijkheden - waarmee het geschiedenis-onderwijs in Noord-Ierland te maken heeft zou je bijna vergeten waarom deze conferentie voornamelijk gehouden werd, namelijk Internet en het geschiedenis-onderwijs.

Kan het Internet een nuttige rol spelen in het geschiedenis-onderwijs? Voor veel collega's was deze vraag een belangrijk motief om deel te nemen aan de cursus. In een aantal computer-sessies werden wij gewijs gemaakt in de mogelijkheden van het Internet. Een modern computercentrum op de universiteit werd onze werkplaats voor die week. Opvallend was dat de universiteit alle Internet-activiteiten via een apart netwerk, Campus World, liet verlopen. Dit gebeurde enerzijds vanwege een aparte financiële regeling die getroffen was met British Telecom (de Britse PTT) en anderzijds om ook greep te hebben op het gebruik van het Net door studenten. Zo bleken onder andere 'erotische' sites onbereikbaar ...

Doordat er in het computercentrum Apple Macintosh computers stonden opgesteld, was het even wennen voor de meesten van ons, aangezien het Nederlandse onderwijs vooral met Windows PC's werkt. De gebruikte Internet browser was het bekende

Internettende leraren.

Netscape, een eenvoudig en makkelijk hanteerbaar programma.

Omdat velen nog redelijk onervaren waren in het Internet-gebruik, was de gekozen werkvorm, de klassikale stap-voor stap aanpak voor ons zeer geschikt. We startten dus met het opzoeken van informatie op het Internet. Hoe kan ik mijn weg vinden in het informatie doolhof? Via het gebruik van zoekmachines en trefwoorden kwamen we uit op historische sites. Dit hebben we een aantal malen geoefend en we ontdekten, dat het gerichte gebruik van (combinaties van) trefwoorden zeer belangrijk is om niet te vast te lopen in de overvloed van informatie die beschikbaar kwam. Bij een te ruim gebruik van trefwoorden krijg je soms duizenden verwijzingen, waardoor je blijft bladeren en zoeken. Verder leerden we interessante en bruikbare sites vast te leggen met behulp van een 'bookmark' (bladwijzer), zodat deze werd opgenomen in een persoonlijk voorkeurslijstje en zo een volgende keer rechtstreeks, en dus veel sneller, oproepbaar was. Tevens ervoeren we dat verwijzingen niet altijd bruikbaar waren voor onze onderwijsdoelen. Informatie bleek soms verouderd, onvolledig, onjuist en/of te eenzijdig voor gebruik in de klas.

Het feit dat iedereen informatie op het Net kan plaatsen, betekent dat je als Internetgebruiker zeer alert moet zijn op de kwaliteit ervan. Naast universiteiten en andere wetenschappelijke instellingen publiceren ook verenigingen en particulieren op het Net. Veelal wordt dit gedaan met de beste bedoelingen, maar het levert lang niet altijd objectieve en/of betrouwbare informatie op. Ook racisten, extremisten, prutsers,

pornografen, klungelaars en revisionisten hebben de vrijheid om hun ideeën op het Net te publiceren. Er bestaan (nog) geen keurmerken voor kwaliteit op het Net; alles staat er door elkaar, groen en rijp, zwart en verrot. Moet je leerlingen hier tegen 'beschermen' door bepaalde sites af te sluiten, of haal je dan juist de ziel uit het Internet ('freedom for all')? De praktijk zal het moeten leren.

Met het zoeken, bekijken en beoordelen van de historische sites vliegen de uren door je vingers. Verbazing en enthousiasme over gevonden sites maakt veel goed.

In een latere sessie leerden we hoe je Internet-bronnen kan toepassen voor gebruik in de klas. Teksten van Internet sites kun je simpelweg markeren, kopiëren en vervolgens invoegen in je eigen tekstverwerker. Ook afbeeldingen kun je op een dergelijke manier van het Net plukken. Markeren en kopiëren, daarna invoegen in een tekenprogramma. Hier kun je de afbeelding eventueel nog bewerken voordat je haar binnenhaalt in je tekstverwerker. Het Internet biedt vaak interessant en zeer geschikt materiaal dat een prima aanvulling op je geschiedenismethode kan zijn. Door je eigen teksten of vragen toe te voegen aan de op het Internet gevonden bronnen ontstaan er nieuwe mogelijkheden voor de docent. Bovendien bespaart het je een hoop tijd en zoekwerk in bibliotheken, om nog maar te zwijgen over het tijdrovende fotokopiëren en het bijbehorende knip-en plakwerk. Copyright speelt nog geen rol, dus je kunt naar hartelust leentje buur spelen. Dit 'multi-tasking', het heen en weer schakelen tussen ver-

schillende programma's, vereist enige oefening, maar blijkt dan zeer lonend.

'Computer-conferencing'

Tenslotte leerden we hoe het Internet gebruikt kan worden als internationaal en interactief communicatiemiddel tussen scholieren en docenten. Dit 'computer-conferencing' werkt feitelijk als een groot elektronisch prikbord. Er wordt een (vraag)stelling 'opgeprikt' en iedereen kan hier op reageren. De reacties komen ook op het elektronische prikbord, zodat alles voor iedereen leesbaar is. Men kan op de beginstelling of op elkaar reageren. Zo groeit de discussie uit tot een interactief gesprek/interactieve conferentie tussen de deelnemers.

Om te voorkomen dat het een eindeloos en oeverloos geklets wordt (dit gebeurt vaak bij de qua werkwijze ver-

wante Internet nieuwsgroepen) is het belangrijk om de computer conferentie te structureren. In ons geval werd de vraagstelling verzorgd door de universiteit en namen naast studenten ook docenten deel om de discussie in historisch verantwoorde banen te leiden. De voorzitter speelde een actieve rol door de informatie te stroomlijnen, binnen bepaalde grenzen te houden of nieuwe stellingen te poneren. Op deze wijze bleef het geheel levendig en interessant om te volgen.

Voor Noord-Ierse scholieren is 'computer-conferencing' een middel om te ervaren dat de wereld groter is dan Ierland en Groot Brittannië. Zij kunnen zo kennis maken met Europese jongeren die zich met heel andere zaken en problemen bezig houden. Wellicht kan het Internet-gebruik op deze manier

bijdragen aan het overheidsstreven naar betere onderlinge verhoudingen in Noord-Ierland.

Hoewel het Net in principe open staat voor iedereen, is het ook mogelijk om de conferentie te beperken tot een selecte groep deelnemers door te werken met aparte toegangscode's. Zo kunnen scholen de conferentie beter afbakenen, beheersen en effectief gebruiken.

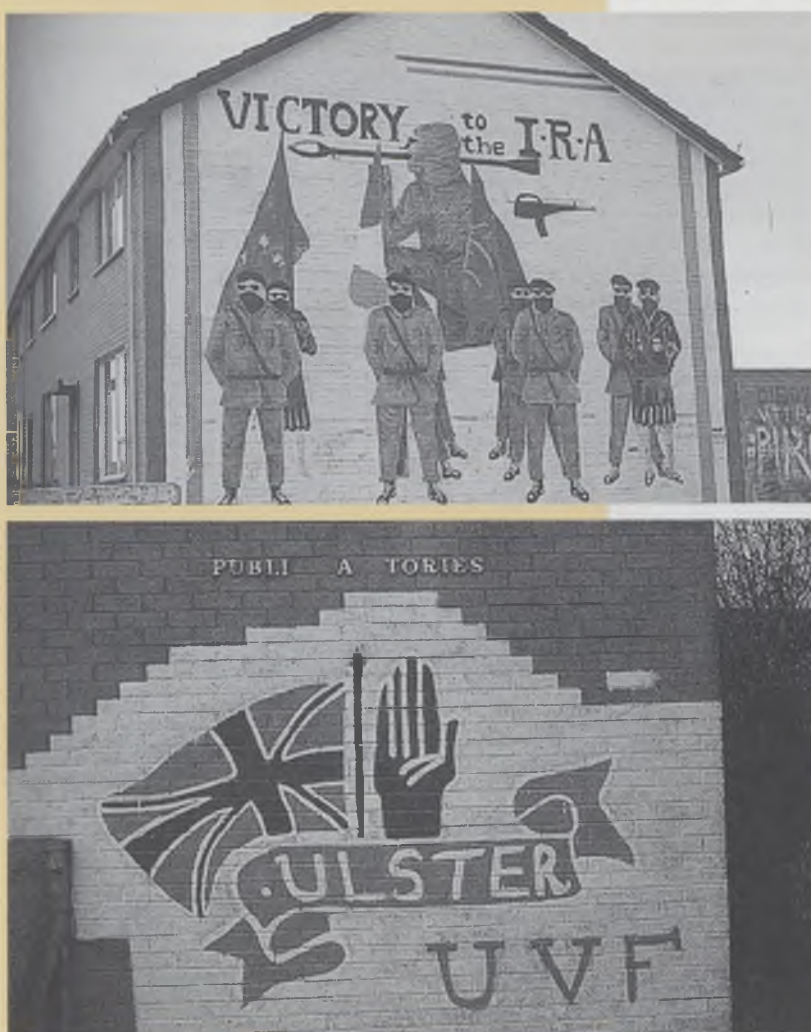
Naast dit soort discussiegroepen kunnen natuurlijk ook gezamenlijk projecten opgezet worden, waarbij de deelnemende scholen verschillende aspecten gaan uitwerken. Je zou bijvoorbeeld een vergelijkend onderzoek kunnen starten naar jeugdculturen in de jaren 60 in de landen van de deelnemers. De gevonden informatie kan dan eerst uitgewisseld en besproken worden tussen de deelnemende scholen en vervolgens gepubliceerd worden op het Net. Ziehier een nieuwe vorm van internationalisering van ons onderwijs, die nieuwe en originele mogelijkheden biedt aan zowel docenten als studenten.

Tenslotte

Kan geschiedenisonderwijs bijdragen tot betere, meer verdraagzame, meer begripvolle jonge mensen? Mag je hierop je hoop vestigen voor de toekomst van dit verscheurde land? Natuurlijk moeten de overheid en het onderwijs alle middelen aanwenden om dit te bereiken, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de andere invloeden die op kinderen inwerken - ouderlijk milieu, de vereniging, de kerk - en natuurlijk de straat - minstens zo sterk zijn. Dat was toch wel de conclusie over EMU. En daarbij komt nog dat niet iedereen overtuigd lijkt te zijn van het belang van een vreedzame samenleving.

Het Internet-gedeelte van de cursus bleek zeer geslaagd, al faalde de techniek een keer opzichtig toen wij onze cursus-verslagen per e-mail naar de rectoren wilden zenden. Dat falen heeft ons enthousiasme overigens niet negatief beïnvloed, want in de wandelingen borrelden de ideeën en plannen om thuis aan de gang te gaan al snel op.

Al met al kwamen we heel wat wijzer en zeer voldaan terug in Nederland.

Muurschilderingen van de beide partijen: de katholieke IRA en de protestantse 'Red Hand of Ulster' van de Ulster Volunteer Force.

Een levende geschiedenisles?

WATERLOO

Jan van Oudheusden

Gids voor het Slagveld

Het slagveld van Waterloo

'Trieste vlakte!

Als een golfslog die klotst in

een overvolle vaas,

omgeven door bossen,

heuvels en dalen,

waar de kille dood tussen

de sombere troepen waart.'

'Waterloo': een vast ijkpunt in de geschiedenislessen.

Het woord is een synoniem voor nederlaag,

ondergang, teloorgang van een rijk. De naam staat

voor de afsluiting van de Napoleontische periode en

het begin van de Restauratie. Maar Waterloo is ook

een gewoon plaatsje twintig kilometer onder Brussel,

dat je kunt bezoeken om de sporen van de beroemde veldslag in ogenschouw te

nemen. In het kader van het jaarlijkse personeelsuitstapje van mijn school,

het Dr. Mollercollege in Waalwijk/Kaatsheuvel, bezochten wij het slagveld.

Ik was benieuwd wat deze 'lieu de mémoire' mij te zeggen zou hebben.

Wat ging er aan Waterloo vooraf?

Eerst maar even een geheugensteuntje. De slag bij Waterloo markeert het einde van het tijdvak Napoleon, dat begonnen was in 1799. Toen nam de kleine Corsicaanse generaal die roem had geoogst tijdens de oorlogen na het uitbreken van de Franse Revolutie, deel aan een staatsgreep tegen het heersende bewind in Frankrijk, het 'Directoire'. Bonaparte werd de eerste consul van Frankrijk, vervolgens consul voor het leven en in 1804 kroonde hij zichzelf tot keizer Napoleon I.

De veroveringen die de Franse revolutionairen in hun enthousiasme om de

idealen van vrijheid, gelijkheid en broederschap uit te dragen, in 1792 waren begonnen, werden door Napoleon voortgezet. Pruisen, Oostenrijk en Rusland moesten in het stof bijten en in 1810 was zo ongeveer het hele vasteland van Europa in zijn handen. Overal liet hij de moderne wetgeving invoeren: burgerlijke stand, gelijkheid van allen voor de wet, het metrieke stelsel. Hij stelde zijn Corsicaanse familieleden aan als koningen van Holland, Spanje, etcetera. Tegen Engeland verordonneerde hij een totale handelsboycot, het Continentaal Stelsel.

De ommekeer kwam in 1812, met een rampzalig verlopen veldtocht tegen Rusland. Slechts enkele duizenden

soldaten van de Grande Armée van 500.000 man konden die navertellen. In 1813 volgde de nederlaag in de Volkerenslag bij Leipzig, waarna Frankrijk door troepen van de geallieerde landen Pruisen, Oostenrijk en Rusland werd binnengevallen. Napoleon trad in 1814 af en kreeg het eiland Elba toegewezen. In 1815 ontsnapte hij, maakte een triomftocht naar Parijs, werd daar opnieuw als keizer ingehuldigd en verzamelde een leger om zijn vijanden Pruisen en Engeland te verslaan voordat Oostenrijk en Rusland hun legers naar Frankrijk konden sturen. Engeland en Pruisen hadden hun legers in het zuiden van het Koninkrijk der Nederlanden verzameld.

Quatre-Bras en Waterloo

De hertog van Wellington voert het commando over 100.000 Britten, Hollanders en Duitsers uit het koninkrijk Hannover; 120.000 Pruisen staan onder bevel van Blücher. Op 15 juni 1815 trekt Napoleon met 124.000 man het Koninkrijk der Nederlanden binnen. Bij Quatre-Bras vindt op 16 juni het eerste treffen plaats. De Pruisen worden bij Ligny op de vlucht gedreven. Wellington trekt zich terug ten zuiden van Waterloo, waar zijn troepen bivakkeren bij het slot Hougomont en twee versterkte boerderijen. Op 17 juni verneeft Wellington - hevige plensregens zorgen die dag voor een gevechtspauze - dat de Pruisische troepen niet naar het Oosten zijn gevlucht, zoals Napoleon denkt, maar met een omtrekkende beweging naar het noorden, om zich bij de Engelse troepen te voegen. Dat geeft hem moed. De doorweekte Franse troepen nemen hun stelling in op ruim één kilometer van de Engelse linies.

Een waterig zonnetje schijnt door de wolken in de ochtend van 18 juni. De

keizer laat zijn troepen urenlang wachten tot het terrein wat minder drassig is geworden. Pas rond half twaalf geeft Napoleon bevel de Engelse troepen aan te vallen. Een hevige strijd, die acht uren zal duren, ontbrandt. Het lawaai van kanongebulder en rondvliegende kogels is oorverdovend. Het gekerm van stervende soldaten en het paardengehinnik worden erdoor overstemd. Kruiddampen maken het terrein onoverzichtelijk. Spoedig blijkt dat de Fransen geen doorbraak kunnen forceren. Met name hun cavalerie-aanvallen stuiten op Britse onverzettelijkheid. De ruiterij moet op een uiterst smal front chargeeren. De Britse infanterie staat in carré's opgesteld, vierkante formaties die naar alle kanten geweersalvo's afvuren. De Franse cavaleristen draaien hier omheen, vergeefs zoekend naar een opening. Maar elke leeggevallen plek in een carré wordt onmiddellijk weer opgevuld met nieuwe soldaten. De paarden weigeren de muur van bajonetten te doorbreken. De Fransen herhalen hun aanvallen tot tien maal toe, maar het terrein ligt zo versperd

met dode mannen en paarden zodat zij er niet meer doorheen komen. Maar hoelang kunnen Wellingtons troepen nog weerstand bieden?

Tegen vier uur bereiken de Pruisen het strijdtoneel. De onstuimige Blücher geeft meteen het sein voor de aanval. Voor Napoleon is dit een onaangename verrassing. De strijd op meer fronten versnipperd zijn krachten. Tegen zeven uur zet hij zijn elitetroepen, de Keizerlijke Garde, in voor een wanhoopsaanval. Daarvan komt niets terecht. Voordat zij tot actie kunnen overgaan worden ze vanuit het hoge koren door Engelse scherpshutters onder vuur genomen. Onder het slaken van de kreet 'Sauve qui peut!' slaan de Fransen op de vlucht, achterna gezeten door de nog tamelijk frisse Pruisen. De keizer zelf kan op het nippertje aan zijn achtervolgers ontsnappen.

's Avonds ontmoeten de overwinnaars Wellington en Blücher elkaar in La Belle Alliance, de herberg die de keizer tijdens de slag als hoofdkwartier heeft gebruikt. Het slagveld biedt een troosteloze aanblik van dode en gewonde soldaten en paardenkadavers. Men schat dat er zo'n 40.000 man zijn gesneuveld, voor het merendeel Fransen. Hun lichamen worden in de dagen daarna van alle kleding ontdaan en in grote kuilen begraven.

Gevolgen

De slag bij Waterloo bezegelde het lot van Napoleon. Een poging om naar Amerika te ontkomen mislukte. De ex-keizer werd verbannen naar het eiland St. Helena in de zuidelijke Atlantische Oceaan, waar hij zijn memoires dicteerde. In 1821 stierf hij aan maagkanker, nog maar 52 jaar oud. In 1840 werd zijn stoffelijk overschot plechtig bijgezet in de Dôme des Invalides in Parijs. De Fransen waren de oorlogen toen allang weer vergeten; de herinnering aan de roemvolle overwinningen onder de 'tricolore' en de tonen van de Marseillaise gaven weer glans aan het nationaal gevoel.

De overwinnaars waren al bijeen op het Congres van Wenen, toen Napoleon uit Elba ontsnapte. De grenzen van Europa werden nu hersteld volgens het beginsel van de legitimiteit, dus oude vorstenhuizen kregen het gebied terug dat door Frankrijk was veroverd. Frankrijk zelf kreeg de grenzen van voor de revolutie. De tijd van de Restauratie kon beginnen. Koning, adel en kerk pro-

beerden de klok van de geschiedenis terug te draaien naar de tijd van voor 1789.

In de loop van de negentiende eeuw bleek dat dit niet meer mogelijk was. Liberalen en nationalisten, socialisten en anarchisten lieten zich steeds luider horen, geïnspireerd door de idealen van de revolutie en Napoleon. Dit leidde in 1830, 1848 en 1871 tot grote opstanden in Parijs en elders. Ook Napoleons wetgeving overleefde hem. Onze moderne wetten zijn gebaseerd op de Code Napoléon en de Code Pénal. Dat geldt bijvoorbeeld voor artikel 140, op basis waarvan enkele maanden geleden in Amsterdam nog honderden anti-Europa-demonstranten werden opgepakt ('lidmaatschap van een criminele organisatie'). Zo leeft de keizer dus in veel verschillende gedaantes voort.

De bezoeker en de slag

Wie zich in Waterloo over de slag wil laten informeren, kan kiezen voor een kort verblijf van een of twee uur, of voor een hele dag.

Wij hadden gekozen voor een kort bezoek in de ochtend.

Het bezoekerscentrum aan de voet van de monumentale Leeuwenheuvel vormt het logische startpunt en geeft toegang tot het terrein. In het bezoekerscentrum vindt men uitgebreide informatie in de vorm van boeken, kaarten en videobanden, en natuurlijk allerhande souvenirs. Er is een doorlopende voorstelling van een interessante historische audiovisuele voorstelling, die je helpt het verloop van de slag te begrijpen. Geen bezoeker mag die missen! Alle strategische plaatsen, de acteurs en de hoofdmomenten van uur tot uur op 18 juni 1815 worden spectaculair gepresenteerd op een elektronisch schaalmodel van 10 m² met videolaser. Daarboven zie je op een scherm portretten van de hoofdrolspelers, aanduidingen van de cruciale momenten van de dag en details van de strijd. Bij de show wordt geen woord gesproken. De geluiden die je hoort zijn die van marsmuziek, hoefgetrappel, kanongebulder en soldatengeschreeuw. Het wordt allemaal zeer helder en suggestief gepresenteerd!

Vervolgens gaan we naar de bioscoopzaal. Hier draait een - helaas onuitgeven - korte speelfilm, die de kijker op zeer originele wijze plaatst midden in de gebeurtenissen van juni 1815. Je

ziet op het witte doek een groepje Belgische schoolkinderen, dat met houten geweertjes en sabeltjes de veldslag aan het naspelen is op een terrein in de buurt van de Leeuwenheuvel van Waterloo. In het vuur van het gevecht slaat bij een jongen en een meisje de fantasie op hol. Als zij hun ogen opslaan is het ineens 1815 en passeren Franse cavaleristen en Britse infanteristen hen rakelings. De kinderen zijn ooggetuigen van felle gevechten. Ze vluchten een versterkte boerderij in, maar worden belaagd. Telkens wrijven ze zich de ogen uit en is het weer eventjes gewoon kinderspel in het heden, maar steeds weer klikt de tijd-klok terug naar juni 1815 en beleeft het tweetal de volgende horrorscène. Al die scènes zijn zeer realistisch gefilmd en knap gemonteerd, klaarblijkelijk met gedeeltes van bestaande speelfilms. Droom en verbeelding versmelten.

Tijdens ons bezoek zat er een hele batterij brave Belgische schoolkinderen in de zaal; ademloos keken zij toe!

Als je na ongeveer een half uur weer buiten staat ben je extra gemotiveerd om de 226 treden te bestijgen die je brengen op de top van de 45 meter hoge Leeuwenheuvel, hét herdenkingsmonument van Waterloo. Het werd al opgericht omstreeks 1825 en houdt

sindsdien de herinnering levend. Van hieruit heb je een weids uitzicht op de historische vlakte. De heuvel ligt ongeveer in het midden van de linies van Wellington. Links en rechts zie je de glooiing met het holle weggetje dat de Engelse hertog had uitgekozen om te verdedigen tegen Napoleons leger, dat over de hoofdweg vanuit de richting Charleroi oprukte. Vanuit dit hoge uitzichtspunt zie je de hellingen en plooiën in het landschap niet die voor de verdediging zo vitaal waren. Ook moet je er de struiken, bosjes en korenvelden bij denken waar de Britten gebruik van maakten.

Opmerkelijk is de geringe omvang van het slagveld: slechts enkele vierkante kilometers, waarop toch zo'n 140.000 man een hardnekkige strijd hebben geleverd. Het was kennelijk dringen geblazen tijdens deze orgie van geweld. Dat het holle weggetje van Wellington nu niet meer hol is, ligt aan het monument zelf. Voor het opwerpen van de vele kubieke meters aarde werd namelijk een groot deel van het terrein geëgaliseerd. Overigens is de bronzen leeuw ook van dichtbij imposant genoeg. Hij rust op een stenen zuil in het midden van de heuvel. De leeuw is gemaakt bij Cockerill, de vermaarde staalfabrikant, maar niet van omgesmolten kanonnen. Het gevaarte weegt

Uitleg over de slag in het Wapenmuseum.

28 ton en je vraagt je af, hoe men het indertijd bovenop deze heuvel heeft kunnen takelen.

Wij treffen het met de Vlaams-sprekende gids, die uitlegt dat Napoleon de slag had kunnen winnen als hij tactisch wat beter gemanoeuvreerd had. *'Wellington heeft steeds heel goed de slag geleid. Hij heeft zijn artillerie op de juiste plaats opgesteld en kon vanuit de flank vuren. Hij kon ook op tijd zijn cavalerie inzetten. Ondanks dat alles heeft*

ten hebben, ik begrijp dat niet! Men heeft ze waarschijnlijk een aantal jenever laten drinken!! Wellingtons troepen waren beter georganiseerd. Die kwamen van Brussel en waren beter uitgerust en gevoed.'

Als we weer op de begane grond staan vormt het panorama ons derde object. Net als in het Haagse Panorama Mesdag beklimt de bezoeker een centraal platform en dan sta je midden in een gigantisch schilderij. Het heeft een

de details, zoals gezichtsuitdrukkingen, goed in je opnemen. In de verte zie je Napoleon naderen op zijn witte paard, aan het hoofd van de keizerlijke garde. We weten het: hij komt te laat.

Dit alles is goed voor een ochtendvisite. In de shop van het bezoekerscentrum zijn behalve de gebruikelijke prullaria ook wat meer waardevolle souvenirs te koop, zoals miniatuur soldaatjes en enkele klassieke boeken over

Detail van het panorama van de slag.

Napoleon in feite bijna overwonnen. Het is een kwestie van geluk geweest. Het feit dat Napoleon zijn reservetroepen niet meer beschikbaar had, was van belang. Die waren voor een groot deel weggevoerd door de Pruisen. Het waren op het laatst nog maar een paar honderd man. Het waren de fameuze 'grognards', oudstrijders die al twintig jaar meegingen en nog nooit verloren hadden. Zij werden altijd op het laatste moment ingezet, in de beslissende fase. De Fransen hebben uiteindelijk verloren, maar u moet u goed indenken: die Fransen waren al dagenlang onderweg, het was rotweer, het had geregend, ze waren moe, ze hadden twee nachten in de buitenlucht geslapen. Er waren maar weinig dorpen in de omgeving. Ze hadden geen eten. Hoe die toch nog gevoch-

ontrek van 110 meter en een hoogte van 12 meter en het geeft een goede illustratie van enkele hoogtepunten van de gevechten. Het majestueuze schilderwerk krijgt nog een extra dimensie door de quadrafonische geluidsinstallatie. Je komt haast niet uitgekeken! Op de voorgrond - waar bij Mesdag de oude schoenen in het zand liggen - zie je her en der kadavers van paarden en mensen liggen. Op het doek moeten duizenden manschappen en paarden geschilderd zijn, temidden van rook en vuur. Naar de horizon toe worden ze steeds ijler en vluchtiger weergegeven. Heel duidelijk is te zien hoe de Britse carré's zich verweren tegen de Franse cavaleristen. Het is zeer aan te bevelen een verrekijker mee te nemen, want dan kun je

de veldslag, die je elders nooit zo aantreft. Ook is de video te koop van de speelfilm *Waterloo* uit 1970 met Rod Steiger als Napoleon. Deze film bevat uiterst spectaculaire veldslagscènes dankzij de medewerking van het Russische leger. Het drama is in de film echter van minder allure; alleen Christopher Plummer overtuigde mij als Wellington met zijn superieure Britse intelligentie en ironie.

De echte Napoleon-freaks kunnen 's middags nog een tour maken langs een stuk of vijf observatiepunten. Het is verstandig daarbij de officiële gids van de Waterloo-commissie in de hand te houden. Dit rijk geïllustreerde boekje is geschreven door de autoriteit David Howarth en bevat een voorwoord van

Wij beklimmen de Leeuwenheuvel.

Praktische informatie

Bezoekerscentrum

Route du Lion 252-254
B-1420 Braine-l'Alleud
Tel. 32 2/385 1912
Fax. 32 2/385 0052
Internet:
<http://www.waterloo1815.arc.be>

Openingstijden

Maart van 10.30 tot 17.00 uur
April-september van 9.30 tot 18.30 uur
Oktober van 9.30 tot 17.30 uur

kunnen hier gevoeglijk achterwege blijven. Wie Waterloo bezoekt, ervaart de geschiedenis als het tegendeel van duf, saai en academisch, maar juist als iets spannends, tragisch, beeldends en spectaculairs. Een meeslepende voorstelling zoals hier in Waterloo gepresenteerd wordt, zal veel leerlingen vermoedelijk nog lang heugen en naar ik vermoed de historische interesse verhogen.

Als docent kom je zelf, als het goed is, gewapend met voldoende verbale ammunitie terug om met extra vuur de lessen over Napoleon kracht bij te zetten.

de zoveelste Duke of Wellington, president van de commissie. Verder is er tegenover het bezoekerscentrum een wassen-beeldenmuseum met de belangrijkste deelnemers aan de slag. In het plaatsje Waterloo zelf, zo'n drie kilometer ten noorden van het slagveld is het Wellingtonmuseum, 14 kamers met een schat aan documenten, prenten, wapens en landkaarten. Wellington hield hier hoofdkwartier en bracht er de nacht door voor en na de veldslag. Omdat hij Waterloo in Engelse oren mooier vond klinken dan Mont St. Jean, het dorpje het dichtst bij het slagveld, sprak hij in zijn verslag van de gebeurtenissen van 'de slag bij Waterloo'. En sindsdien is dat zo gebleven.

Als contrast is er het huis Le Caillou, drie kilometer ten zuiden van het slagveld. Hier bracht Napoleon de nacht voor de slag door.

amper nodig om de leerlingen warm te maken voor 'Waterloo'; het is namelijk an sich al een interessant onderwerp! Moeizame en vervelende vakdidactische formules over 'bestaansverheldering' en 'maatschappelijke relevantie'

Het huis Le Caillou, drie kilometer ten zuiden van het slagveld. Hier bracht Napoleon de nacht voor de slag door.

Conclusie

De geschiedenis komt echt tot leven in Waterloo, zeker als je er van tevoren wat over gelezen hebt. Ik kan het boek *Glorie zonder helden* aanbevelen, door N. Vels Heijn, dat focust op de rol van de Nederlandse soldaten tijdens de slag. Het bezoek zelf loont dubbel en dwars de moeite.

Waterloo lijkt uiterst geschikt om met schoolklassen naar toe te gaan. Het is

Jan van Oudheusden

Drie letters maken het leven OK: WPA!

Bespreking van:

Guido van Rijn, *'Roosevelt's Blues. African-American Blues and Gospel Songs on FDR'*

(University Press of

Mississippi, Jackson

Mississippi, USA, 1997),

292 blz., prijs circa f42.

De gelijknamige cd met 24

van de in het boek getran-

scribeerde blues- en gospel-

nummers verscheen op

Agram Blues Records ABCD

2017, prijs f40,- en is

uitsluitend te bestellen via de

auteur (023-5266958).

*'...I was hungry and broke, because I wasn't drawing any pay,
But in stepped President Roosevelt, Lord, with his mighty CWA*

*I don't need no woman now, nor a place to stay,
Because I'm makin' my own living, now with the CWA*

*... CWA, you're the best pal we ever knew,
You're killing old man Depression, and the breadlines too.'*

Bij de Amerikaanse presidents-verkiezingen van 1936 liepen zwarte kiezers massaal over van de Republikeinse naar de Democratische partij. Hoe is die aardverschuiving te verklaren? Die mensen zijn zelf nooit geïnterviewd over de vraag, waarom ze de partij van hun grote bevrijder, Abraham Lincoln, voorgoed de rug toekeerden. Er is uit de jaren dertig maar één voorbeeld van een diepteonderzoek naar de levenservaring van zwarte Amerikanen, en dat betrof de tweeduizend 'slave narratives' die in het kader van de WPA voor het nageslacht werden opgetekend; een zeer interessant 'oral history'-project. Maar wat er verder omging in de gemoederen van de zwarten, was voor blanke Amerikanen lange tijd *terra incognita*. Het liet ze koud. Aan de zwarten werd nooit iets gevraagd.

De Nederlandse blueskenner Guido van Rijn vond een verklaring voor de politieke aardverschuiving van 1936 in de songteksten van de blueszangers van de jaren dertig en veertig. Van de naar schatting 25.000 blues- en gospel-liedjes die er tussen 1920 en 1945 werden

opgenomen, ging een klein gedeelte, 394 om precies te zijn, over politiek. Van Rijn, docent Engels aan het Kennemer Lyceum, promoveerde in 1996 op een selectie en transcriptie van ruim honderd van deze blues en gospel songs met een politieke inhoud. In 1997 verscheen een bewerking van zijn proefschrift in een Amerikaanse editie, een aanwijzing dat zijn onderzoek ook in Amerika een lacune opvulde. De studie werd nota bene uitgegeven door de universiteit van de staat Mississippi, die traditioneel een van de meest notoir racistische was van de staten in het oude Dixie.

'Blues'

'Blues' is de verzamelnaam voor alle liedjes waarin de melancholie van de zwarten wordt uitgedrukt. Meestal gaat het om pech in de liefde. Zelden, aldus de blues-onderzoeker Paul Oliver in zijn voorwoord, waren de blues songs meer dan een voetnoot in de geschiedenis en literatuur van de jaren dertig. Er werden geen woorden aan vuil gemaakt. Haast niemand erkende dat deze liedjes belangrijke indicaties

bevatten over het lijden van de Amerikaanse zwarten, of dat de blueszangers uitdrukking gaven aan de gevoelens en houdingen van de mensen van dezelfde kleur, klasse en cultuur. Voor buitenstaanders waren die liedjes slechts entertainment. Voor zwarten waren ze echter onderdeel van een sociaal ritueel. De artiesten en hun publiek konden even ontsnappen aan de ontberingen van alledag.

Guido van Rijn is al een half leven bezig geweest met het opsporen, identificeren, verzamelen en transcriberen van de blues songs en gospels: een indrukwekkende discografische titanenarbeid! Niet alleen liedjes, maar ook preken van zwarte dominees, de zogenaamde *sermons*, vormden onderwerp van studie. Het resultaat van al dat spit- en graafwerk heeft hij keurig netjes chronologisch-thematisch geordend.

Voorgangers van president F.D. Roosevelt stonden niet bepaald bekend om hun welwillende houding tegenover de zwarten. Een uitzondering was misschien 'oom' Teddy Roosevelt (1901-1909); althans, die heeft eenmaal met de negerleider Booker T. Washington gedineerd in het Witte Huis. Daar bleef het toen bij. Zelfs de kampioen mensenrechten Woodrow Wilson (1913-1921), een zuidelijke Democraat, was een kind van zijn tijd en dus, zo vertelt zijn biograaf Schulte Nordholt, niet vrij van vooroordelen tegen zwarten. Hij weigerde zwarten in staatsfuncties te benoemen. Zelfs tegen het lynchen van negers durfde hij zich niet uit te spreken. Voor de zwarten die in de loopgraven van 1918 hun leven waagden voor hun land, was er na afloop geen beloning. Door een strikt systeem van segregatie bleven zij ook in de strijdkrachten apart staan.

Van Wilsons Republikeinse opvolgers en hun 'laissez-faire'-opvattingen hoefden de zwarten al helemaal geen heil te verwachten. De naam van de ongelukkige Herbert Hoover (1929-1933) leeft slechts voort in termen als 'Hoovervilles', beruchte krottenwijken aan de rand van de grote steden. De ellende van de crisisjaren onder Hoover wordt gepersonifieerd in 'Old Man Depression':

*'If I could tell you my trouble, it may
would give my poor heart ease,
But Depression has got me, somebody
help me, please*

*I've begged and borrowed, till my friends
don't want me 'round,
I'll take Old Man Depression, and leave
this no good town*

*Oh, how it would help me, if I could just
only explain,
But Depression has got me, it's 'bout to
drive me insane.'*

In het ellendige jaar 1932 was de helft van de zwarte kostverdieners werkloos. In dat verkiezingsjaar stemden twee van elke drie zwarte kiezers nog op de Republikeinen. Wie was immers die nieuwkomer Roosevelt? Hij had zich nog nooit voor de zaak van de zwarten uitgesproken. Uit angst blanke kiezers kwijt te raken vermeed hij zoveel mogelijk met zwarten op de foto te komen. Maar hij had geen last van vooroordelen. Vooral dankzij de voorpraak van zijn vrouw Eleanor kwam het tot een aantal ontvangsten van zwarte artiesten op het Witte Huis, het familieverblijf Hyde Park en het 'kleine Witte Huis' te Warm Springs, Georgia. De zwarte accordeonspeler Graham Jackson trad er vaak op. Eenmaal veraste Roosevelt zijn publiek met de mededeling, dat hij samen met Graham een liedje had geschreven, 'How sweet is the Air'. Graham Jackson was ook degene die, kort na het overlijden van Roosevelt in april 1945, tijdens de plechtigheid waarbij diens lichaam van Warm Springs naar Washington werd gebracht, met tranen op zijn wangen het lied 'Going Home' speelde en zo het verdriet van miljoenen vertolkte.

FDR's alfabetwetten

Het hoofdbestanddeel van de door Van Rijn onderzochte songteksten betreft de bekende alfabet-wetten van de New Deal: de PWA, de CWA, de WPA en diverse andere. De wetten van de New Deal discrimineerden in de regel niet naar huidskleur. Vandaar dat zwarten er relatief sterker door geholpen werden dan blanken. Ruim vier miljoen mensen vonden emplooi in de PWA (Public Works Administration). Kort daarop kwam de CWA (Civil Works Administration), onder welke wet vele honderdduizenden kilometers aan verkeerswegen werden aangelegd en 40.000 scholen werden gebouwd en nog veel meer werken tot stand kwamen.

Weer wat later was er de fameuze WPA (Works Progress Administration) die op talloze plekken het aangezicht van

ROOSEVELT'S BLUES

by GUIDO
VAN RIJN

AFRICAN-AMERICAN BLUES AND GOSPEL SONGS ON FDR

Amerika veranderde met 2.500 hospitalen, 5.900 scholen, duizend landingsbanen voor vliegtuigen, ontelbaar veel bruggen, ga zo maar door. De lonen waren laag; mannen kregen maar vijf dollar per dag, vrouwen drie dollar. Onder de WPA-regels kregen zwarten evenveel uitbetaald als blanken. Dat op zich was al een doorbraak in de zwarte emancipatie, zo benadrukt Van Rijn. Hoewel zwarten één tiende deel van de bevolking uitmaakten, ontvingen ze één zesde deel van de WPA-fondsen.

Achter al die wetten stak de gedachte dat de mensen weer op een waardige manier geld moesten verdienen; dus dat ze niet langer hun handje hoefden op te houden, maar zich echt maatschappelijk verdienstelijk konden maken. Bovendien konden ze weer eens gaan nadenken over de vraag hoe ze het geld vrij konden besteden. Nu zouden er geen *breadlines* meer nodig zijn: mensen hoefden niet meer voor voedseluitdelingen in de rij te staan. Overigens: dateert die overbekende foto niet uit het jaar 1937, waarop een rij zwarten voor zo'n gratis soepuitdeling staat, vlak vóór een levensgroot aanplakbord waarop een blanke familie in een luxe auto met het opschrift: 'World's highest standard of living; There's no way like the American way'?

Geheel verdwenen waren die *breadlines* beslist nog niet tijdens Roosevelt's tweede ambtstermijn.

WORLD'S HIGHEST STANDARD OF LIVING

'Breadline': 1937, tijdens de overstromingen in Louisville. Foto van Margaret Bourke-White.

In 1937 nam Casey Bill Weldon een blues-nummer op, waarin een gokkende en kaartspelende vader klaagt dat hij voortaan niet meer kan leven van het geld dat zijn dochter als prostituee verdient, want ze trekt nu in bij een man met een eerlijke WPA-baan. Voor hem zit er dus niets anders op dan zelf ook maar een baantje bij de WPA bemachtigen:

*Said, my baby told me this morning, just before the break of day,
Said, "You oughta get up this morning, get you a job on that WPA
I says, "I'm a gambler, and I gambles night and day,"
Says, "I don't need no job on that WPA."
She said, "I'm leaving you now, daddy, yeah, that's all I got to say,"
She said, "I'm gonna get me a man, that's working on that WPA."*

...
*So hard luck has overtaken me, had to throw my dice and cards away,
Yeah, I've gotta try to get me a job, on that WPA.*

De WPA zorgde dus kennelijk ook voor een verhoging van de maatschappelijke moraal.

Niet alle songteksten zingen overigens louter de lof van de New Deal-wetten. Er waren namelijk ook ergerlijke 'shovel-leaners' die de kantjes eraf liepen.

*I'm so tired, I don't know what to do,
Can't get fired, so I take my rest, until my work is through.*

The WPA, the WPA.

...
*Three little letters that make life OK:
WPA!*

Enkele malen besloot Roosevelt, met het oog op zijn begroting, te snijden in bestaande projecten. In augustus 1937 werd de helft van alle WPA-banen geschrapt. Het gevolg was een recessie, die hem het jaar daarop noopte toch weer nieuwe fondsen beschikbaar te stellen.

Een van de ontroerendste liedjes is 'Sylvester and his mule blues'.

Roosevelt stond bekend om zijn goede communicatie met het publiek. Hij ontving elke dag stapels post van gewone Amerikanen. Zijn telefoonbeantwoorders mochten de mensen die het Witte Huis belden met wat voor klacht ook, nooit afschepen. Toen een zekere Sylvester Harris uit Mississippi belde die zijn boerderij en muilezel in de crisis was kwijtgeraakt, kreeg deze bij toeval de president zelf aan de lijn. Roosevelt beloofde iemand te sturen en hield woord, zodat Sylvester een krediet kreeg. Sylvester kon weer aan de slag. Lizzie "Memphis Minnie" Douglas zong:

*He said, "Sylvester, you can rest in ease,
Catch that big black jackass, and go on buy your fields,"
He said, "Sylvester, you can rest in ease,
You can catch that jackass, go and raise all your cotton and seeds."*

In 1936 werd het verhaal van Sylvester gebruikt als propaganda bij Roosevelt's herverkiezing. Tot aan de dood van de

president stuurde Sylvester elk jaar met Thanksgiving Day een kalkoen naar Warm Springs.

Onrecht en emancipatie

Behalve de depressie en de New Deal-wetten gaven ook enkele affaires aanleiding tot het componeren van blues-nummers. Oorlogsveteranen kwamen begin jaren dertig naar Washington om te demonstreren tegen het beknotten op de uitgaven voor hun bonussen. Hoover liet ze hardhandig verwijderen. Dit maakte veel indruk. Maar in mei 1933 sloegen de *bonus marchers* opnieuw hun tenten op vlakbij het Witte Huis. Eleanor Roosevelt bracht ze toen een bezoek.

'Hoover sent the Army, Roosevelt sent his wife', zo zei men.

In 1931 werden negen zwarte jongens te Scottsboro vals beschuldigd van verkrachting van enkele blanke vrouwen en prompt ter dood veroordeeld door een rechtbank in Alabama. De dames werden namelijk op hun woord geloofd. De zwarte mensenrechtenorganisatie NAACP zette zich voor de 'Scottsboro Boys' in. De rechtszaak kreeg nationale bekendheid. In 1933 demonstreerden twintigduizend zwarten in de hoofdstad. Het racisme in de zuidelijke rechtspraak was weer eens aangetoond. De doodstraffen werden omgezet in lange gevangenisstraffen, en pas in 1950 kwam de laatste Scottsboro Boy vrij. In totaal hadden ze met hun negenen 102 jaar in de gevangenis gezeten voor een misdaad die ze niet hadden gepleegd. Het liedje 'Scottsboro Boys' is vooral interessant vanwege de tussendoor gesproken teksten:

'Now, I'll tell you about it in Alabama, must be Jim Crow.
If a white woman says something, it must-a be so,
and she can say something about a colored person, if it's a thousand colored men, they kill all of 'em just for that one woman.
If she ain't telling the truth, it don't make any difference.
Why? 'Cause it's Jim Crow and I know it's so, 'cause the Scottsboro boys can tell you about it.

Het laatste deel van Van Rijns zeer leesbaar geschreven boek is gewijd aan liedjes over de Tweede Wereldoorlog. De bereidheid van de zwarten om een aandeel te leveren in de strijd tegen

Japan, Duitsland en Italië wordt uitgedrukt in een groot aantal songs. 'We'll skin the streak of yellow from this sneaky little fellow', zo drukt Luck Millinder kort na Pearl Harbor zijn haat tegen de Jappen uit. Dan wordt het af en toe wel wat te plastisch.

Het boek eindigt met enkele sentimentele odes aan de overleden FDR, die naast Jezus en Lincoln als de derde grote bevrijder van de zwarten wordt afgeschilderd. De verafgoding gaat wel erg ver, hoe begrijpelijk ook. Zelfs de dieren schijnen getreurd te hebben bij het overlijden van Amerika's grote president.

Well, you know the President Roosevelt, he was awful fine, he helps the crippled, boys, and almost healed the blind.

Oh, yeah, gonna miss president Roosevelt.

Well, he's gone, he's gone, but his spirit will always, will go on.

Conclusie

Van Rijn heeft voor zijn onderzoek belangrijke bronnen blootgelegd, die nu voor een breed publiek toegankelijk zijn. Zijn studie werpt een nieuw licht op Roosevelt en de New Deal. Het boek en de bijbehorende CD zijn uitstekend bruikbaar in lessen over de crisistbestrijding, de Tweede Wereldoorlog of over het lot van de zwarten in de Amerikaanse samenleving. Ik probeerde enkele teksten uit in de klas en de reacties van de leerlingen vielen niet tegen, in aanmerking genomen dat er een enorme kloof gaapt tussen de muziek van zestig jaar geleden en de hedendaagse. Begrippen als emancipatie en eigenwaarde worden door het boek en de muziek goed geïllustreerd.

Mits in combinatie gebruikt, beveel ik beide van harte aan.

Logo van de 'National Recovery Administration'.

Advertentie van Paramount voor 'No Job Blues', Chicago Defender, 31 maart 1928.

Anton van Hooff

Hercules' laatste werk

"Ik heb geen huiswerk kunnen maken, want ik moest naar de bioscoop."
Dit excuus van mijn vriendje verblufte onze lerares Latijn zo volkomen dat ze maar een ander de beurt gaf. Wij allen waren diep onder de indruk van deze onwaarschijnlijke smoes: hoe kon iemand ooit verplicht zijn om naar de film te gaan? Ik heb nooit begrepen hoe dat mogelijk was totdat ook ik onlangs naar de bioscoop 'moest'.

Ik moest van Kleio naar het jongste Disneyproduct, Hercules als film. Waarschijnlijk verkneukelde de redactie zich bij voorbaat over mijn verontwaardiging. Natuurlijk zou deze verstokte classicus zich mateloos aan de ontheiliging van het antieke erfgoed ergeren. Maar dan hadden de Kleioten toch buiten de waard gerekend. Popularisering van de oudheid zijn mij lief, want ze getuigen van de vitaliteit van de klassieken. Het is kostelijk dat een dameskorfbalvereniging zich de Danaïden noemt, naar de dochters van Danaos die in de onderwereld zonder ophouden bodemloze manden moeten vullen. Een makelaar die zich naar de Romeinse godin van de haard Hestia noemt, kan op mijn klandizie rekenen. Wat minder vertrouwen wekt de Antwerpse orthopedische schoenmaker die op zijn uithangbord 'Oedipus' zette. Letterlijk betekent die naam 'zwelvoet'. Maar op zichzelf verdient de poging om zelfs een schoenmakersleest te mythologiseren waardering. Kortom: ik houd er wel van als er geinige dingen met de eerbiedwaardige oudheid worden gedaan. Ze kan wel tegen een stootje.

Kneedbare Herakles

Zeker de antieke mythe kan veel hebben. De oude verhalen waren een bij uitstek een oraal medium. Iedere verteller gaf weer zijn eigen draai aan de bekende geschiedenissen. Zo kent de oudheid vele Heraklessen. In de eerste plaats is hij de Peloponnesische held, die de wereld bevrijdt van de machten van de chaos. Zijn twaalf werken bestaan vooral in het onschadelijk maken van monsters, zoals de

leeuw van Nemea, de negenkoppige Hydra van Lerna, het everzwijn van het Erymanthos-massief en andere engerds. Bij het reinigen van de Augiasstal toont Herakles zich een meester in watermanagement: hij leidt de stromen van de Alpheios en de Peneios door de dierenverblijven waar de mest metershoog ligt opgetast en lost zo in een klap een milieuprobleem op. Natuurlijk kan alleen een Nederlander op deze manier een van de werken van Herakles weergeven, zoals de verrukkelijke cynicus Friedrich Dürrenmatt in zijn toneelspel *Herkules und der Stall des Augias* (1962, Neufassung 1980) er een uiterst Zwitsers verhaal van maakt, met oenige parlementsleden die zich bezorgd afvragen of de oeroude consensusdemocratie niet in gevaar komt als een bovenuitmester eens korte metten maakt.

Ook in de oudheid werd Herakles al voor 'nationale' doeleinden gebruikt. Als voornaamste Peloponnesische mogendheid eigende Sparta zich Herakles toe. In wedijver schreven de Atheners aan hun Theseus prestaties toe die niet onderdeden voor de herculische twaalfkamp. De opvallende parallellen tussen de reeksen 'athloi' van beide helden - strijd tegen Amazones, de stier van Marathon - zijn zeker niet toevallig, maar komen voort uit een subtiele competitie via het medium van de mythe.

Op het Atheense toneel verschijnt Herakles soms als de zwelger en zuiper. In Euripides' *Alkestis* is hij de domme kracht, die voor het fijnbesnaarde Atheense publiek zich typisch Spartaans gedroeg.

Maar Herakles kon ook tot een kampioen van ethische waarden worden omgebouwd. Dat deed de sofist Prodikos met zijn parabel van Herakles op de tweesprong: aan het begin van zijn loopbaan kon de aankomende heros kiezen tussen de comfortabele weg van de lust of het zware pad van de voortreffelijkheid ('aretè'), die hem uiteindelijk de onsterfelijkheid zou bezorgen. Zo werd Herakles voor de filosofen het model van de wijze die alleen door zware inspanning tot volmaaktheid kan komen.

Het zinloze met het onaangename

Deze laatste Herakles, de ethische held, zou wel niet uit de Disneyfabriek komen, maar uit het rijke, flexibele arsenaal van verhalen en interpretaties zou vast een passende held van het fin-de-vingtième-siècle te maken zijn. Vol verwachting klopte dus mijn hart toen ik mij in de pluchen bioscoopfauteuil liet zakken: dit was nog eens een klassiek geval van 'het nuttige met het aangename verenigen'. Wat heerlijk dat een Latijnse zegswijze ('utile dulci miscere') zo'n ervaring ook nog heiligt. Met een uiterst positieve grondhouding liet ik dus *Hercules* over mij komen.

Lang hield de glimlach waarmee ik de fratsen op het kleurige doek bekeek, stand. Wat waren die Disneystudio's toch knap. Fraaie effecten werden uitgehaald met figuren die uit Griekse vaasschilderingen kwamen. Ook de Nederlandse nasynchronisatie was nu eens niet knullig. En hoe geinig werden alle verhalen van de Griekse mythologie door elkaar geklutst. Zo werd de film echt een oefening in 'herken de goden en helden'. Mijn leraarshart zag meteen mogelijkheden voor het onderwijs.

Maar langzamerhand verstarde de plooiën op mijn konen tot een grijs. Kon die oorverdovende herrie niet even ophouden? Waarom werden Hera en Zeus voorgesteld als de liefdevolle ouders van Hercules/Herakles? Het antieke verhaal is veel spannender. Daarin is Herakles het resultaat van één van Zeus' talrijke slippertjes. Daarom wordt de held achtervolgd door Hera, die aan hem haar kracht wil demonstrenen; volgens een antieke etymologie betekent Herakles Hera's roem. Maar kennelijk mocht de Hillary-Clinton-droom van het gave gezin niet worden aangetast.

De gedisneyficeerde Herakles wordt belaagd door Hades, de god van de onderwereld, die de 'Meg' - kort voor Megara - op hem afstuurt om hem te bekoren. Maar alles komt goed dankzij de edele inborst van de goedgevoelersbaas, die zelfs zijn onsterfelijkheid eraan geeft om Meg te redden. Zijn twaalf werken worden gereduceerd tot een handjevol heldendaden met veel gooi- en smijtwerk. Zodra er een vaas in beeld komt, weet je dat hij pardoes aan gruzels gaat. Vergeefs wachtte ik op mijn favoriete werk, het uitmesten van de Augiasstal.

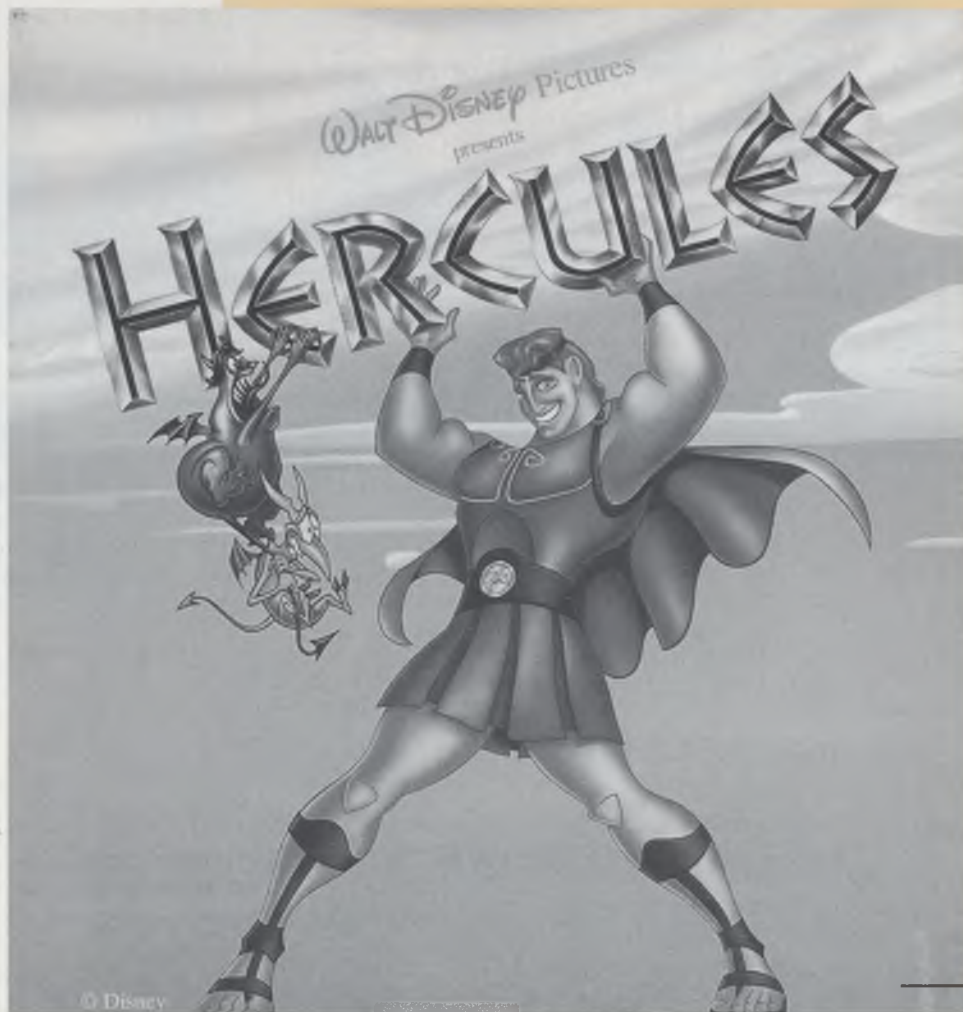
Als de vrijpostigheid waarmee de antieke verhalen werden gebruikt, nou nog een zin had, was er geen vuiltje aan de lucht. Maar de *Hercules*film is verworpen tot een mythologische grabbelton. Waarom moet deze Herakles het gevleugelde paardje Pegasos uit de verhalenkring van Perseus en Bellerophon ontfreemden? Het oude verhaal is stukken beter dan de film.

Niet zozeer geërgerd als wel verveeld heb ik de film uitgezeten: mijn geweten verklaarde gelukkig dat dit nu een waarlijk herculische daad van afzien was.

Het dertiende werk

Gaat u toch de film zelf maar zien, zeker als u van plan bent er later met de school heen te gaan. Collega's vertellen mij dat leerlingen zeer genieten van de mythologische hutspot. Misschien dat de MTV-generatie beter overweg kan met het lawaai en het duizelingwekkende tempo waarmee de beelden elkaar opvolgen. Maar zullen hun in de voorbijflitsende videoclips niet vele aardigheden ontgaan? De aanduiding van Thebe als The Big Olive is alleen leuk voor wie weet dat New York The Big Apple heet ...

De film wordt begeleid door een enorme promotiecampagne. De geïnvesteerde miljoenen moeten eruit komen. Bij de hamburgergigant krijgen de kids *Hercules*speeltjes en OMO laat hun moeder - heel seksistisch - sparen voor een *Hercules* kussensloop. Met belangstelling sla ik de slag om de markt gade. Ik voel me een toeschouwer bij Herakles' laatste werk: gaat hij zelfs de goede smaak verslaan?

Het Net in de les

Heeft u op het Net een interessante tekst of een geschikte afbeelding gevonden die u wilt gebruiken in uw lessen? Met een paar muisklikken haalt u teksten en afbeeldingen binnen in uw eigen tekstverwerker, waar u ze verder naar eigen inzicht kunt bewerken. De techniek is eenvoudig en het resultaat al snel fraai en praktisch inzetbaar.

In dit tweede artikel over het gebruik van het Internet wordt stap-voor-stap beschreven op welke manier u teksten en afbeeldingen van Internet-sites kunt binnenhalen in uw eigen computer. Probeer het eens uit aan de hand van onderstaande voorbeelden en ervaar hoe u nieuwe mogelijkheden voor uw vak en nieuw materiaal voor uw lessen creëert.

Begint u nu voor het eerst met Internet, dan is het handig vooraf te kijken in het artikel 'Internet: de eerste keer' in KLEIO 1997, nr. 2, 40-42.

De beschrijving die hieronder volgt, berust op het gebruik van de volgende programmatuur: het besturingssysteem Windows 3.xx, de tekstverwerker Word 6.0 en de Internet-browser Netscape 3.0.

Bij gebruik van andere tekstverwerkers (bijvoorbeeld WordPerfect 6.1 Win) of Internet-browsers (bijvoorbeeld Internet Explorer) kunnen de begrippen enigszins afwijken, maar is de onderstaande beschrijving in grote lijnen goed bruikbaar.

Ook voor de gebruikers van het besturingsprogramma Windows 95 en de tekstverwerker Word 97 geldt dat enkele dingen iets anders verlopen, maar dat de onderstaande beschrijving goed bruikbaar is. Waar nodig of nuttig worden de verschillen aangegeven met cursieve tekst.

Aangezien u bij deze werkwijze moet schakelen tussen verschillende applicaties, in dit geval de tekstverwerker, een tekenprogramma en de Internet-browser, is er sprake van multi-tasking. Dit betekent dat u meerdere programma's heeft geopend, die u afwisselend gaat gebruiken.

Om snel tussen deze programma's te kunnen schakelen gebruikt u de <Alt-Tab toetscombinatie>.

Dit werkt als volgt: start de computer en open de tekstverwerker. Druk daarna eerst de Alt-toets blijvend in en dan kort de Tab-toets. Midden op het beeldscherm verschijnt dan een klein venster met daarin het icoon en de naam van het Programmabeheer. U kunt nu een ander programma opstarten, terwijl de tekstverwerker stand-by blijft. Op deze wijze kunt u meerdere programma's openen. Door de Tab-toets met korte tussenpozen in te drukken, de Alt-toets blijft voortdurend ingedrukt, ziet u in het kleine venster de iconen en titels van de geopende programma's voorbij komen. Bij het gewenste onderdeel laat u beide toetsen los en komt u in dit gekozen programma terecht. Wilt u weer veranderen, gebruik dan opnieuw de <Alt-Tab toetscombinatie> om naar het gewenste programma door te schakelen.

Bij Windows 95 gaat het 'eenvoudiger'. Als u daar twee of meer programma's heeft geopend, staan ze constant zichtbaar als een blokje op de taakbalk onder in uw scherm. Door het betreffende blokje aan te klikken komt dit programma op de voorgrond.

Op zoek naar nieuw lesmateriaal over de Eerste Wereldoorlog kwam ik terecht in een site van de Universiteit van Oxford (www.ox.ac.uk). Daar trof ik een 'Virtual Seminar for Teaching Literature' over de 'Poets of the Great War'. Veel van het getoonde en gebruikte Internetmateriaal in dit artikel is hieruit afkomstig.

jaarstukken 1998

*De Algemene Ledenvergadering van de VGN wordt gehouden op zaterdag 21 maart a.s. in de Jaarbeurs in Utrecht.
Aanvang 10.30 uur; vanaf 10.00 uur wordt er koffie geschonken.
Aanmelden moet geschieden voor 1 maart in verband met de lunch.
Een invulstrookje daarvoor vindt u achterin Kleio.*

AGENDA

10.30	1. Opening van de vergadering.
Welkomstwoord van de voorzitter.
10.35-12.45	2. Presentatie van het lesmateriaal 'Honderd jaar vrouwen- en mannenwerk 1898-1998'.
Voor de inhoud van dit programma zie blz. 2 van dit katern.
12.45-13.45	Lunch
13.45-15.45	3. De voorzitter opent het huishoudelijk deel van de jaarvergadering met de jaarrede.
	4. Bespreking van de jaarstukken:
	4.1 Notulen ALV 15 maart 1997
	4.2 Jaarverslag Algemeen bestuur en beleidsplan 1998
	4.3 Jaarverslagen van de commissies
	4.4 Financieel jaarverslag, beleid en begroting 1998
	4.5 Verslag kascommissie
	4.6 Décharge kascommissie
	5. Bestuurswisseling
	Aftredend zijn mevrouw J.M.L. van Bakkum, mevrouw M.E. Hielkema en mevrouw E.A. Marrenga (allen niet herkiesbaar).
Aftredend, maar wel herkiesbaar is de heer H. Buskop.
Kandidaat vice-voorzitter is mevrouw R.H. Leusink.
Kandidaat penningmeester is de heer J. Kummerer.
Kandidaat bestuursleden zijn mevrouw R. Schreuder en mevrouw C.E.M. Veldhuis-Meester.
	6. Benoeming kascommissie
	7. Rondvraag
	8. Sluiting van de vergadering en borrel.

Honderd jaar vrouwenwerk - mannenwerk

In 1998 besteeg de 18-jarige Wilhelmina de troon. Dat een vrouw het hoogste ambt van het land kon bekleden was voor een aantal Nederlandse vrouwen de aanleiding om een nationale tentoonstelling van vrouwenarbeid te organiseren. Na honderd jaar wordt deze tentoonstelling in 1998 met congressen, publicaties en evenementen herdacht. Ook de Commissie Vrouwen- en gendergeschiedenis van de VGN levert een bijdrage aan de Nationale Herdenking van de Tentoonstelling van Vrouwenarbeid 1898-1998 door de uitgave van een speciaal leerlingenkatern *Honderd jaar vrouwenwerk - mannenwerk*.

1998 is ook om een andere reden een gedenkwaardig jaar voor de commissie. Zij bestaat tien jaar. Ter gelegenheid hiervan organiseren we in samenwerking met het VGN-bestuur een feestelijk ochtendprogramma op de jaarvergadering waarin het lesmateriaal zal worden gepresenteerd.

Programma

10.35 - 10.50	Een terugblik op tien jaar Commissie Vrouwengeschiedenis door de voorzitter Marianne Zewald
10.50 - 11.10	'Honderd jaar vrouwenwerk - mannenwerk' door Corrie van Eyl, een van de auteurs van het katern
Korte pauze	
11.30 - 12.00	Uitvoering van de praktische opdracht 'Generaties' door leerlingen van de RSG Enkhuizen
12.00 - 12.15	Didaktische mogelijkheden van het katern 'Honderd jaar vrouwenwerk - mannenwerk' door Bregje Pel, eveneens auteur van het katern
12.15 - 12.30	Aanbieding van het eerste exemplaar van het katern

'Honderd jaar vrouwenwerk - mannenwerk'

'Oom, ik wou zoo graag gaan werken als u het goed vindt'.

'Werken?'

'Ja, het fladderleven begint me een beetje te vervelen. Ik wou als u 't goed vindt in de rechten gaan studeren,'

'Maar kind, hoe heb ik het nu met je?.....'

'Ik wou graag advocaat worden!'

'Dat is geen vrouwenbaantje! Dat is nog nooit door een vrouw vertoont'.

Dit is een citaat uit de roman *Hilda van Suylenburg*, het boek waarmee Cecile Goekoop-de Jong van Beek en Donk honderd jaar geleden de beperkte arbeidsmogelijkheden van vrouwen onder de aandacht probeerde te brengen. Nu, een eeuw later werkt meer dan de helft van de vrouwen, is de scheidslijn mannen- en vrouwenberoepen vervaagd en zijn kwesties als een wettelijke regeling van deeltijdwerk en zorgverlof actueel. Wat is er veranderd in de verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid tussen mannen en vrouwen in de afgelopen honderd jaar? Hoe is de verdeling in betaalde en onbetaalde arbeid nu?

Deze vragen onderzoeken leerlingen aan de hand van veel afwisselend bronnenmateriaal. Het boekje is met duidelijke hoofd- en deelvragen vormgegeven als een examenkatern, ziet er in kleurendruk mooi uit en is aantrekkelijk geprijsd dankzij een subsidie van het Ministerie van OC&W.

Er ligt nu een boekje dat door de leerlingen op het voortgezet onderwijs gebruikt kan worden op heel verschillende manieren:

- een korte en meer begeleide route voor de bavo;
- een langere, wat meer zelfstandig te volgen route voor het examenprogramma vbo/mavo en voor de tweede fase;
- als individuele of groepsopdracht in de bavo, in het vbo/mavo of de tweede fase.
- met suggesties voor praktische opdrachten voor het examendossier in de tweede fase.

• Oriëntatie op studie en beroep

Zowel in de bavo als op de mavo en in de tweede fase moeten leerlingen zich oriënteren op studie en beroep. Dit lespakket geeft hiertoe de mogelijkheid: welke betaalde en onbetaalde taken willen zij later verrichten? En hoe kunnen zij zich daarop voorbereiden?

• Samenwerking met andere vakken

Het lespakket sluit aan bij één van de vakoverstijgende uitgangspunten van de kerndoelen, namelijk dat er expliciet aandacht besteed moet worden aan de maatschappelijke betekenis van betaalde en onbetaalde arbeid. Dit thema is bij uitstek geschikt om de leerlingen iets te laten doen aan vakoverstijging. Het thema biedt aanknopingspunten voor samenwerking met de vakken economie en verzorging.

• Examenonderwerp 1999-2000

Inhoudelijk sluit het katern aan bij het examenonderwerp 1999-2000 'Een nieuwe eeuw, nieuwe verhoudingen? Nederland 1880-1919. Op het breukvlak van twee eeuwen'.

In het voorjaar van 1998 organiseren de auteurs van het katern in samenwerking met het KPC en het Amsterdams Historisch Museum workshops over de didaktische mogelijkheden van *Honderd jaar vrouwenwerk - mannenwerk*.

Jaarverslag van het bestuur 1997

Bestuur

In maart 1997 traden af mevrouw H.W.M. Budé-Janssens, voorzitter, de heer J. Schopman, penningmeester, en de heer H. Kurstjens. Tot het bestuur traden toe mevrouw R. Leusink, de heer H. Groothuis en, als nieuwe voorzitter, de heer C. Weltevrede. In de loop van het jaar moest mevrouw E.A. Marrenga om gezondheidsredenen het bestuur verlaten. Op verzoek van het bestuur werd haar functie de afgelopen maanden waargenomen door mevrouw R. Schreuder.

Het bestuur kwam in 1997 16 maal bijeen. De bestuursleden bezochten zoveel mogelijk de hun toevertrouwde commissies. De portefeuilleverdeling is te vinden in elk nummer van *KLEIO*.

Vrijwel alles wat in het beleidsplan voor 1997 werd genoemd is het afgelopen jaar in gang gezet, maar nog niet afgerond (zie *KLEIO*, 38e jaargang, nummer 1, februari 1997, p. 5-7 katern).

De wetsvoorstellen voor de leerwegen vmbo en de activiteiten van de landelijke Commissie Geschiedisonderwijs, beter bekend als de 'brede commissie' of 'commissie De Wit', bepaalden in hoge mate de werkzaamheden van het bestuur. Binnen en buiten de vereniging is veel overleg gevoerd over de positie en de inhoud van ons vak. Volwaardig onderwijs in geschiedenis en staatsinrichting aan zoveel mogelijk leerlingen, tot en met het eindexamen, bleef daarbij steeds het uitgangspunt.

Het bestuur is verheugd over het enthousiasme en de inzet van de commissies en individuele commissieleden, wanneer om advies en steun werd gevraagd. De positieve gedachtenwisselingen tijdens de succesvolle Verenigingsraad gaven het bestuur energie om op de ingeslagen weg voort te gaan.

Basisonderwijs

In de wereld van het primair onderwijs ging de aandacht hoofdzakelijk uit naar de lerarenopleiding aan de Pabo's. Gelijktijdig, maar los van elkaar, werd door verschillende instanties gewerkt aan de startbekwaamheden voor de leraar primair onderwijs, aan een gemeenschappelijk curriculum voor de Pabo's en aan een apart geschiedeniscurriculum. De expertise van de leden van de Commissie PA-BO hielp het bestuur de gevolgen van deze ontwikkelingen in te schatten voor het vak geschiedenis op de Pabo en op de basisschool.

Tijdens veldraadplegingen hebben VGN-leden van hun zorgen blijk gegeven en ook in de 'brede commissie' zijn het basisonderwijs en de Pabo op de agenda gezet.

Basisvorming

In de 'brede commissie' gaat de discussie vooral over geschiedenis in de basisvorming; wat moeten de leerlingen in ieder geval aan geschiedenis hebben gehad op school en hoe moet het ze worden bijgebracht?

Het bestuur staat in voortdurend contact met een aantal commissies van de VGN voor advies.

De betekenis van de basisvormingstoetsen nam het afgelopen jaar verder af, al is de nieuwste generatie toetsen een verbetering ten opzichte van de vorige. Ook bieden de

nieuwe toetsen een goede handreiking voor het uitvoeren en beoordelen van omgevingsonderwijs.

Bovenbouw vbo/mavo

Ook voor de problematiek van geschiedenis in de bovenbouw vbo/mavo en de voorstellen van de VGN dienaangaande verwijst het bestuur u naar het beleidsplan 1997. Het afgelopen jaar zijn alle registers opengetrokken om beleidsmakers en politici van het nut van geschiedenis en staatsinrichting voor iedereen te overtuigen. Samen met het KNHGM, dat hier nadrukkelijk moet worden genoemd, bedreef de VGN stille en soms wat minder stille diplomatie in Den Haag en Zoetermeer. Hoewel de belangstelling van de media voor vbo/mavo duidelijk geringer is dan voor havo/vwo, lukte het af en toe in kranten en op de radio het VGN-verhaal naar buiten te brengen.

Tweede Fase havo/vwo

In mei had het bestuur, samen met dat van de NVLM, een gesprek met de staatssecretaris over de invulling van het combinatievak maatschappijleer en geschiedenis in het verplichte deel. Sindsdien is het ministerie in overleg met deskundigen over de te volgen procedure. De VGN blijft alert op afstemming van het nog in te vullen combinatievak op de kerndoelen van de basisvorming en de eindtermen van de nieuwe examens.

Ook de bovenbouw havo/vwo, in het bijzonder de aansluiting met het hoger onderwijs, kwam in de 'brede commissie' geregeld aan de orde.

Examens

Over een nieuwe aanpak voor de vaststelling van de voordracht van examenonderwerpen aan de minister en over de modelprocedure voor de productie van stofomschrijvingen heeft het bestuur overleg gevoerd met de Commissie Havo/Vwo, de Intercommissie en de vorige stofomschrijvingscommissies. Eind 1997 naderde de laatste versie van een samenvattend plan haar voltooiing.

De VGN denkt met het ministerie mee over het nieuwe examenonderwerp.

Staatsinrichting

Het bestuur heeft de SLO verzocht onderzoek te doen naar de praktijk van het lesgeven in het vakonderdeel staatsinrichting. De Verenigingsraad sprak zich uit over het belang van staatsinrichting en riep op te komen tot een werkgroep die met het resultaat van het SLO-onderzoek aan de slag gaat. Ook in de 'brede commissie' staat staatsinrichting in de belangstelling.

Volwassenenonderwijs

Het volwassenenonderwijs heeft het afgelopen jaar misschien niet die aandacht gekregen die het verdient. Het bestuur is echter wel doordrongen van de gevaren die het vavo bedreigen. De keuze wel of geen geschiedenis in het vavo wordt door de gemeenten gemaakt. Het bestuur raadde ROC's dan ook aan zich rechtstreeks tot de eigen gemeente te wenden om aandacht te vragen voor de positie van

geschiedenis en staatsinrichting in het volwassenen-onderwijs.

In de 'brede commissie' is gewezen op de mogelijke gevolgen van de veranderingen in de bovenbouw van vbo en mavo voor het vavo, waar juist veel vraag is naar Nederlandse geschiedenis - en niet alleen door allochtonen. Ook is gewezen op de effecten voor het vavo van de verwachte uitvallers in de Tweede Fase havo/vwo.

Professionalisering

Het afgelopen jaar is in Platform VVVO-verband verder gewerkt aan de beroepsstandaard voor leraren en aan het daaruit voortvloeiende Lerarenregister. De commissies is gevraagd hierop te reageren, maar een en ander had duidelijk geen prioriteit.

In september verscheen de nota *Tekenen voor kwaliteit* van de Stuurgroep Beroepskwaliteit Leraarschap. Nascholing maakt onderdeel uit van de bepalingen in de beroepsstandaard.

Het Procesmanagement Lerarenopleidingen hield adviesronden voor deskundigen over een landelijk curriculum voor de tweedegraads lerarenopleidingen, waarin 'verbreding' van de opleiding nadrukkelijk aan de orde is en waarbij een korte aanvullende opleiding in een aanpalend vak tot de mogelijkheden moet gaan behoren. De vakinhoudelijke organisaties krijgen pas aan het einde van het traject (in het voorjaar van 1998) de gelegenheid zich over de plannen uit te spreken.

In contacten met het ministerie en ook vanuit het Platform VVVO is aandacht gevraagd voor de werkdruk van docenten. Zoals bekend horen geschiedenisdocenten tot de zwaarst belaste leraren.

Tot tevredenheid van het bestuur werd de Startersconferentie geheel in lestijd gehouden.

Contacten met aanverwante organisaties

In februari 1997 had in Utrecht het geslaagde WIEG-seminar 'Visies op het groot overzicht in de Tweede Fase' plaats. Met de WIEG is ook gesproken over het schoolonderzoek vbo/mavo, maar afsluitend overleg met de landelijke inspectie moet nog plaats hebben.

In het najaar vond een drukbezochte KNAW-dag plaats waarop geschiedenis centraal stond.

Met het KNHG waren de contacten talrijk, hartelijk en vruchtbaar. KNHG en VGN strijden zij aan zij voor de belangen van geschiedenis en staatsinrichting.

Ledenwerving en public relations

Het ledental bleef in 1997 ongeveer constant. De contacten met politici en de media waren vanwege de ontwikkelingen in het onderwijs talrijk. In diverse netwerken, formeel en informeel, participeerden bestuursleden van de VGN. De eerste aanzetten werden gedaan tot een reclamecampagne voor (de keuze van) het vak, vooral gericht op vbo/mavo.

Het bestuur grijpt het lustrum in 1998 aan om een pr-beleid voor de langere termijn te ontwikkelen.

Internationale contacten

Leden van de VGN waren ook in 1997 betrokken bij geschiedenisonderwijsprojecten in andere landen en bij samenwerkingen met andere landen.

Mevrouw H.W.M. Budé-Janssens, onze reizende ambassadrice, vertegenwoordigde het VGN-bestuur van Noord-Ierland tot diep in de Oekraïne. Euroclio, de vereniging van verenigingen van geschiedenisleraren in Europa, speelde bij veel van deze projecten een belangrijke rol. In de belangstelling stond vooral het Youth and History-onderzoek, waarover in KLEIO uitvoerig bericht werd.

Beleidsplan 1998

Veel zaken die in 1997 de aandacht hadden, hebben die in 1998 weer.

Het is het voornemen van het bestuur ook in het komende jaar commissies uit te nodigen om tijdens bestuursvergaderingen over verschillende onderwerpen van gedachten te wisselen.

Basisonderwijs

Het ontwikkelen van een landelijk pabo-curriculum en de plaats daarin van geschiedenis heeft de meeste aandacht van het bestuur. In de 'brede commissie' komt dit onderwerp wat de VGN betreft met nadruk aan de orde. Het pabo-curriculum werkt door in het programma voor het basisonderwijs en dat kan consequenties hebben voor het rooster in het voortgezet onderwijs.

Het expertise-centrum voor de mens- en maatschappijvakken in het primair onderwijs van het CPS zou zich vooral kunnen richten op didactische en inhoudelijke ondersteuning van leraren op de basisschool en aan de Pabo's.

Basisvorming

De VGN zal haar inspanningen vergroten om subsidies te verwerven voor lesmateriaal ten behoeve van ivbo-onderwijs. Deze schoolsoort mag dan formeel worden opgeheven, de problematiek van de leerlingen blijft dezelfde.

Van verschillende kanten hoort het bestuur dat de samenleving nog steeds roept om een 'overzicht van de geschiedenis', al bestaat er geen overeenstemming over wat daartoe zou moeten behoren, en al verdraagt zo'n van overheidswege opgelegd programma van kennis en vaardigheden zich moeilijk met de aard van het vak. De bestaande, breed gedragen kerndoelen vormen op zich al een soort canon. De scholen zouden vrij moeten blijven in het uitwerken van de kerndoelen c.q. het kiezen van het boek, dat dit naar hun mening het beste doet.

Over het halen van de kerndoelen in het beperkte aantal uren dat er voor geschiedenis en staatsinrichting op de roosters staat, dient onderzoek gedaan te worden in samenwerking met de inspectie. Ook naar de criteria die gehanteerd

worden bij de evaluatie van de kerndoelen zou kritisch gekeken moeten worden.

Het bestuur blijft zich verzetten tegen integratie van vakken, maar is wel voorstander van *afstemming* tussen vakken vooral op het gebied van de vaardigheden.

Bovenbouw vbo/mavo

Het bestuur zet haar inspanningen voort voor het vak, voor de docenten en zeker ook voor de leerlingen in deze onderwijstypen waartoe 60% van de leerlingen behoort. Geschiedenis en staatsinrichting móet, al dan niet als combinatievak met maatschappijleer.

Tweede Fase havo/vwo

De VGN stelt er prijs op mee te denken over de inrichting van de geschiediskamers in het Studiehuis en over de inhoud van het nieuw in te voeren combinatievak in het verplichte deel. Veldraadplegingen zijn onontbeerlijk om tot een breed gedragen programma te komen.

Initiatieven rond ICT worden gesteund.

Examens

Tot en met 2002 verschillen de onderwerpen van vbo/mavo en havo/vwo niet. Begin 1998 komt het bestuur met een voorstel voor aanpassing van het examentraject in de toekomst. Een lange termijnplanning ten aanzien van de subdomeinen ligt voor de hand. De leden kunnen dan thema's voordragen en aanzetten tot stofomschrijvingen geven binnen de subdomeinen. Het leerstofkeuzeinstrument van de commissie havo/vwo en de SLO zou bij het genereren van thema's een rol moeten spelen.

Staatsinrichting

In opdracht van de VGN doet de SLO onderzoek naar de praktijk van het onderwijs in staatsinrichting. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een werkgroep nadere activiteiten ondernemen.

Volwassenenonderwijs

Het bestuur houdt de ontwikkelingen in het vavo in het algemeen en van geschiedenis daar in het bijzonder nauwlettend in de gaten. De politiek heeft weinig oog voor de rol van het vavo als tweede-weg-onderwijs en bagatelliseert naar de mening van het bestuur de verwachte uitval uit de Tweede Fase.

De vraag naar geschiedenis bestaat, maar door alle fusies en (gemeentelijke) bezuinigingen kunnen lang niet alle ROC's het vak aanbieden. (Zie ook 'Volwassenenonderwijs' in het jaarverslag 1997 van het bestuur.)

Professionalisering

'Ondanks de totale verbouwing gaan de werkzaamheden gewoon door', zo kan de situatie in het onderwijs - en zeker in het geschiedenisonderwijs - gekenschetst worden. Het bestuur zal de haast onverantwoorde werkdruk tijdens overleg met het ministerie wederom onder de aandacht brengen.

Op schoolniveau spelen commissies 'taakbelasting en taaktoedeling' een grote rol bij het verdelen en wegen van de werkzaamheden. Geschiedenis en staatsinrichting behoort met Nederlands tot de meest arbeidsintensieve vakken, maar krijgt lang niet overal een vergelijkbare 'opslagfactor' in de berekening van de zwaarte van de taak. Het is zaak daar met de eigen sectie op school voor te blijven knokken.

In de 'brede commissie' en tegenover het Proces-

management Lerarenopleiding zal het bestuur de inhoud van het vak centraal stellen. Het ontwikkelen van een curriculum voor de lerarenopleidingen zal van zo dichtbij mogelijk gevolgd worden, net als dat van de beroepsstandaard, via het Platform VVVO.

In samenwerking met het KNHG moet gewerkt worden aan de totstandkoming van een leerstoel vakdidactiek en moet actie worden ondernomen om een landelijk vakdidactisch documentatiecentrum daadwerkelijk van de grond te krijgen.

Contacten met aanverwante organisaties

De KNAW onderschrijft de behoefte om tot een structureel platform te komen voor overleg tussen het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs. De goede contacten tussen KNHG en VGN laten zien dat constructief overleg mogelijk is.

Vanuit het Platform VVVO is een conferentie te verwachten over de leergebieden in het voortgezet onderwijs en over de mogelijkheden en onmogelijkheden (en wenselijkheid) van nadere afstemming van de vakinhouden. Een Website voor vakinhoudelijke verenigingen staat op stapel.

Ledenwerving en public relations

De viering van het lustrum in 1998 zal naar het bestuur verwacht een positieve uitwerking hebben op onze naamsbekendheid en het ledental. Het lustrum heeft zeker ook als functie de banden *binnen* de VGN aan te halen. Er zal een PR-plan voor de langere termijn gemaakt worden.

Internationale contacten

Internationalisering wordt steeds belangrijker in het onderwijs. Geschiedenis heeft daarin een voorhoedepositie. Buitenlandse contacten worden als motiverend en waardevol ervaren en kunnen nadrukkelijk ook als nascholing gelden. Naast participatie in Euroclio richt de VGN zich in 1998 vooral op activiteiten voor VGN-ers in de buurlanden, België (Vlaanderen) en Duitsland (Vrede van Munster).

Tenslotte vraagt het bestuur wederom uw aandacht voor het Oost-Europa Fonds.

DE KANDIDAAT-BESTUURSLEDEN

Renée Schreuder

In 1980 ben ik afgestudeerd als historica in Utrecht. Sindsdien werk ik in het volwassenenonderwijs in Amersfoort. Dat is heel boeiend, vooral door de voortdurende veranderingen die daar plaatsvinden, zowel inhoudelijk als wat betreft het publiek.

In de VGN ben ik al een aantal jaren actief. Ik heb vele jaren in de Commissie Vrouwengeschiedenis gezeten, en sinds drie jaar maak ik deel uit van de Commissie Volwassenen-

educatie, het laatste jaar als voorzitter. Ook heb ik meegewerkt in een stofomschrijvingscommissie. Van de VGN-reizen heb ik er veel meegemaakt. Ook ben ik naar een groot aantal conferenties geweest in binnen- en buitenland.

In het bestuur zal ik mij onder andere bezig houden met de Commissies Volwasseneneducatie en Cliomatica. Ik vind het belangrijk dat het vak geschiedenis volwaardig meekan als het gaat om informatietechnologie. In de volwasseneneducatie staat het voortbestaan van ons vak op het spel. Ik zal me in en met het bestuur van de VGN ervoor inzetten dat geschiedenis ook hier een belangrijke rol zal blijven spelen.

Ineke E.M. Veldhuis- Meester

1973: Als jong leraresje kwam ik 's avonds bijeen met een clubje enthousiastelingen in café *De Faun* in de Herestraat in Groningen. Bezield door Leo Dalhuisen maakten wij Amerikaans en Engels lesmateriaal geschikt voor het Nederlandse onderwijs. Het is nu 25 jaar later en nog steeds vind ik geschiedenis en staatsinrichting, voor elk kind op elk niveau, een onmisbaar vak op school, één van de boeiendste vakken, die een docent kan geven. Ik werd al gauw actief in de VGN.

Nu breng ik, als oude rot in het vak, ervaring op veel terreinen mee: als voorzitter van de nascholingscommissie en later, als landelijk coördinator van de Her- en Bijscholing, bevocht ik met anderen dat de geschiedenisleraar de kans kreeg bij te blijven. Zo bleef ik zelf ook bij, in de drukke tijd dat ik kleine kinderen had.

Bij het Cito, midden in de jaren 80, heb ik geproefd hoe moeilijk, maar ook hoe belangrijk het is, goede toetsen te maken. In diezelfde tijd werd ik voor 12 uur docent aan de English Stream, die ontstaan was aan het St-Maartenscollege in Haren/Groningen.

Ik geef nu nog steeds een paar uur les aan de inmiddels volwaardige *International School Maartens College Groningen*. Het is interessant te zien hoe ze in het Engelse onderwijs omgaan met het probleem 'concepts and skills' en te onderzoeken wat we daarvan kunnen leren.

Als lid van de Intercommissie ben ik actief in het binden van het hele belangenveld van de geschiedeniswereld om samen te vechten voor hetzelfde doel. Sinds 1991 werk ik als vakdidacticus van de Universitaire lerarenopleiding in Groningen aan het vormen van vakbekwame en enthousiaste jonge geschiedenisleraren.

Zelf gaf ik aan vijf middelbare scholen les. Mijn zonen hadden alle drie geschiedenis als eindexamenvak, dus ook van die kant heb ik tegen het schoolvak aangekeken. Nu de WIEG zijn laatste jaar is ingegaan, zou ik als bestuurslid bezig kunnen blijven met de kwaliteit van het examen en de eisen voor het vak, kan ik me blijven inzetten voor de belangen van hen, die dat vak geven.

Een Amsterdamse van geboorte, die in Hilversum haar diploma gymnasium haalde, die in Utrecht is gaan studeren: hoofdvak middeleeuwse geschiedenis met middeleeuwse filosofie en Nederlandse taalkunde als bijvakken, die nu in Groningen werkt en die haar hart verpand heeft aan het onderwijs en onderwijsbelangen: zo iemand is kandidaat voor Uw bestuur.

Nu mijn zonen alle drie 'de deur uit' zijn (de jongste studeert geschiedenis), heb ik deze keer wel 'ja' gezegd op het verzoek me kandidaat te stellen voor het VGN-bestuur.

Hans Kummerer

Het geschiedenisonderwijs op het vbo heeft altijd mijn grootste belangstelling gehad. Om mij heen zie ik hoe op steeds meer scholengemeenschappen juist het geschiedenisonderwijs aan deze groep leerlingen wordt ingekrompen. In mijn eigen werkomgeving zie ik ons vak op C- en D-niveau zelfs volledig verdwijnen. Twee à drie uren geschiedenisonderwijs in de basisvorming vindt men voor deze groep toekomstige staatsburgers klaarblijkelijk voldoende. Dat staat volledig haaks op iedere velduitslag over begripsvorming en het krijgen van inzicht in de eigen leefwereld en die van de omgeving in de breedste zin. Hier is een belangrijke taak voor de VGN weggelegd.

Een gezonde VGN, in het veertigste jubeljaar, had behoefte aan een penningmeester: ik voldoe graag aan die oproep.

Ik heb de Bisschoppelijke Kweekschool te 's-Gravenhage doorlopen en werkte vervolgens in verschillende vormen van het basisonderwijs. In 1975 ben ik naast mijn baan met een studie Geschiedenis MO begonnen in Tilburg en zette die later voort aan de Nutsacademie in Amsterdam. In 1989 heb ik mijn studie afgesloten aan de RUL.

Ik werkte al vanaf 1975 aan verschillende scholen in het VO en vanaf 1979 ben ik verbonden aan onze, nu gefuseerde, brede scholengemeenschap het Commanderie College te Gemert-Laarbeek. Hier tref ik alle vormen van voortgezet onderwijs aan, van het ivbo tot en met het vwo. In zo'n scholengemeenschap valt veel te doen voor ons vak.

Ik ben nu al jaren lid van de Didactiek- en activiteitencommissie en heb vele collega's, VGN-leden en niet-leden, op onze didactiekconferenties mogen begroeten. Als secretaris van de commissie hield ik mij ook al bezig met de financiën. Ik hoop in mijn nieuwe bestuursfunctie meerdere collega's te kunnen overhalen lid van de VGN te worden. Een grote en ook financieel gezonde VGN zal de eeuwwisseling met gemak kunnen doorstaan. De VGN zal zo een baken kunnen blijven voor de vele toegewijde werkers in het veld en hen daar met raad en daad van dienst kunnen zijn.

De commissies: jaarverslagen en plannen

COMMISSIE PA-BO

De commissie heeft het afgelopen vergaderjaar onder het voorzitterschap van Aad van Zeijl vijf plenaire bijeenkomsten gehouden. Daarnaast hebben commissieleden deelgenomen aan veldraadplegingen van de SLO voor het primair onderwijs en de Pabo's.

Aad van Zeijl heeft inmiddels de laatste vergadering van de commissie voorgezeten. Hij zal in januari 1998 officieel afscheid nemen. De secretaris van de commissie, Sjef Schmiermann, heeft in mei afscheid genomen, na lange jaren van voortreffelijke inzet. Zijn taken zijn voorlopig overgenomen door Marjan de Groot-Reuvekamp. De andere leden van de commissie zijn: Francien van de Meer, vice-voorzitter, Marjolijn du Jour, Theo Beker, Frans van Baal en Cees van der Kooij, die sinds november de commissie versterkt.

Door de verschillende werkterreinen van haar leden bestrijkt de commissie een breed terrein: twee commissieleden zijn docent aan lerarenopleidingen voor het basisonderwijs, een lid is werkzaam in het basisonderwijs, een lid is werkzaam bij de inspectie en een lid bij de SLO. De bestuursafgevaardigde Harald Buskop, docent geschiedenis in het voortgezet onderwijs, is een betrokken toegevoegd lid van de commissie. Door de genoemde samenstelling zijn we in staat de ontwikkelingen van het geschiedenisonderwijs in de basisscholen en op de opleidingen tamelijk goed te volgen.

Steeds weer kampen we met het probleem hoe we de contacten met onze achterban moeten onderhouden, die bestaat uit basisonderwijs, lerarenopleidingen en ondersteunende en controlerende diensten.

Activiteiten

Het afgelopen jaar heeft de commissie niet alle plannen, zoals in het vorige jaarverslag vermeld, kunnen realiseren. De belangrijkste redenen hiervoor zijn dat de leden in hun dagelijks werk zeer druk bezet zijn en het feit dat zowel de functie van voorzitter als van secretaris moesten/moeten worden herbezet.

Evenals vorig jaar heeft de commissie zich intensief beziggehouden met het opleidingsonderwijs. Gezien alle op stapel staande veranderingen blijft dit een punt van zorg. De commissie is met name verontrust over de wijze waarop momenteel via verschillende trajecten gewerkt wordt aan de formulering van startbekwaamheden voor de leraar primair onderwijs, c.q. eindtermen voor de Pabo's. De afzonderlijke leden hebben zich zeer betrokken ingezet bij de verschillende veldadviserings van de SLO.

De SLO werkt aan een curriculum geschiedenis voor de Pabo. Dit gebeurt in het kader van een veldaanvraag van de VGN. De eindtermen die in dit verband inmiddels zijn geformuleerd, worden breed gedragen binnen de geschiedenis(didactiek)wereld.

Het Proces Management Lerarenopleiding (PML) heeft in december rapport uitgebracht over de hoofdlijnen van het gemeenschappelijk curriculum voor de Pabo's en dit zal zon-

der meer consequenties hebben voor het geschiedenisonderwijs op de opleidingen. Op de hierin geformuleerde eindtermen heeft de commissie fundamentele kritiek geuit.

De Landelijke Pedagogische Centra werken samen met de SLO aan de formulering van startbekwaamheden voor de leraar primair onderwijs. Dit gebeurt in opdracht van het ministerie van OC&W, los van het werk van PML. De commissie vraagt zich af in hoeverre haar adviezen voor de startbekwaamheden van geschiedenis, gegeven tijdens de veldadvisering, terug zijn te vinden in de eindversie. De commissie vreest, dat de opzet voor het VGN-Pabo-curriculum (SLO) - breed gedragen - niet meer terug te vinden is bij het gemeenschappelijk leerplan Pabo van het PML en bij de operatie startbekwaamheden van de LPC/SLO. De commissie heeft schriftelijk haar zorg rond het gemeenschappelijk curriculum geuit bij het VGN-bestuur, met het voorstel gezamenlijk actie te ondernemen.

Het netwerk is nog niet echt van de grond gekomen, hoewel hiertoe al wel contacten gelegd zijn met het CPS, dat een Expertisecentrum voor wereldoriëntatie heeft opgericht. Wereldoriëntatie wordt hier bedoeld als containerbegrip: een samenvattende term voor de drie afzonderlijke vakken. Eén van de activiteiten van dit Expertisecentrum is het ondersteunen van netwerken van opleidingsdocenten. Hiervoor wordt gedacht aan een gezamenlijke studiedag over het in te voeren gemeenschappelijk curriculum voor de Pabo's, over omgevingsonderwijs of mogelijkheden met ICT. Frans van Baal is voor de commissie contactpersoon met het CPS.

Aad van Zeijl is op zijn school (De Sint-Jozefbasisschool in Wieringen) geïnterviewd door een journalist van *NRC/Handelsblad*, hetgeen geresulteerd heeft in een lezenswaardig artikel over 'geschiedenis op de basisschool' in de speciale bijlage over Vaderlandse geschiedenis van 26 juni.

Leden van de commissie hebben zitting in de redactie en schaduwredactie van het nieuwe tijdschrift van *Erfgoed Actueel*, een bureau dat onlangs is opgericht met het doel het gebruik van ons tastbaar verleden in het onderwijs te stimuleren.

Een vast en uitgebreid agendapunt voor de commissie en haar afzonderlijke leden vormt de verslaggeving omtrent contacten met diverse uitgeverijen, het CITO, de SLO en de inspectie en uiteraard de VGN. Er zijn studiedagen en conferenties bezocht, o.a. van CITO en KNAW.

Plannen voor 1998

Diverse hierboven geschetste activiteiten zullen in 1998 worden voortgezet.

In hoeverre het CPS werkelijk iets kan gaan betekenen voor ons netwerk zal in de loop van het jaar moeten blijken. De gezamenlijke organisatie van een studiedag over het Pabo-curriculum staat hoog op de agenda. De reeds aangekondigde nieuwsbrief zal begin 1998 verschijnen.

De commissie wil in 1998 ook een inventarisatie maken van ITC-materiaal dat bruikbaar is voor de basisschool en de opleidingen. Voorts zal de commissie zich bezig gaan houden met een analyse van standaarden voor schoolbezoek die gehanteerd worden door de inspectie ten aanzien van geschiedenis. De bestaande contacten tenslotte zal de commissie intensiveren.

Marjan de Groot-Reuvekamp,
secretaris Commissie PA-BO

COMMISSIE BASISVORMING

De Commissie Basisvorming vergaderde zeven maal in 1997, steeds in pizzeria Claudius in Utrecht. In de loop van het jaar veranderde de samenstelling van de commissie: Piet Nijmeijer trok zich terug en zet zijn kennis van het VBO/MAVO nu elders in. Gelukkig konden we ook een nieuw lid begroeten in Joost Dik. Annet van Leersum-Jentink volgde halverwege het jaar Pieter Vlaanderen op als voorzitter. De overige leden waren: Pieter Vlaanderen (tot halverwege het jaar interim-voorzitter), René Corbeij (secretaris), Dini Beem, Marie-Jes Boonekamp. Loek Janssen woonde de commissievergaderingen bij namens het VGN-bestuur.

Werkzaamheden

De commissie heeft zich het afgelopen jaar bezig gehouden met:

- Het becommentariëren van de nieuwe toetsen voor de basisvorming.
- Het bespreken van een voorstel voor een 'plattegrond van de geschiedenis'. Er is geen overeenstemming bereikt binnen de commissie over nut en noodzaak van een dergelijke plattegrond.
- Het op touw zetten van de organisatie van een prijs voor het beste jeugdboek (voor 12 tot 15-jarigen) op historisch gebied.
- Het onderwerp omgevingsonderwijs.
- Het voortdurend aandacht besteden aan de positie van geschiedenis en staatsinrichting in de basisvorming en ivbo/vbo/mavo in het bijzonder.

Plannen

De commissie heeft als voornemen om in het jaar 1998 de volgende activiteiten te ontplooiën:

- Het scherp volgen van de ontwikkelingen in de herziening van de kerndoelen basisvorming en met name de manier waarop uitgevers hierop zullen gaan reageren.
- Het becommentariëren van de nieuwe en wellicht laatste toetsen voor de basisvorming.
- Voortgaan met de organisatie van de historische jeugdboekenprijs, waarvan de uitrijking in het najaar zal geschieden.
- Voortgaan met het bestuderen van het onderwerp omgevingsonderwijs.
- Het op afstand volgen van de ontwikkelingen in de bovenbouw vbo/mavo en de tweede fase en de aansluitingsproblematiek die daar uit voort zal komen.
- Het mogelijk weer oppakken van de discussie rond de plattegrond van de geschiedenis.

Namens de Commissie Basisvorming,
René Corbeij, secretaris

COMMISSIE VBO/MAVO

De vaste kern van de commissie bestond uit Harm van Dam, Ron Hendriks, Huub Kurstjens, Marijke Meuwissen, Ronald Polak, Edward Schenk (secretaris), Toon Theeuwen en Theo van Zon; Herry Groothuis is de vertegenwoordiger van het VGN-bestuur, Jos Trippenree bezoekt de vergaderingen vanwege de Kleioeditie.

Werkzaamheden

De commissie vergaderde het afgelopen jaar zeven keer. Opnieuw kwamen uiteraard de ontwikkelingen in de bovenbouw van ons veld aan de orde. Ons vak wordt immers bedreigd in haar bestaan aangezien het volledig in het keuzedeel komt te staan, naast nog een heleboel andere vakken. Slechts in het profiel *Zorg en welzijn* staat nog steeds als voorstel een (eventueel later in te vullen) combivak M&M genoteerd.

Wij lazen meerdere versies van de examenprogramma's voor geschiedenis & staatsinrichting en van M&M en voorzagen die van commentaar. Daarbij dient opgemerkt te worden dat er door geen enkele instelling een veldraadpleging (zoals eerder bij de voorbereiding van de Tweede Fase) voor ons veld werd georganiseerd. In mei van dit jaar kon slechts één commissielid zich in slechts een weekend vrijmaken en inlezen voor een door het PMVO bijeengeroepen *resonansgroep*, waarvan ook de status nog eens volstrekt onduidelijk was.

De vbo/mavo-commissie leverde ideeën en argumenten voor het voorstel van het bestuur betreffende een combivak gs&si/maatschappijleer. Over dat voorstel werd overigens pas in het late najaar door de Kamer gedebatteerd. Ondanks de steun voor ons voorstel van enkele kamerleden, bleek de staatssecretaris op 15 december bij de behandeling niet bereid opnieuw in de structuur van haar voorstel veranderingen aan te brengen. Dat de invoering van haar voorstellen (mede dankzij felle kritiek van de Onderwijsraad) nu met een jaar is uitgesteld, is voor ons aanleiding onze inspanningen nogmaals te richten op iedereen die op de plannen van het ministerie van OC&W invloed kan uitoefenen. De ondersteuning daarbij van het Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap (KNHG) is in dit verband hartverwarmend.

De organisatie van de landelijke regiobesprekingen van het Centraal Examen was dit jaar in handen van Harm van Dam. Het aantal regio's nam opnieuw iets toe. Daarnaast werd door het CITO in overleg met de Commissie Vbo/Mavo een voorlichtingsmiddag gehouden voor de regiovoorzitters ten huize van het CITO in Arnhem. Hoewel de aanmelding wat tegenviel werd de verstrekte informatie zeer op prijs gesteld en in de CE-besprekingen in mei terstond toegepast.

Op de conceptstufomschrijving van 'Een nieuwe eeuw' werd verschillende malen commentaar geleverd.

Opnieuw hield de commissie zich intensief bezig met de problematiek dat onderdelen van het Centraal Examen niet in de Regeling Schoolonderzoek mogen worden opgenomen volgens de inspectie. De commissie is vooral bezorgd over de dreigende rechtsongelijkheid die hiermee is ontstaan en pleit sterk voor het belang van de leerlingen. Eindexamenkandidaten die niet verplicht in CE-onderwerpen zijn getraind, komen slechter voorbereid op het examen. Het ministerie is in deze zaak niet bereid gebleken de belangen van de leerlingen voorop te stellen.

Op verschillende momenten in het jaar werd door de commissie gedicteerd gereageerd op instellingen of pers-uitingen waarin het vbo/mavo-veld veronachtzaamd werd.

In maart werd door twee commissieleden intensief meegewerkt aan informatieverstrekking aan opleiders in HBO-opleidingen. Een van de conclusies van deze dag was dat opleiders en vbo-docenten vaker met elkaar van gedachten zouden moeten wisselen.

Plannen voor 1998

Zodra werkelijk duidelijkheid is ontstaan over de uiteindelijke vorm van de bovenbouw van het vbo/mavo (of dan waarschijnlijk reeds VMBO) zal de commissie zich nog steeds zorgen moeten maken over de aandacht voor het vak geschiedenis & staatsinrichting. De commissie zal ongetwijfeld adviezen verlenen aan de Commissie De Wit en zal haar krachten aanwenden om de Intercommissie een rol in de ontwikkeling van CE-voorstellen te geven.

Wegens het statutair aftreden van enkele commissieleden zal intensief moeten worden gezocht naar nieuwe aanwas, een punt dat totnu toe spijtig genoeg en ondanks alle inspanningen geen resultaat mocht hebben.

De contacten met verschillende instellingen zal worden onderhouden en/of (opnieuw) worden uitgebreid. Ook in 1998 zal de commissie trachten het veld te voorzien van informatie middels de kolommen van KLEIO. Het netwerk van docenten, die wel op tijdelijke basis hand- en spandiensten willen verzorgen maar te weinig tijd hebben om actief lid van de commissie te zijn, zal worden uitgebreid. Dit netwerk zal allereerst worden benaderd over een aantal korte artikeltjes in KLEIO betreffende specifieke zaken in ons geschiedenisonderwijs.

De Commissie Vbo/Mavo zal kortom in 1998 blijven doen wat zij reeds jaren doet: het veld verdedigen als een leeuw!

Namens de Commissie Vbo/Mavo,
Edward Schenk

COMMISSIE HAVO/VWO

De commissie vergaderde dit jaar acht maal. Tot de zomervakantie was Jos van Ginkel voorzitter; drukke werkzaamheden elders noopten hem om afscheid van de commissie te nemen. Genio Ruesen was secretaris, maar omdat hij nogmaals lid van een stofomschrijvingscommissie zou worden droeg hij het secretariaat na de zomervakantie over aan Theun Dankert. Elise Storck nam de voorzittershamer van Jos van Ginkel over. Voor de zomervakantie nam de commissie afscheid van 'onze' zeer gewaardeerde bestuursvertegenwoordiger, Ellen Marrenga; Margriet Hielkema nam haar plaats over. De commissie bestond verder in 1997 uit Annemargreet Boesveldt, Peter Westerveld, en vaste adviseur was wederom Leo Dalhuisen.

Tot de vaste taken der commissie behoort sinds enkele jaren de organisatie van de examenbesprekingen. Korte tijd na het examen werd daarvoor weer de centrale bespreking van regiovoorzitters gehouden te Utrecht. Deze groep is op 29 september te gast geweest bij het CITO. Enkele medewerkers van het CITO hebben die dag uitvoerig tekst en uitleg gegeven over de wijze van totstandkoming van een

examen, en daarna is er een verhelderende discussie gevoerd tussen de aanwezigen. Dit contact zal zeker een vervolg krijgen.

Van de commissie waren dit jaar drie leden lid van de stofomschrijvingscommissie van het CE-onderwerp 'Nederland rond 1900'. Naast extra drukte betekende dat ook dat nu eindelijk een handleiding voor stofomschrijving in een nagenoeg definitieve versie gemaakt kon worden; de stofomschrijvingscommissie 'Duitsland en Europa, 1945-2000', probeert deze versie uit. Stofomschrijvers van toekomstige onderwerpen kunnen daarmee dan hun voordeel doen, en hoeven niet steeds opnieuw het wiel uit te vinden. In het verlengde hiervan is tevens nagedacht over de procedure voor de totstandkoming van de (toekomstige) examenonderwerpen.

Al enkele jaren poogt de commissie vaart te zetten achter de oprichting en inrichting van een 'Historisch Didactisch Documentatie Centrum'. Na de vakantie is het plan om tot een landelijk centrum voor geschiedenis- en staatsinrichting-didactiek te komen nieuw leven ingeblazen. Hopelijk kan de commissie in 1998 spijkers met koppen slaan.

Waren het tot nu toe dus voornamelijk de bovenbouwplannen die de commissie alle aandacht kostten, na de zomervakantie werd de Commissie Geschiedenis Onderwijs, ofwel de 'Brede Commissie' ingesteld. 'Advies aan de staatssecretaris op hoofdlijnen van doel, functie en inhoud van het vak geschiedenis' is de werkopdracht van deze commissie. En naar de opvatting van de Commissie Havo/Vwo was de instelling van de Brede Commissie een aanleiding om de discussie in de media over nut, functie en inhoud van het vak geschiedenis en staatsinrichting van de laatste jaren te inventariseren en van commentaar te voorzien. In samenwerking met de redactie van *Geschiedenis in de Klas* is op deze manier een 'product' ontstaan dat als nummer 50 van het tijdschrift *Geschiedenis in de Klas* onder de titel 'Het kaf en het koren' inmiddels is verschenen. We hopen dat de discussie over de inhoud en de functie van het vak op deze manier verbreed wordt.

Een en ander betekende wel dat de geplande aandacht voor het examendossier geschiedenis en staatsinrichting in de Tweede Fase, en de aandacht voor de invulling van het toekomstige combivak (in plaats van MMW) Geschiedenis en Maatschappijleer, naar de achtergrond is verdreven. Met name had de commissie meer aandacht aan de plaats van het vak staatsinrichting in (het gemeenschappelijk deel van) de Tweede Fase willen besteden. Hopelijk lukt het in 1998 daar aan de aandacht te besteden die nodig is.

Namens de Commissie Havo/Vwo,
Theun Dankert

COMMISSIE VOLWASSENENEDUCATIE

De samenstelling van de commissie is als volgt veranderd. We hebben afscheid genomen van Bernardine Beenackers, Joke van der Meer en Jos Timmermans. Renée Schreuder heeft in november jl. haar voorzitterschap overgedragen aan Iet Attema. Renée wordt lid van het VGN-bestuur, maar ze blijft als contactpersoon vanuit het bestuur met de commissie verbonden.

Nieuwe leden zijn Elzelien van Gils en Jorien Ruyters.

Activiteiten 1997

Op de didactiekconferentie eind januari 1997 met als thema 'omgevingsgeschiedenis' heeft de commissie een workshop verzorgd. Iet Attema en Bernardine Beenackers hebben een project uit de onderwijspraktijk van de Joke Smit School voor Volwassenen gepresenteerd. In een door leerlingen voorbereide en uitgevoerde stadswandeling werkten de vakken aardrijkskunde en geschiedenis nauw samen. In het Kleio-nummer van juni 1997 staat een verslag over het project.

Dit jaar stond voor de commissie in het teken van de ROC-vorming. Door de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) maken scholen voor Algemeen Vormend Onderwijs voor Volwassenen (vavo) vanaf 1 januari 1997 deel uit van Regionale Opleidingen Centra (ROC's). Deze schaalvergroting tot mega-scholen brengt heel wat onrust op de werkvloer met zich mee. Door een herschikking in de financiën is flink op het budget gekort. Het cursusaanbod moest daardoor drastisch ingekrompen worden. Ook het vak geschiedenis en staatsinrichting is daarvan de dupe. Met veel kunst- en vliegwerk proberen de vavo-scholen hun aanbod zo compleet mogelijk te handhaven om mensen te kunnen blijven opleiden voor mavo/havo/vwo certificaten en diploma's. Er zijn vavo-scholen waar de toekomst voor ons vak er zeer zorgelijk uitziet. Het vak zou niet 'arbeidsmarktrelevant' genoeg zijn. In de commissie wisselen we uit hoe we het beste op deze ontwikkelingen kunnen inspelen. Leden van de commissie hebben de kwestie aanhangig gemaakt bij de pers en de politiek.

De leerlingen van het vavo-onderwijs zijn vooral jonge mensen die om diverse redenen de eindstreep in het reguliere onderwijs niet gehaald hebben. Het gaat om kwetsbare en minder kansrijke groepen in de samenleving, die wat meer tijd nodig hebben. Een groeiend aantal is allochtoon. Het vavo is voor hen een unieke onderwijssoort om alsnog hun talenten te ontplooien en zo uiteindelijk door te dringen tot een positie in de samenleving die overeenkomt met hun aanleg en capaciteiten. Onderwijsvernieuwing is nodig om de leerlingen beter te kunnen opvangen.

Een eerste aanzet tot het studiehuis is op sommige scholen enkele jaren geleden al gedaan door het invoeren van open leercentra of studiecentra, waar leerlingen zelfstandig aan de slag kunnen. Dat kost veel extra inzet van de docenten. Met minimale middelen moeten we een doelgroep bedienen die de laatste jaren steeds ingewikkelder is geworden.

Ineke Mentink is werkzaam voor de landelijke commissie die zich bezighoudt met de invoering en de aanvulling van de kavelboeken van de SLO voor het vavo.

Joke van der Meer is als lid van het hoofdbestuur van de AOB een zeer informatieve bron voor wat betreft de ontwikkelingen rond de ROC-vorming. Ondanks haar vertrek uit de commissie kunnen we een beroep op haar blijven doen.

Tijdens onze bijeenkomsten wisselen we materiaal uit zoals werkwijzers, modules, toetsen en dergelijke, en bespreken we onze ervaringen met de diverse lesmethoden en hun geschiktheid voor het onderwijs voor volwassenen. Dat is heel nuttig en inspirerend!

Plannen voor 1998

Uiteraard zullen wij de ontwikkelingen van het vavo binnen het ROC en de plaats van het vak geschiedenis en

staatsinrichting daarin nauw volgen. Wij zullen extra aandacht geven aan de positie van het groeiende aantal allochtonen in onze onderwijssoort en nagaan welke onderwerpen, werkvormen en vaardigheden het beste bij hen aansluiten.

Wij hopen het komende jaar meer duidelijkheid te krijgen over een aantal vragen. Hoe gaan vavo-scholen de Tweede Fase invullen en hoe zal de bovenbouw van de mavo eruit zien? Op welke wijze zal de afstemming met het reguliere onderwijs vorm krijgen? Den Haag wil de 'vluchtroute' naar het vavo voor jongeren zonder diploma uit het reguliere onderwijs versmallen door een zekere drempel in de overstap te maken, de mogelijkheid om losse vakcertificaten mee te nemen wordt ingeperkt. De vraag is in hoeverre het zal lukken leerlingen in het reguliere onderwijs met een diploma de deur uit te krijgen. Pas als er echt geen uitvallers meer zijn, kunnen wij onze poort sluiten. Maar zover is het nog lang niet!

Namens de commissie,
Iet Attema, voorzitter

DIDACTIEK- EN ACTIVITEITENCOMMISSIE

Werkzaamheden

Onze commissie heeft wederom een actief jaar achter de rug. Op 31 januari en 1 februari organiseerden wij de Didactiekconferentie 1997 met thema "Omgevingsgeschiedenis - locale geschiedenis is wereldgeschiedenis". De deelnemers maakten een leerzame, inspirerende en gezellige conferentie mee. Dit was mede een gevolg van de deelname van ongeveer twintig mensen van buiten het onderwijs, met name medewerkers van archieven, musea en cultuurhistorische instellingen en provinciale consulenten.

Het aantal deelnemers bedroeg 96. Dit was opnieuw een record, veroorzaakt door het thema, maar ook door publiciteit. Werving vond namelijk niet alleen plaats via Kleio en berichten in de onderwijzerspers, maar voor het eerst ook met de speciale folder die verzonden is naar alle scholen voor voortgezet onderwijs en naar veel cultuurhistorische instellingen.

De waardering voor het programma was positief: 58 deelnemers gaven achteraf het oordeel goed, 16 uitstekend, 3 neutraal en 0 onvoldoende. De inleidingen van Hans van der Linde (Stichting Brabants Regionale Geschiedenis), Gerard Trienekens (universitair hoofddocent UU) en Kees Slager (eindredacteur van het VPRO-programma OVT) kregen alle hoge cijfers evenals als het interessante en amusante avondprogramma "Mien Dörpke" van Ynte Botke en Harm van der Veen. Ook voor de 17 (!) workshops was veel waardering.

Het juni/juli-nummer van Kleio had als thema "omgevingsonderwijs" en daarin werd uitvoerig verslag gedaan van de openingslezing door Hans van der Linde en de workshops "Veranderingen in de stad" (over veranderingen in Groningen 1900-1990 door Esther Koops), "Rotterdam als voorbeeld" (over het gebruik van historische kaarten door Willem Janssen) en "Van Joke Smit school tot Dam" (over presentaties van leerlingen tijdens een wandeling door de stad door Iet Attema).

De Didactiekconferentie was mede geslaagd door de vele informele contacten tussen medewerkers uit de cultuurhistorische wereld en docenten. Daarbij kwamen niet alleen veel voorbeelden van wederzijds onbegrip en van misverstan-

den op tafel, maar ook van geslaagde initiatieven van samenwerking. De conferentie heeft de noodzakelijke samenwerking beslist weer een stapje verder gebracht. In *"Alledaagse Dingen"* (nieuwsblad voor volkscultuur, regionale geschiedenis, folklore en volkskunst) werd in een uitvoerig artikel gewijd aan onze conferentie geconcludeerd: *"Die expertise (van cultuurhistorische instellingen, onderwijs en wetenschap) moet samengebracht worden zodat projecten ontstaan die wetenschappelijk verantwoord zijn en tegelijk ook praktisch hanteerbaar zijn in het onderwijs. De musea, archieven, heemkundekringen en andere organisaties uit het brede cultuurhistorische veld zorgen voor concrete en tastbare voorbeelden die in een aantrekkelijke context worden gepresenteerd. Zij geven het onderwijs de kans om de vensters van het klaslokaal open te gooien. (...) Omgevingsgeschiedenis is een ideaal platform voor samenwerking."*

Onze commissie wil "omgevingsgeschiedenis" blijvend een plaats geven in de activiteiten.

De jaarlijkse conferentie "Alle begin is moeilijk" voor (door)starters vond plaats op 30 en 31 oktober. Er waren ongeveer 20 deelnemers die een aantrekkelijk, zinvol en plezierig programma volgden. De deelname was beduidend lager dan in het vorige jaar. Voor ons was dit aanleiding om te bespreken hoe wij -als gehele commissie- kunnen zorgen voor meer deelnemers. Het programma dient in elk geval vroeger gereed te zijn, zodat er meer gelegenheid is voor publiciteit en werving (o.a. met een speciale folder die meegezonden wordt met de folder voor de Didactiekconferentie). Wij hopen met een betere voorbereiding en een goed programma toegespitst op beginnende leraren de deelname weer te doen groeien. Voor de VGN is deze "Startersconferentie" immers een belangrijke activiteit.

In 1997 is door onze commissie hard gewerkt aan de Didactiekconferentie 1998. Onder het thema "Een vak met verbeelding" is een aantrekkelijk programma van inleidingen en zestien workshops samengesteld. In Kleio is een reeks berichten en advertenties opgenomen, culminerend in een groot overzicht in het oktober-nummer. Opnieuw zijn in oktober folders naar de scholen gestuurd, nu speciaal gericht aan de vakgroepen geschiedenis. Binnen korte tijd waren er ruim meer dan honderd aanmeldingen. Met deze omvang is een aantrekkelijke conferentie nog mogelijk, maar veel groter lijkt ons ongewenst. Enerzijds komt de grens van de capaciteit van ons zeer gewaardeerde conferentiecentrum Huize Bergen in Vught zeer dichtbij. Anderzijds denken wij dat het belangrijke informele contact tussen de deelnemers minder gemakkelijk zal zijn bij massalere deelname.

Op zaterdag 14 juni vond de door onze commissie georganiseerde excursie in Utrecht plaats onder het motto "De verborgen stad". Onze gids bij de rondleiding door de Domstad was stadsarcheoloog Hoekstra. Hij toonde de 35 deelnemers een aantal niet algemeen bekende straten en plekken. In het Museum Catharijneconvent was er een bezoek aan het textieldepot, dat bij uitzondering voor ons toegankelijk was. Tot slot werd een deel van de grachten en singels bevaren, die voor de normale rondvaartboten ontoegankelijk zijn. Het was een prima excursie.

Met onze reizen wilde het niet goed lukken in de afgelopen jaren. Toch hebben wij dit jaar het initiatief genomen voor een speciale reis naar Sint Petersburg in het voorjaar van 1998. Wij hopen dat het bijzondere programma voldoende

deelnemers zal trekken.

Activiteitenplan 1998

Op 30 en 31 januari vindt de Didactiekconferentie 1998 plaats. Het aantal deelnemers daaraan zal opnieuw groter zijn dan in vorige jaren.

De voorbereidingen voor de conferentie in 1999 (vrijdag 29 en zaterdag 30 januari) zijn dan al begonnen. Daarbij is ons streven er opnieuw op gericht de deelnemers te informeren en te inspireren met voorbeelden en ideeën voor de dagelijkse lespraktijk. De transferwaarde van activiteiten op de Didactiekconferentie moet hoog zijn: van mensen in de praktijk voor mensen in de praktijk. De vernieuwingen in het voortgezet onderwijs brengen docenten niet alleen meer in de rol van begeleider, maar ook doen zij een zeer sterk beroep op de creativiteit van leraren om het eigen vak boeiend en levendig te houden voor zelfstandig werkende leerlingen. Met het programma willen wij het instrumentarium van de geschiedenisdocenten vergroten. Op de conferentie zal er ook aandacht zijn voor de nieuwe programma's in de bovenbouw van vwo/havo en mavo/vbo en de vernieuwde kerndoelen basisvorming.

Op donderdag 12 en vrijdag 13 november organiseren wij de Startersconferentie. Wij hopen door het samenstellen van een specifiek en interessant programma en door verbetering in de werving meer deelnemers te trekken dan in 1998.

Wij hopen dat er voldoende deelnemers zullen zijn voor de door onze commissie georganiseerde reis naar Sint-Petersburg van 25 april tot en met 5 mei. Deze 11-daagse reis biedt een duidelijke meerwaarde ten opzichte van het reguliere aanbod van touroperators.

Wij zullen ons bezinnen op initiatieven voor reizen in de komende jaren. Daarbij kan het ook gaan om kortere, meerdaagse reizen in Nederland of naar buurlanden.

In 1998 zullen wij één of twee dagexcursies organiseren. Bestemmingen zijn waarschijnlijk Willemstad/Breda en Dordrecht.

De organisatie van genoemde activiteiten zal veel aandacht en tijd vragen. Toch willen wij ook proberen de contacten die wij in de afgelopen jaren hebben gelegd met mensen en instellingen in de cultuurhistorische sector te onderhouden en uit te breiden. Niet alleen omdat onze commissie als intermediair kan dienen tussen instellingen en onderwijs, maar vooral ook omdat wij de interessante ontwikkelingen in de cultuurhistorische sector vanuit het onderwijs kritisch willen blijven volgen. Samenwerking is voor een vernieuwende en gevarieerde didactiek onmisbaar.

COMMISSIE VROUWEN- EN GENDERGESCHIEDENIS

In het kalenderjaar 1997 is de samenstelling van de commissie gewijzigd. Riemke Leusink is, door haar bestuurslidmaatschap, teruggetreden als actief lid. Wel blijft zij betrokken bij de commissie doordat zij als afgevaardigde van het bestuur de vergaderingen bijwoont. Zonneke Matthee heeft de taken van Riemke Leusink als penningmeester overgenomen. Annelies de Vries heeft de commissie verlaten. Mariëtte Matthijsen, Brigitta Kleyer en Gerda Geerdink versterken de commissie respectievelijk vanuit het havo/vwo, (i)vbo-veld en de

tweedegraads lerarenopleiding. In het volgende kalenderjaar neemt Mariette Matthijsen de taken als secretaris van ondergetekende over.

De commissie is dit kalenderjaar acht keer bijeen geweest om de voortgang van de verschillende activiteiten te bespreken, alsmede om nieuwe initiatieven te ontplooiën.

Met goedkeuring van het bestuur heeft de commissie, haar naam veranderd in "Commissie Vrouwen- en Gendergeschiedenis". De beoefening van vrouwengeschiedenis is uitgegroeid tot een volwaardige vakwetenschappelijke discipline. Tevens heeft deze tak van geschiedbeoefening, ook in het voortgezet onderwijs, een bredere invalshoek gekregen. Zowel in de kerndoelen van de basisvorming, de Tweede Fase, de examenonderwerpen, alsmede in enkele schoolboekmethoden, is de factor sekse/gender als ordeningsprincipe en identiteitsdimensie opgenomen. Deze genderbenadering zorgt er voor dat er aandacht besteed wordt aan de verhoudingen tussen de seksen in het verleden. De commissie ziet het als haar taak om ook vanuit deze genderbenadering de leden van de VGN te informeren, en zorg te dragen voor het initiëren en het ontwikkelen van lesmateriaal.

De commissie is verheugd met de toekenning van de aanvraagde subsidie van het ministerie van OC&W voor het ontwikkelen van lesmateriaal rondom de herdenking van de Nationale Tentoonstelling Vrouw en Arbeid 1898-1998. Marianne Zewald en ondergetekende hebben Corrie van Eijl en Bregje Pel bereid gevonden om mee te werken aan de totstandkoming van dit katern. Het katern is zowel bruikbaar in de basisvorming, tweede fase als de bovenbouw van het vbo-mavo veld. Op 21 maart 1998 wordt, tijdens de viering van het tienjarig bestaan van de commissie, het katern "Honderd jaar Vrouwen- en Mannenwerk 1898-1998" gepresenteerd.

In het kader van dezelfde herdenkingstentoonstelling is er eveneens bij het ministerie een subsidie aangevraagd en ontvangen voor het ontwikkelen van een gezamenlijke module voor de tweedegraads lerarenopleidingen geschiedenis en staatsinrichting. Deze aanvraag wordt breed gedragen door de geschiedenisopleidingen van de hogescholen en additioneel gefinancierd. De module Vrouw, Man en Arbeid 1898-1998 wordt onder redactie van Marianne Zewald ontwikkeld door een aantal docenten die vrouwen-geschiedenis geven aan verschillende lerarenopleidingen.

Fia Dieteren en Mariette Matthijsen bereiden gezamenlijk met Vrouwen & Exakte Vakken een studiedag voor met als thema "Techniek in het Huishouden". Deze dag zal in het najaar van 1898 gehouden worden.

De commissie heeft commentaar geleverd op en adviezen gegeven aan de stofomschrijvingscommissie betreffende de uitwerking van het examenonderwerp voor 1999 en 2000 "Op het breukvlak van twee eeuwen, Nederland 1880-1919".

Het ontwikkelde lespakket "Van pressie naar politiek" is niet als lessenspakket gepubliceerd, maar heeft wel veel bruikbaar materiaal opgeleverd.

In 1997 zijn de contacten met verschillende instellingen, verenigingen en uitgeverijen gecontinueerd. Met name te noemen zijn de Vereniging voor Vrouwengeschiedenis (VVG), Stichting Vrouwencontact, Materialenbank Emancipatie (MateM), Vrouwen & Exakte Vakken, Steunpunt

Emancipatie HBO en de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO).

Activiteitenplan

Basisvorming en tweede fase

- De positie en aandacht voor vrouwen- en gendergeschiedenis bewaken.
- Het adviseren van auteurs van schoolmethodes.
- De uitgave van het katern *Honderd jaar vrouwenwerk-mannenwerk* in het kader van de Herdenking Nationale Tentoonstelling Vrouwenarbeid 1898-1998.
- Het initiëren van workshops over het katern *Honderd jaar vrouwenwerk-mannenwerk*.
- Het adviseren van de stofomschrijvingscommissie.
- Organisatie van een studiedag 'Mechanisering van het huishouden' in samenwerking met het Centrum Vrouwen en Exakte vakken.

Publiceren in Kleio

- Publicatie in het kader van het tienjarig bestaan van de Commissie Vrouwen- en Gendergeschiedenis.
- Publicatie over de uitgave van de gezamenlijke module vrouwen- en gendergeschiedenis voor de lerarenopleiding tweede graads.
- Recenseren van boeken op het terrein van vrouwen- en gendergeschiedenis.

Opleidingen

- Ontwikkelen van een gezamenlijke module vrouwen- en gendergeschiedenis 'Vrouw-man-arbeid 1898-1998' voor de tweedegraads lerarenopleidingen geschiedenis.
- Continueren van de jaarlijkse bijeenkomst van opleiders Vrouwen- en gendergeschiedenis van de lerarenopleidingen.

Contacten

- Samenwerking met het Centrum Vrouwen en Exakte vakken gericht op de organisatie van een gezamenlijke studiedag.
- Continueren van de contacten met VVG, IIAV, Steunpunt Emancipatie HBO etcetera.
- Onderhouden van contacten met andere commissie's van de VGN.

Overige activiteiten

- Viering van het tienjarig bestaan van de commissie door middel van de presentatie van het katern *Honderd jaar vrouwenwerk-mannenwerk* op de Jaarvergadering van de VGN.

Janneke Riksen, secretaris

ONDERWIJS ADVIES COMMISSIE

De OAC werd in 1997 geconfronteerd met het overlijden van Jan Schopman en Nelleke van Aken-Rens. Jan is lang lid, later voorzitter, en ten slotte bestuursafgevaardigde naar de OAC geweest. Nauwelijks van de schrik bekomen, moesten wij het verlies van ons actieve medelid Nelleke van Aken verwerken. Deze beide overlijdensgevallen kwamen in het jaar, dat de commissie toch al met een verjongingsoperatie bezig was. Kees Weltevrede stapte over naar het bestuur; in juni werden de veteraan-leden Wim van Waardhuizen en Will Bouwman

op passende wijze gedechargeerd. Gelukkig vonden we Will bereid nog enige vergaderingen bij te wonen om mee te denken over verdere aanvulling van de commissie. Eerder dit jaar bleken Diane Jansen en Wiel Lenders bereid om zitting te nemen in de Commissie. Om het proces van verjonging te completeren trad Paul van Leeuwen terug als voorzitter en nam het secretariaat op zich. De nieuwe voorzitter is vanaf 1 augustus Hanneke Tuithof.

De inhoudelijke kant van de werkzaamheden heeft onder deze wederwaardigheden geleden. Daarbij komt een bepaalde mate van onzekerheid omtrent de identiteit van de commissie. Van oudsher dient de OAC het bestuur 'gevraagd en ongevraagd' van advies op alle beleidsterreinen van de VGN. Opdrachten vanuit het bestuur zijn daarom wenselijk. Zo werd dit jaar om advies gevraagd over de Brede Commissie en over de conceptnota CE-onderwerpen. De OAC is in dergelijke kwesties op haar best. Specifieke beleidsterreinen (Tweede Fase, PR) brengen altijd de twijfel mee, mogelijk het werk van een andere VGN-commissie te overlappen.

Voor 1998 hebben we, in overleg met het bestuur, de volgende onderwerpen op de agenda gezet:

- Het gevraagd en ongevraagd adviseren van het bestuur blijft een wezenlijke taak van de OAC. Tot april zal dit m.n. de Commissie Geschiedenis Onderwijs (Commissie-De Wit) betreffen.
- Ondersteuning van het PR-beleid, dat het bestuur voert.
- Hoe kan de VGN de leden ondersteunen en adviseren bij het voorbereiden en invoeren van de Tweede Fase; examendossier, profielwerkstuk, verdeling in contact/zelfstudietijd etcetera.
- hoe kan de VGN de staatsinrichtingpoot onder ons vak meer cachet geven?

We hopen dat 1998 voor onze commissie een jaar van nieuwe bloei zal zijn.

Paul van Leeuwen

COMMISSIE CLIOMATICA

Eindelijk heeft de commissie de reeds lang geleden angekondigde Behrendt-cd weten uit te brengen. De respons daarop is overweldigend geweest. Gelukkig hebben zich er weinig problemen mee voorgedaan; slechts een enkeling was niet in staat met de cd te werken. Het past om op deze plaats nogmaals de heer Behrendt dank te zeggen voor het beschikbaar gestelde materiaal en nog verheugender is dat hij een vervolg wil geven aan deze cd. De commissie zal daar dankbaar gebruik van maken.

Er werd door de commissie vijf keer vergaderd, waarbij de agenda steeds werd gedomineerd door het tijdgebrek van veel leden. Het blijkt dat leden van de commissie ook in hun scholen allerlei activiteiten ondernemen en dat botst vaak met de activiteiten voor de commissie. Zoals reeds vorig jaar vermeld: het commissiewerk blijft vrijetijdswerk en dat botst vaak met de ambities.

Inmiddels heeft tot onze spijt Rien Harreman afscheid genomen van de commissie in formele zin. Hij is echter wel bereid op de achtergrond zijn bijdragen te blijven leveren. Een nieuw lid heeft zich aangemeld: Dave Gout.

De Tweede Fase werpt ook voor de Commissie Cliomatica haar slagschaduw vooruit. Er worden allerlei initiatieven ontwikkeld om de informaticatechnologie een stevige plaats te geven in de onderwijsvernieuwing. Gelukkig kan de commissie daarbij betrokken worden en dus een vervolg geven aan de bijdrage die is geleverd tijdens de plannemakerij. Ongetwijfeld heeft u via de pers bereikt dat het ministerie zelfs geld ter beschikking stelt. Probleem is echter dat de professionele wereld tot nu weinig tot niets ziet in de plannen van het ministerie. Wil een en ander van de grond komen, dan zal deze wereld zich toch moeten aansluiten, anders wordt het weer het bekende vrijwilligerswerk waar eigenlijk geen tijd voor is.

De commissie zegt dank voor het verkregen vertrouwen en wil de ontwikkelingen die eraan komen kritisch positief volgen en waar nodig een bijdrage leveren.

Namens de Commissie Cliomatica,
P.H.A. van Drunen

REDACTIE KLEIO

In het jaar 1997 heeft de redactie van *KLEIO* als vanouds moeite gedaan de VGN-leden en andere abonnees en belangstellenden met een ruim aanbod aan prikkelende, informatieve, interessante en voor de lespraktijk bruikbare artikelen te bedienen.

KLEIO verscheen in deze 38e jaargang in een geheel nieuwe lay-out. De vorige dateerde nog van 1990. De nieuwe meerkleurige omslag, het gebruik van een steunkleur bij de aanhef van artikelen en als markering van de rubrieken en de wat speelsere en wat meer gevarieerde bladindeling werden door veel lezers gunstig ontvangen. Onze eindredacteur Tineke Bogaerts had een groot aandeel in de keuze van deze ingrediënten.

Er kwamen acht nummers uit, met in totaal 380 bladzijden, de bestuursstukken in het januarinummer niet meegerekend. De vaste rubrieken waren ook dit jaar weer: de filmrubriek Kleioskoop (niet alleen een podium voor bijdragen over speelfilms, ook over cd-roms en Internetgebruik), Museumnieuws, Boek van de Maand, de recensies, de interviews en de mededelingenrubriek 'Kleiokrant'. Opvallende elementen uit de 38e jaargang waren daarnaast onder meer:

- een lijvige bijdrage aan de Goldhagen-discussie,
- een discussie over het eindexamenonderwerp 'Europa en de Buitenwereld',
- didactische bijdragen rond Tweede Fase, studiehuis, vakkenintegratie en methodes voor de basisvorming,
- een drietal themanummers: de aflevering van juni/juli was grotendeels gewijd aan omgevingsgeschiedenis; verder was er het sportnummer van oktober/november (een afscheidsgroet van Wim Rongen), en in verband met het CE-1998/1999 de lijvige Middeleeuwen-special van december.

De redactie vergaderde in 1997 elf maal. Ze kreeg in de loop van het jaar versterking van twee nieuwe krachten: Hans Pols en Marijke Meuwissen. Daar stond tegenover dat twee oudgedienden wegens drukke werkzaamheden de redactie hebben verlaten.

Bart Engbers, redactielid sinds mei 1987, verzorgde de afgelopen jaren onder meer veel waardevolle bijdragen

omtrent vernieuwing van de geschiedenisdidactiek en enkele Kleio-didactica's en bronnenkaternen. Tijdens het tienjarige redacteurschap van Bart verschenen er 102 Kleio-afleveringen.

Wim Rongen, redactielid sinds 1990, volgde in 1992 Guus Peek op als redactievoorzitter. Wim was bij 74 nummers betrokken, waarvan maar liefst 53 onder zijn supervisie. Hij leidde de redactievergaderingen steeds in de van hem bekende rustige, nuchtere en beminlijke stijl. Tijdens zijn voorzitterschap voltrok zich de metamorfose naar een nog publieksvriendelijker lijfblad voor geschiedenisdocenten.

Het redactiesecretariaat ging in de loop van 1997 over van Ruud Slotboom naar Jos Trippenree.

De redactie streeft ernaar de komende jaargang de lezers wederom van dienst te zijn met een melange van vakinhoudelijke en didactische bijdragen. *KLEIO* wil haar vertrouwde rol blijven spelen van contactorgaan van de VGN, en ook een welkome en inspirerende steun blijven vormen voor geschiedenisdocenten, een forum van discussie, een medium dat attendeert en informeert over allerlei komende evenementen, een blad dat voortdurend de vinger aan de pols tracht te houden van het snel veranderende geschiedenisonderwijs in Nederland.

Jan van Oudheusden, voorzitter

ATLANTISCHE ONDERWIJSCOMMISSIE

Het eerste deel van het jaar 1997 stond in het teken van de herdenking van het Marshallplan, culminerend in het bezoek van president Clinton aan ons land. De AOC heeft het spits afgebeten. Reeds op 7 februari was 'Het Marshallplan in hedendaags perspectief' het thema van de jaarlijkse Atlantische Onderwijsconferentie in Utrecht. Vanuit verschillende invalshoeken werd door de sprekers een beeld geschetst van de betekenis van het Marshallplan. De belangstelling voor en de appreciatie van het gebodene waren groot. In het Atlantisch Onderwijspaper 17 kunt U de integrale teksten nalezen. In korter bestek kunt U terecht bij de AOC-publicatie (studiebrief 28) *De Marshallhulp: Oorsprong, inhoud en uitwerking*.

Begin november organiseerde de AOC, samen met haar Duitse zusterorganisatie de EBN en het Duitslandinstituut van de Universiteit van Amsterdam een internationaal onderwijsseminar in Rolduc over Youth and History, een vergelijkend Europees onderzoek naar historisch besef en politieke houdingen van jonge mensen. In workshops, waar afwisselend Engels en Duits werd gesproken, werden de uitkomsten van het onderzoek kritisch tegen het licht gehouden.

Onder de verantwoordelijkheid van de commissie verscheen ook een factsheet getiteld *Ontwikkelingen in Rusland. Op weg naar democratie en markteconomie?*

Nieuwe factsheets ten behoeve van het onderwijs staan op stapel, over zowel het Britse als over het Franse buitenlands beleid. Daarnaast zal in 1998 een publicatie uitgebracht worden over het Atlanticisme. Ook staat een nieuw lesplan, te schrijven door A. van Goudoever, over Oost-Europa op de agenda.

Momenteel is de commissie druk bezig met de voorbereidingen voor de volgende Atlantische Onderwijs-

bijeenkomst, die - hoe kan het ook anders - gewijd zal zijn aan de Vrede van Munster.

Frits Kat,
vertegenwoordiger VGN in de AOC

VERSLAG VAN DE AMBASSADRICE BUITENLAND VAN DE VGN

Het bestuur en leden van de VGN waren in 1997 betrokken bij verscheidene projecten in andere landen en samenwerkingen met andere landen. Een belangrijke rol bij het tot stand brengen van deze contacten werd vervuld door Euroclio, de vereniging van verenigingen van geschiedenisleraren in Europa. Inmiddels zijn ruim 60.000 geschiedenisleraren en bij het geschiedenisonderwijs betrokkenen uit meer dan 40 landen in Euroclio verenigd. Uit de commentaren van deelnemers aan internationale bijeenkomsten blijkt iedere keer weer hoe belangrijk deze persoonlijke contacten worden gevonden.

In Euroclioverband waren er het afgelopen jaar een aantal seminars waaraan door enkele leden van de VGN werd deelgenomen, zoals: in Boedapest (Seminar verbonden met de Algemene vergadering van Euroclio), in Lvov in de Oekraïne (Seminar van de Raad van Europa over de scholing en nascholing van geschiedenisleraren in landen in een democratische overgangperiode), in Pecs in Hongarije (over de resultaten van het Youth and History project).

In september bezocht een gezelschap van 19 VGN-ers een Seminar in Noord-Ierland met een driedelig thema: het gebruik van ICT in het geschiedenisonderwijs, Mutual Understanding en het onderzoeken van mogelijkheden tot scholen- of leerlingenuitwisseling. Deze reis was mogelijk dank zij de steun van het Europees Platform in Alkmaar door de toekenning van PLATO-beurzen.

In oktober participeerden 6 leden van de VGN in een Seminar van de Raad van Europa in Boedapest 'Learning and Teaching for Democratic Citizenship: Critical analysis of the Media in Civic Education'.

Twee inzendingen van Nederlandse scholieren voor het Duitse Schülerwettbewerb werden bekroond met een boekenprijs en het recht om deel te nemen aan door de Körberstiftung uit Hamburg te organiseren bijeenkomsten waar de zo belangrijke ontmoeting tussen jongeren uit verschillende landen (zie Clingendael rapport!) kan plaatsvinden.

Dank zij de steun van het Ministerie van Buitenlandse Zaken was het mogelijk in Rusland te beginnen met een MATRA project. In dit project wordt gewerkt aan het produceren van modern lesmateriaal rond controversiële onderwerpen uit de periode na 1945.

De VGN was ook in 1997 vertegenwoordigd in de Stuurgroep Duitsland-Nederland van het ministerie van OCenW. Wat er met deze stuurgroep in 1998 gaat gebeuren is op dit moment (december 1997) nog niet bekend. Het zou aanbeveling verdienen meer vakinhoudelijke verenigingen te betrekken bij het werk van de stuurgroep.

Dank zij een subsidie van de Marnixring kan er door drie Nederlandse en drie Vlaamse leraren gewerkt worden aan lesmateriaal bedoeld voor de tweede fase havo/vwo over ons gezamenlijk verleden.

De resultaten voor Nederland van het Europese onderzoek 'Youth and History' naar historische en politieke kennis en besef bij jongeren van 15 jaar zijn eind 1997 gepubliceerd. De uitkomsten van dit onderzoek zijn boeiend maar geven ook aanleiding tot vele vragen. Een verdere analyse van de uitkomsten zou mogelijk gemaakt moeten worden.

De VGN had zitting in de onderwijs begeleidingsgroep voor het educatieve programma rond de viering van de Vrede van Munster. De begeleidingsgroep gaf adviezen over het te ontwikkelen materiaal en de manier waarop de implementatie zou kunnen plaatsvinden. De begeleidingsgroep verwacht dat het materiaal ook bruikbaar is na 1998.

Na ruim een jaar stagnatie zijn de besprekingen voor het project met Suriname weer op gang gekomen. In dit project wordt gestreefd naar een verbetering van het geschiedenisonderwijs en de Lerarenopleiding in Suriname. De gelden voor dit project komen van het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking.

Het Seminar 'Democracy and the Welfare State' in het kader van het COMENIUS Action 3.2 programma van de EU moest helaas worden afgezegd omdat de procedures van Brussel zo ingewikkeld waren dat de tijdslimiet werd overschreden. (Het Seminar zal nu hoogstwaarschijnlijk gehouden worden in april 1999). Wel is het gelukt weer een subsidie van de EU te verwerven voor het ontwikkelen van lesmateriaal met een Europese dimensie rond het bovengenoemde thema. Aan dit lesmateriaal wordt thans gewerkt door twee leden van de Deense, Zweedse en Nederlandse vereniging van geschiedenisleraren. De bedoeling is dat dit materiaal wordt uitgetoetst in lessen in de verschillende landen en verder wordt becommentarieerd in het Seminar in april 1999.

In het afgelopen jaar zijn verdere aanvragen die in Brussel gedaan zijn voor PHARE dan wel COMENIUS programma's afgewezen, niet omdat deze projecten niet voldeden, maar omdat er meer aanvragen waren dan er geld beschikbaar was, en Euroclio al enkele malen in de prijzen was gevallen.

Er zijn weer nieuwe aanvragen ingediend voor 1998 voor o.a. een PHARE project voor de Oekraïne en buurlanden en een COMENIUS project rond kolonialisme. Bij toekenning krijgt u bericht via KLEIO.

Beleidsplan 1998

Op verzoek van onze Vlaamse zusterverenigingen zal gekeken worden of het mogelijk is samen een driedaags studiebezoek te organiseren rond het thema WO I en WO II in Zuid België en Noord Frankrijk.

In 1998 zullen er door het KPC met medewerking van de VGN en samen met de musea van Utrecht en Delft vier conferenties georganiseerd worden rond de herdenking van de Vrede van Munster. Verder wordt er een dagtocht georganiseerd naar de stad Munster, waar een bijzonder programma geboden wordt. Indien mogelijk wordt er eind november nog een meerdaagse internationale bijeenkomst georganiseerd in Münster.

Momenteel wordt met het Europees Platform onderhandeld over een subsidie om het mogelijk te maken in 1998 en 1999 (meer) Nederlandse scholieren te laten deelnemen aan het Duitse Schülerwettbewerb. Dit SWB biedt vele mogelijkheden in de basisvorming en vernieuwde tweede fase. Het is een vorm van onderzoekend leren en vakoverstijgend werken.

Het MATRA project met Rusland zal ook in 1998 voortgezet worden en een gelijksoortig project met Estland en Letland zal waarschijnlijk van start gaan.

Er zal een voorstel gedaan worden aan het Europees Platform om het Seminar in Noord-Ierland te herhalen voor een nieuwe groep van 20 Nederlandse leraren. Als deze mogelijkheid geboden wordt krijgt u tijdig bericht via KLEIO.

In het voorjaar van 1998 zal een publikatie verschijnen inhoudende de lezingen en de resultaten van de discussies in de werkgroepen van de conferentie in Pecs over het Youth and History onderzoek.

Hélène Budé-Janssens

INTERCOMMISSIE KNHG/VGN

Samenstelling

Voorzitter was Gert-Jan van Setten (namens het KNHG); de andere KNHG-vertegenwoordiger, Jan van Oudheusden, verliet in september de commissie weer wegens zijn rol in de VGN.

Vanwege de VGN namen deel: Nico Koek (H/V), Frits Rovers (tertiair onderwijs), Edward Schenk (VBO/M), Ineke Veldhuis-Meester (H/V en universiteit) als secretaris. Het nieuwe lid Hélène Budé-Janssens bracht haar vele contacten uit de jaren van haar voorzitterschap mee. Namens het bestuur volgde Margriet Hielkema haar op.

Werkzaamheden

Er is vijf keer vergaderd. De hoofdtaken van de commissie werden ook dit jaar in goede harmonie tussen VGN en KNHG vervuld: het onderhouden en verstevigen van de contacten tussen de werelden die beide verenigingen vertegenwoordigen, het samen opkomen voor het schoolvak geschiedenis en het adviseren van beide besturen bij de huidige ontwikkelingen rond het vak in de tweede fase en in het nieuwe examenprogramma voor mavo/vbo. KNHG en VGN hebben met succes samen geageerd tegen het plan van het pmvo voor invulling van een combinatievak geschiedenis-maatschappijleer. Ook is er samen stelling genomen tegen de invoering in 1998 van de leerwegen op vbo/mavo. Samen werden kamerleden voorgelicht, samen werden standpunten verdedigd.

Het contact met de VSNU mondde uit in een studiedag over wat goed geschiedenisonderwijs zou zijn, waarop vele leraren afkwamen. De discussie met de VSNU zet zich voort en gaat gepaard met de activiteiten van de Commissie De Wit. Daarin is onze voorzitter secretaris, in april komt het rapport. De commissie heeft de VSNU er niet van kunnen weerhouden hun standpunt te handhaven geen toelatingsvoorwaarden te stellen voor alle letterenstudies uitgezonderd de klassieke talen: de studie geschiedenis kan met elk pakket gekozen worden. De noodzaak studenten te werven is daar aan debet.

Aan de universitaire en politieke wereld uitleggen wat geschiedenis op school inhoudt en begrip kweken voor wat geschiedenis op school vermag en aankan, houden de leden niet op te doen.

Veel tijd besteedde de commissie ook dit jaar aan de werving en selectie van CE-onderwerpen ten behoeve van de voordracht aan het bestuur. De commissie heeft een databank van ingediende voorstellen aangelegd. Toetsing van de voor-

stellen aan de criteria (gepubliceerd in Kleio, februari 1995) was slechts de helft van het werk. Er moest uitgezocht worden welke onderwerpen geschikt (te maken) waren voor de gecompliceerde overgangperiode van de komende jaren: ze moesten zowel in de nieuwe domeinen vallen voor beide schooltypes als in de bestaande eindexamenregeling voor alle schooltypes passen. Uiteindelijk bleven heel verschillende onderwerpen over: 'Japan in de Meijiperiode' of 'Japan en de wereld na WOII' als derde en ex aequo 'Duitsland en Europa na 1945' en 'de Franse revolutie en de Napoleontische tijd'. Deze werden aan het bestuur voorgelegd.

Activiteitenplan voor 1997

Voortzetten van werkzaamheden als bovengenoemd, met uitzondering van de taak met betrekking tot de CE-onder-

werpen in de nieuwe context. Het bestuur is om een opdracht gevraagd en een heroverwegen van de taken die ze de commissie kan opdragen. Er zal nog een vertegenwoordiger uit KNHG-kring gezocht worden. We blijven pleiten voor wetenschappelijk verantwoorde en voor het onderwijs geschikte bronnenpublicaties voor het CE en het zelfstandig leren in de Tweede Fase. Zo is de commissie nu betrokken bij het initiatief van het Duitsland Instituut in Amsterdam een cd-rom en een internetsite voor het nieuwe examenonderwerp te ontwikkelen.

Ineke Veldhuis-Meester, secretaris

Financieel jaarverslag 1997 en begroting 1998

16

Het afgelopen verenigingsjaar is in financieel opzicht niet gunstig verlopen. Het laat een aantal opzeggingen zien van 140 leden. Het aantal nieuwe leden is 109, hetgeen resulteert in een achteruitgang van 31 leden ten opzicht van 1996. De reden van opzegging is meestal pensioen (VUT) of vertrek uit het onderwijs. Het bestuur overweegt om te proberen deze mensen, eventueel als donateur, toch bij de VGN betrokken te houden.

Ook dit boekjaar is afgesloten met een nadelig saldo. Helaas al voor het vijfde jaar is er een tekort! De ontvangen interest blijft achter bij de begroting in verband met de lage rentestand. Het bestuur overweegt om een contributie-verhoging voor te stellen aan de ledenvergadering voor 1999.

De lustrumviering zal in financieel opzicht bescheiden worden opgezet en zeker het daarvoor gereserveerde bedrag niet overschrijden.

Achterin dit nummer van Kleio treft u een uitgebreid financieel overzicht. Hier volgt een toelichting op de cijfers.

Wat betreft de baten: die bleven in het algemeen achter bij de begroting. Een reden om nog eens kritisch te kijken naar de begroting voor 1998.

De verkoop van het literatuurpakket via cd-rom was begroot op f2500,- en leverde maar f75,- op. Datzelfde geldt voor de Startersconferentie: die zou f4000,- moeten opleveren en leverde maar f1200,- op. Ook naar deze activiteit wordt nog eens kritisch gekeken.

Een overzicht van de kosten-baten verkoop cd-rom *Behrendt bij de les* toont aan dat er aan kosten f10.745,- staat tegenover de baten: f7.800,-. Er zullen nog heel wat cd-roms moeten worden verkocht om uit de kosten te zijn; om dan

maar over de 'winst' voor de heer Behrendt te zwijgen. De kosten en de baten worden overgeheveld naar 1998.

Kortom een weinig optimistisch verhaal.

Tijdens de komende Jaarvergadering zal ik mijn functie overdragen. Slechts één jaar heb ik deze functie uitgeoefend. De reden is dat mijn huidige werkzaamheden (in het MBO) niets meer met het vak geschiedenis te maken hebben.

Het valt niet mee penningmeester te zijn, zeker niet als je niet kunt terugvallen op de vorige penningmeester, Jan Schopman, om geïnformeerd te worden over lopende zaken. Ik heb hem zeer gemist. Gelukkig heb ik wel de steun gehad van de heer Houweling, de administrateur, die mij met raad en daad heeft bijgestaan. Ook zijn echtgenote heeft het behoorlijk druk gehad met de ledenadministratie en de verwerking van alle mutaties.

Ans van Bakkum,
penningmeester VGN

**De Jaarcijfers staan op bladzijde 39.
De notulen van de jaarvergadering op 15 maart 1997
krijgt u op uw verzoek toegestuurd en automatisch
wanneer u naar de Algemene Ledenvergadering
komt. Zie daarvoor bladzijde 38 van dit nummer.**

Het binnenhalen van Internet-teksten

Stap 1

- Start de tekstverker met een nieuw document.
 - Via de <Alt-Tab toetscombinatie> keert u terug naar Programmabeheer.
 - Start de Internet-browser.
 - Ga naar de door u gewenste Internet-site, in dit geval:
<http://info.ox.ac.uk/departments/humanities/rose/casualty.html>
- en zoek het gedeelte van de tekst dat u wilt gebruiken. Voor mijn lesmateriaal koos ik het overzicht van aantallen slachtoffers. (zie de afbeelding hieronder.)

Stap 2

- Sleep de ingedrukte cursor langs de door u gekozen passage, zodat de gewenste tekst geselecteerd wordt (de achtergrond wordt donker, de geselecteerde tekst licht op).
- Via 'Bewerken/Edit' kiest u 'Kopiëren/Copy' (ogenschijnlijk gebeurt er niets, maar de geselecteerde tekst is gekopieerd en op het Windows klembord geplaatst).

Stap 3

- Via de <Alt-Tab toetscombinatie> gaat u terug naar de tekstverwerker.
- Toetsen loslaten en u bent nu in de tekstverwerker.

Stap 4

- Via 'Bewerken/Edit' kiest u voor 'Plakken/Paste' en dan zal de geselecteerde Internet-tekst binnen uw tekstverwerker geplaatst worden.
- U kunt de tekst nu op elk gewenst moment en naar eigen inzicht bewerken.

Als u handigheid heeft verkregen in deze werkwijze, dan kunt u de Internet verbinding na stap 2 al afsluiten. Dit bespaart kosten.

Het binnenhalen van afbeeldingen

De werkwijze die gebruikt wordt voor het binnenhalen van afbeeldingen in een tekstverwerker lijkt veel op de hierboven beschreven methode, maar er zijn een aantal belangrijke verschillen.

Voor afbeeldingen zoals tekeningen, kaarten, grafieken, tabellen en foto's gelden grafische bestandsformaten die afwijken van de bestandsformaten van de documenten uit de tekstverwerker. U herkent grafische bestanden aan hun extensie. Veel voorkomend zijn de ---.gif, ---.bmp, ---.wpg en ---.cdr extensies voor tekeningen, tabellen en grafieken, terwijl voor foto's vaak de extensie ---.jpg gebruikt wordt.

U kunt op een eenvoudige manier tekeningen en grafieken binnenhalen in uw tekstverwerker, maar om ze te kunnen bewerken (verplaatsen, vergroten, verkleinen, kleuren veranderen, delen wegsnijden etcetera) heeft u een tekenprogramma nodig. In de meeste tekstverwerkers zit een ingebouwd tekenprogramma, dat automatisch geactiveerd wordt als u met de muis dubbelklikt op de afbeelding.

Voor het binnenhalen of importeren van foto's (vaak een ---.jpg bestand) biedt Word 6.0 (en ook WordPerfect 6.1 Win) geen rechtstreekse mogelijkheid. Om het importeren toch te realiseren moet er een kleine omweg gemaakt worden via een tekenprogramma, zoals Coreldraw of Paint Shop Pro. Hiermee kunt u het fotobestand

www.ox.ac.uk

(---.jpg), desgewenst, eerst bewerken en vervolgens omzetten in een ander grafisch bestand, zoals ---.bmp, dat uw tekstverwerker probleemloos kan importeren. Die omzetting of conversie naar een ander bestandsformaat kan een nadelige invloed hebben op de kwaliteit van de afbeelding. Dit wordt goed zichtbaar als u een .bmp-bestand probeert te vergroten.

Onder Windows 95 kunnen zowel Word 97 als WordPerfect 7 rechtstreeks, dus zonder tussenkomst van een tekenprogramma, een ---.jpg bestand binnenhalen. Dit is een prettig voordeel voor de gebruikers van deze programma's.

Hieronder staat weer stap-voor-stap beschreven op welke wijze u afbeeldingen van het Internet kunt importeren in de tekstverwerker van uw eigen computer.

Stap 1

- Open de tekstverwerker met een nieuw document.
 - Met de <Alt-Tab toetscombinatie> keert u terug naar Programmabeheer.
 - Open het tekenprogramma, in dit geval Paint Shop Pro.
 - Met de <Alt-Tab toetscombinatie> keert u terug naar Programmabeheer.
 - Open de Internet-browser en ga naar de gewenste Internet-site.
- Voor gebruikers van Windows 95 geldt dat zij geen apart tekenprogramma hoeven te openen.

stap 2a (m.n. voor tekeningen, grafieken, kaarten)

- Ga naar de volgende site:
<http://www.archief.nl>
- Plaats de muispijl op de gewenste

BRONNENBLAD BIJ DE EERSTE WERELDOORLOG

Hieronder staat een overzicht van het aantal slachtoffers dat tijdens de Eerste Wereldoorlog is gevallen.

Although records and estimates vary on the figures of total dead and wounded during the First World War it is still obvious that the figures were on a scale never envisaged by any military strategists

USA 114,095
British Empire 251,900
Turkey 375,000
Italy 460,000
Great Britain 761,213
Austria-Hungary 1,100,000

France 1,358,000
Russia 1,700,000
Germany 2,000,000

Total Military Loss of Life 8,120,208
Total Civilian Loss of Life 8,742,296

In terms of losses (military) this amounted to 5,509 per day. In addition, in the final stages of the War and in the ensuing peace, Europe was ravaged by an epidemic of Spanish influenza which caused the deaths of over 6,000,000 people.

uit History of the First World War door A. J. P. Taylor)

Voorbeeld van lesmateriaal met een van het Internet geïmporteerd tekstfragment.

afbeelding, in dit voorbeeld ergens op de index-pagina.

- Druk de rechtermuisknop in, er verschijnt een keuzemenu.
- Kies de optie 'Save Image As...', geef de afbeelding een naam (de extensie staat al aangegeven en heel vaak is het een ---.bmp of een ---.gif bestand, dat zonder probleem in de tekstverwerker geïmporteerd kan worden) en sla deze op in een zelfgekozen directory.
- Ga door naar stap 3.

stap 2b (m.n. foto's)

- Ga naar de volgende site:
<http://info.ox.ac.uk/departments/humanities/rose/war.html>
- Indien het een foto betreft met een ---.jpg extensie is een extra handeling

vereist omdat de tekstverwerker het grafische bestandsformaat niet herkent. We gaan het ---.jpg bestand omzetten in een ---.bmp bestand.

Voor gebruikers van Windows 95 is deze stap overbodig. Hun tekstverwerkers kunnen ---.jpg bestanden rechtstreeks importeren.

- Via de <Alt-Tab toetscombinatie> gaat u naar een tekenprogramma, in dit geval Paint Shop Pro.
- Kies de optie 'File-Open'.
- Klik het bedoelde ---.jpg bestand aan, de foto verschijnt in beeld.
- Kies de optie 'File - Save As...', in het scherm verschijnt een keuzemenu van verschillende bestandsformaten.
- Kies voor een ---.bmp bestand. Het bestaande .jpg-formaat wordt nu omgezet in een .bmp-formaat.

De tekstverwerker kan dit formaat goed verwerken.

- Ga vervolgens naar stap 3.

Stap 3

- Via de <Alt-Tab toetscombinatie> schakelt u terug naar de tekstverwerker.
- Plaats de cursor op de door u gewenste plek en klik op de muis.
- Kies de optie 'Invoegen - Figuur'.
- Zoek de afbeelding op in de juiste directory, klik op 'OK' en de afbeelding verschijnt in de tekstverwerker.
- Indien u de afbeelding vervolgens aanklikt met de linkermuisknop, dan kunt u hem vergroten, verslepen et cetera, zodat hij op de juiste plaats en in de gewenste vorm in uw document komt te staan. Met de rechtermuisknop kunt u de afbeelding ook nog verder bewerken, zoals bijvoorbeeld voorzien van een kader, een bijschrift, e.d.

Indien u vertrouwd bent geraakt met de handelwijze en eens meerdere teksten en afbeeldingen achter elkaar wil binnenhalen, dan kunt u kostenbesparend werken door die bestanden vanuit de Internet-browser eerst in een aparte directory op te slaan. Vervolgens sluit u de Internet verbinding af, start de tekstverwerker en het tekenprogramma en voegt de teksten en afbeeldingen, eventueel na omzetting naar een ander formaat, toe aan de eigen tekst.

Hoe het eindresultaat van uw inspanningen er uiteindelijk op papier zal uitzien, hangt in hoge mate af van de kwaliteit van de gebruikte printer en kopieermachine.

Als het binnenhalen van teksten en afbeeldingen succesvol is verlopen, probeert u het dan ook eens uit op uw favoriete sites. Wellicht dat u met deze methode een nieuwe bron kunt aanboren voor het vinden en gebruiken van teksten en afbeeldingen in uw lessen.

In de Kleiokrant vindt u een aantal interessante sites, verzameld door de Commissie Cliomatica.

BRONNENBLAD BIJ DE EERSTE WERELDOORLOG

Figuur 1 : foto met frame en bijschrift

Voor de volledigheid is het belangrijk om te vermelden dat ook voor het gebruik van Internetmateriaal een bronvermelding op zijn plaats is. Hiervoor verwijs ik u naar het artikel: 'A Brief Citation Guide for Internet Sources in History and the Humanities', alwaar de geldende regels kunt vinden. (www.lib.byu.edu)

Boeken

ZOJUIST VERSCHENEN

Het is bekend dat de socioloog Norbert Elias juist in Nederland voor het eerst erkenning kreeg en dat zijn hoofdwerk *Het civilisatieproces* bij sociologen en historici van grote invloed is geweest. Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist hier een 'Norbert Elias Stichting' is opgericht die zich bezig gaat houden met de vertaling van Elias'belangrijkste werken. Als eerste is nu verschenen *De hofsamenleving - een sociologische studie van koningschap en hofaristocratie* in de vertaling van Bart Jonker. Dit vroege werk sluit nauw aan bij *Het civilisatieproces* en beschrijft nauwkeurig de ontwikkeling van het hof rond Lodewijk XIV (Boom, 430 blz., f89,50, ISBN 9053523650).

'De grote geschiedenis kan ik natuurlijk niet vertellen: Ik kan slechts mijn eigen kleine herinnering aan de vele andere toevoegen' schrijft de voormalige Duitse bondspresident Richard von Weizsäcker in zijn boek dat de titel *Vier tijdperken* draagt. In alle vier de tijdperken, Republiek van Weimar, het Derde rijk, de Koude Oorlog en de Hereniging, vormt de persoonlijke herinnering de achtergrond van de Duitse en de Europese geschiedenis van deze eeuw (Atlas, 339 blz., f59,90, ISBN 9025422063).

Waarom hechten Nederlanders zo aan gezelligheid? Wat heeft dat te maken met de drukte die wij maken over de winkel-tijden? Alledaagse thema's zoals de functie van de gordijnen, de gekte bij een elfstedentocht en de veranderende rol van het Sinterfeest vormen de basis van *Ons soort mensen, levensstijlen in Nederland* onder redactie van Huub de Jonge, een boek waarin antropologen en historici ingaan op de relatie tussen cultuur en economie in Nederland en een beeld schetsen van onze hebbelikheden en onhebbelikheden (SUN, 318 blz., f39,50, ISBN 9061686164).

Heiligenlevens en bedevaartplaatsen zijn in: niet alleen verschijnen er diverse publicaties over deze onder-

werpen, ook zijn er het afgelopen najaar tentoonstellingen geweest in Uden, Den Haag en Utrecht. De tentoonstelling in Utrecht, in het Catharijne Convent, sloot aan bij een project van het Meertensinstituut.

Als inleiding zijn *Bedevaarten in Nederland* door Casper Staal en Marc Wingens (Walburgpers, 224 blz., f29,50, ISBN 9057300044) en *Gouden Legenden, heiligenlevens en heiligenverering in de Nederlanden*, onder redactie van Anneke B. Mulder-Bakker en Marijke Carasso-Kok (Verloren, 204 blz., f39,00, ISBN 9065502912) mooie boeken. Het eerste sluit aan bij de tentoonstelling in Utrecht,

het tweede bij die in Den Haag. Een ander aardig boekje over dit thema is *Ziekte en zaligheid, heilige genezers in Nederlandse bedevaartsoorden* door Jeroen de Jong (Boom, 127 blz., f29,50, ISBN 953523634).

Het driedelige standaardwerk van het Meertensinstituut tenslotte heet ook *Bedevaartplaatsen in Nederland* en kost f144,00 per deel of f390,00 per drie delen bij intekening (Verloren, ISBN 9065505695).

Over de VOC weten we zo langzamerhand van alles, de WIC daarentegen blijft een ondergeschoven kindje. Een tip van de sluier over deze compagnie wordt opgelicht door Henk den Heijer in zijn proefschrift *Goud, ivoor en slaven, scheepvaart en handel van de Tweede Westindische Compagnie op Afrika 1674-1740*.

Een boek gaat in op de betekenis van de handel op West-Afrika voor de economie van de Republiek. De WIC was na de Vrede van Munster verantwoordelijk voor een constante stroom goud en ivoor naar Europa en slaven naar Amerika. Waar tot nu toe de aandacht vooral is uitgegaan naar de slavenhandel, gaat Den Heijer juist in op de goederenhandel en de verhouding tot die slavenhandel (Walburgpers, 445 blz., f59,50, ISBN 9060119983).

Jos Trippenree

FOTOBOEK

Herman Pijfers, Jan Roes, *Memoriale, Een eeuw katholiek leven in Nederland* (Waanders, Zwolle 1996) 400 blz., prijs f115,00.

Memoriale staat voor het gedenboek, waarin tijdens het 'Rijke Roomsche leven' de belangrijkste gebeurtenissen in het leven van de parochianen werd vastgelegd. Het groots opgezette gedenboek dat nu verschenen is, wil door middel van zo'n 700 foto's het leven van katholiek Nederland in deze eeuw vastleggen. De teksten zijn ontleend aan oorspronkelijke memoriales, parochieverslagen en beschouwingen van vooraanstaande katholieken. Voor de auteurs moest het boek een revanche zijn op het in 1973 verschenen *De kerk gaat uit*, een werk met dezelfde opzet, maar dan over een halve eeuw katholiek leven. De uitvoering van

dit boek was nogal matig, terwijl er ook niet genoeg tijd was geweest om evenwichtig fotomateriaal te verzamelen. Wat dat betreft is *Memoriale* zeer zeker geslaagd te noemen: het boek ziet er prachtig uit, is gebonden, terwijl het fotomateriaal uniek te noemen is. Volgens de auteurs zijn dan ook honderdduizenden foto's bekeken, veelal afkomstig uit oude jaargangen van de *Katholieke Illustratie*, het archief van uitgeverij De Spaarnestad en plaatselijke archieven.

Bladerend door het boek krijgt de lezer een beeld van de teloorgang van een maatschappelijk verschijnsel, namelijk het katholicisme als onderdeel van het dagelijks leven van de gelovigen. Langzaam verdwijnt de rijkdom van het kerkelijk leven, de onafgebroken stroom van kerkelijke vieringen om plaats te maken voor een meer prozaïsch beeld vanaf de jaren 60. Het boek kan dan ook beschouwd worden als een vorm van mentaliteitsgeschiedenis en kan in dat kader de docent helpen om zijn leerlingen enig inzicht te geven in het leven van onze grootouders en ouders en hun omgaan met alle veranderingen in opvattingen die er zeker vanaf de zestiger jaren zijn opgetreden.

Voor iedereen met een katholiek verleden is *Memoriale* meer dan een mooi fotoboek: omdat de parochie centraal

HISTORISCHE JEUGDLITERATUUR

24

Tonny Vos-Dahmen von Buchholz, *De vervloekte eilanden* (De Fontein, Baarn 1996), met omslag en kaarten van Frits Vos, prijs f24,90.

Met een van een enorme gemotiveerdheid getuigende regelmaat verschijnen er nieuwe (jeugd)boeken van Tonny Vos-Dahmen von Buchholz. Onderwerpen uit de prehistorie hebben verreweg haar voorkeur, maar ook de Oudheid en de Middeleeuwen zijn in haar werk vertegenwoordigd. Haar onvolprezen verhalenbundel - een 'must' voor iedere geschiedenisdocent - *Van rendierjager tot roofridder* beleefde onlangs een vierde druk (inmiddels bij de derde uitgever: Fontein in Baarn, f27,90). Haar belangstelling voor oude culturen bracht Tonny Vos ook naar Zuid-Amerika, wat resulteerde in een boek over de Inca's in de vijftiende eeuw: *De gouden pucarina* (eerste uitgave 1982, herdruk in 1992).

Het nieuwste boek van Tonny Vos, *De vervloekte eilanden*, speelt zich opnieuw af in de Inca-wereld, ditmaal aan het einde van de vijftiende eeuw: het Rijk van de Vier Windstreken onder leiding van de vorst Pachacutec en zijn zoon Tupac Yapanqui.

In de kustplaatsen van het Inca-rijk, zoals bij voorbeeld Manta, heerst onrust onder de vissersbevolking over de vele mannen, die niet weer terugkwamen. Monsters die wonen op 'vervloekte eilanden' in het Grote Water, lokken de balsavloten van de vissers en vernietigen ze ... zo gaat het verhaal. De Inca-vorsten kunnen deze onrust in hun rijk niet gebruiken en zeker geen onbestemde bedreiging vanuit zee. Vandaar het besluit om vanuit Manta een verkenningsexpeditie uit te voeren. Zes geselecteerde mannen werden er op een balsavlot op uitgestuurd om de bedreigingen vanuit het westen nader te onderzoeken. Voor de mannen was het een ongewis avontuur: hoe ver moesten ze varen en wat zouden ze op hun reis tegenkomen? Toen hun watervoorraad al te klein was om

nog weer terug te kunnen varen ontdekten ze de 'vervloekte eilanden', nu bekend onder de naam Galapagos eilanden. Het is een mistig gebied, waardoor de eilanden voortdurend 'verdwijnen'. Ze ontmoeten bijzondere diersoorten, vinden nauwelijks drinkwater, maar wel sporen van eerdere Inca-bezoekers en op één eiland zelfs twee schipbreukelingen. Met zijn achten keerden ze terug en berichtten ze aan de Inca-vorst wat ze ontdekt hadden: geen vervloekte, maar betoverde eilanden.

Tonny Vos geeft een spannende beschrijving van de avonturen van de vlotbemanning en van de moeilijke beslissingen van de leider van de expeditie. Een expeditie, die in dezelfde tijd plaatsvond, waarin Europeanen op zoek gingen naar een zeeweg naar Indië. Ondanks de vele Inca-woorden, die de schrijfster in haar verhaal vervlochten heeft (en die je op moet zoeken in een woordenlijst, die ditmaal voorin het boek zit), is het verhaal over de zeereis van de zes mannen zo geschreven, dat je intensief meeleeft met hun zorgen, hun ellende en hun vreugdes. Je krijgt een goed inzicht in de moed, die nodig was om deze Inca-opdracht tot een goed eind te brengen. En passant kom je ook het nodige te weten over de organisatie van het grote Inca-rijk met wegen en koeriersdiensten.

In Spaanse bronnen wordt melding gemaakt van een reis op vloten van Tupac Yapanqui met zijn krijgers naar de eilanden. Aan de waarde van deze vermelding werd lange tijd getwijfeld. Het was Thor Heyerdahl, die aantoonde dat zo'n reis per vlot van Ecuador naar de Galapagos-eilanden mogelijk was. Vondsten van Inca-aardewerk op enkele eilanden ondersteunen zijn visie. In een nawoord geeft Tonny Vos enige informatie over deze wetenschappelijke achtergrond van haar boek; een boek dat zich echter vooral laat lezen als een spannend avonturenboek waarin veel moed en beleid geboden was om een opdracht van de vorst naar behoren uit te voeren.

Cees van der Kooij

staat, is het dagelijks leven van de katholieken bijna een tastbare herinnering die weinig uitleg behoeft. Voor de geïnteresseerde leek en jongere lezers geeft het boek een toelichting bij de afgebeelde gebeurtenissen, personen, voorwerpen en gebruiken.

Jos Trippensee

DERDE RIJK

Lambert Giebels, *Speer - Hitlers Faust* (Scheffers, Utrecht 1997) 288 blz., prijs ?

Vijftien hoofdstukken heeft dr. Giebels nodig om het karakter en het noodlot van Albert Speer (Mannheim 1905 - Londen 1981) te schetsen. Dat doet hij in de vorm van *faction*, waarbij feit en fictie in elkaar overlopen. Het resultaat is - volgens de tekst op de achterzijde van het boek - 'fascinerend'. Na lezing ben ik inderdaad geboeid. Maar niet door het resultaat van Giebels' historisch onderzoek. De betovering betreft de vraag naar het waarom van dit boek. Net als het leven van Speer is de pennevrucht van Giebels een tragisch en ongrijpbaar fiasco. "Psychologisch en historisch inzicht geven

een indringend beeld van Speer en zijn omgeving in een periode in 1944 die zowel voor hem als voor Duitsland van beslissende betekenis is geweest" jubelt de tekst op de achterzijde. Bij mij schiet na lezing slechts één gevoel naar boven: verbijstering. Met welk doel en vanuit welk motief laat iemand - die eerder een biografie van allure schreef over de politicus Beel - zich in met de raadselachtige, bikkelharde *Reichsminister für Bewaffnung und Munition*?

Giebels schetst Albert Speer binnen de thematiek van een Faust die zich laat verleiden door de Mefisto, die van 1933 tot in 1945 leiding geeft aan Duitsland. Giebels wil duidelijk maken dat Speer door zijn toewijding aan Hitler zo verblind raakt dat hij zelfs niet in staat is de meest gitzwarte kanten van het nazisme

Ynske Penning, *Piet Heyn en de Zilvervloot* (Kok Educatief, Kampen 1997), deel 1: *Bang voor niets en niemand*, 104 pagina's, f16.90, deel 2: *De grote vangst*, 104 pagina's, f16.90.

Beide boekjes zijn verschenen in *Ridderspoor*, een serie historische leesboeken voor de bovenbouw van het basisonderwijs (AVI-niveau 6-9+).

De tocht van Piet Heyn naar de Caribische Zee met het doel de Spaanse Zilvervloot te veroveren, wordt beschreven door de ogen van de dertienjarige Jacob Pieterszoon Slib, het verwende zoontje van een Amsterdamse scheepsbouwer. Nadat Jacob zijn vijfde huisleraar heeft weggepest besluit zijn vader ten einde raad, dat hij maar ergens in de leer moet gaan. Hij laat hem aan boord brengen van de Amsterdam, het vlaggenschip van Piet Heyn. Als kajuitjongen leert hij het harde leven aan boord van een schip kennen. Hij moet wennen aan regels en straffen, aan het eenzijdige voedsel, aan hard werken en ook aan de gevaren van scheurbuik en de Duinkerker kapers.

De boekjes laten zich lezen als een spannend verhaal, dat kinderen van 10 tot 12 jaar, maar ook oudere leerlingen, beslist zal aanspreken. De twee delen horen echt bij elkaar. Na lezing van deel 1 is het verhaal niet af, de lezer blijft in het ongewisse of het doel van de tocht bereikt zal worden. Bovendien is een van de andere kajuitjongens, Claes, met wie Jacob al snel vriendschap had gesloten, spoorloos verdwenen tijdens een bezoek aan een eiland, waar verse voedselvoorraden werden ingeslagen. Aan het einde van deel 1 wordt de indruk gewekt, dat in deel 2 de verdwijning zal worden opgehelderd. Dat gebeurt echter niet; slechts in de achtergrondinformatie en de epiloog wordt Claes nog kort vermeld.

Deel 2 zou eventueel ook losstaand kunnen worden gelezen, maar dan gaat toch een deel van de essentie verloren.

De schrijfster heeft zich, zoals ook blijkt uit de opgenomen literatuurlijst, uitstekend verdiept in de historische achtergronden van de West-Indische Compagnie en de tocht van Piet Heyn in het bijzonder. Jammer is, dat in deel 1 een keer gesproken wordt van het bestuur van de WIC als *De Heren Eenentwintig* (blz. 55), terwijl op andere plaatsen wel de juiste titel van De Heren Negentien wordt gebruikt. Ook vond ik het storend dat in deze boekjes het stereotiepe beeld van de Tachtigjarige Oorlog, als de strijd van de Hollanders en de Watergeuzen tegen het Spanje van Filips II en Alva ten tonele wordt gevoerd (deel 1 blz. 9). In 1628 was het al meer dan een halve eeuw geleden dat Alva als landvoogd en leider van het Spaanse leger was aangesteld. Ook Filips II heeft de verovering van de Zilvervloot niet meer meegemaakt, de koning van Spanje was inmiddels Filips IV.

Dit doet echter niets af aan het feit dat de schrijfster erin is geslaagd een uitstekend beeld te schetsen van het reilen en zeilen van de vloot van Piet Heyn naar Cuba. Ook de illustraties van Jan Braamhout dragen daartoe bij. Het getekende kaartje van de route had wat mij betreft een wat duidelijker plaats in beide boekjes mogen krijgen, bijvoorbeeld helemaal voorin.

Deze twee boekjes verdienen zeker een plaats in de school- of klassenbibliotheek, maar eigenlijk zou er in het kader van geschiedenisonderwijs meer gedaan moeten worden. Meestal komen leerkrachten in het basisonderwijs er niet aan toe historische jeugdliteratuur te integreren in hun lessen, omdat de tijd gewoonweg ontbreekt. Dat is te begrijpen, maar het is wel jammer. De uitgever zou hieraan enigszins tegemoet kunnen komen door leeskaarten met enkele gevarieerde opdrachten bij deze boekjes te (laten) maken.

Marjan de Groot

waar te nemen. Zo zou Speer - zoals hij zijn dochter Hilde in 1952 schrijft - pas tijdens het proces van Neurenberg gehoord hebben van de vernietigingskampen en de genocide op Joden. De *gentleman* Speer komt er door toedoen van de Amerikaanse aanklager Jackson genadig af met een gevangenisstraf van twintig jaar. Speer verzoent zich met het vonnis en vraagt zich tijdens z'n detentie af hoe het toch zo ver gekomen is dat hij zich heeft laten inpakken door Hitler. De oorzaak zoekt hij in een combinatie van factoren: het vertrouwen en de vriendschap die Hitler hem heeft geschonken, de overtuigingskracht van de Führer en de macht die hij dankzij z'n Mefisto verwerft.

Giebels beperkt zich tot de periode maart-augustus 1944. In die periode wordt duidelijk dat Duitsland niet zal ontkomen aan een onvoorwaardelijke overgave en in dezelfde periode zou Speer heen en weer geslingerd zijn tussen afstoting van en aantrekking tot Hitler. Biedt hij niet immers zijn ontslag aan, waar hij later op terug komt?

In het boek worden allerlei zieleriserselen van Speer uitgebreid beschreven. Wat hij denkt bij het ontwaken, zonnestrallen die bij hem een vredige stemming oproepen, de lijnen van een barok plafond die hij volgt en hoe hij het in een gesprek met Himmler opneemt voor een verdwenen, joods kind-meisje. *"Ik kan me niet voorstellen dat uw mensen personeel dat (...) in dienst is van een rijksminister in Polen tewerk willen stellen. Kan ik er op rekenen dat deze fout zo gauw mogelijk wordt hersteld? (...)"*

Enkele regels verder noteert Giebels: *"De persoonlijke confrontatie met de man die verantwoordelijk was voor het 'joden-vraagstuk' prikkelde Speers nieuwsgierigheid."* (131)

In het volgende hoofdstuk wordt Speer wakker gemaakt. Telefoon uit Berlijn. *"Zijn kamerjas aantrekkend, vroeg hij zich met enige ongerustheid af wat het SS-hoofdkwartier van hem wilde."* Het is Eichmann. Speer krijgt te horen dat het kind-meisje tijdens transport naar Polen is overleden aan een dubbele longontsteking. *"De hoorn in de hand bleef Speer verdoofd naast het telefoontoestel zitten. Hij probeerde zich het gezichtje van het meisje voor de geest te halen. Om miljoenen joden ging het, had de SS-man gezegd. Het vage beeld van het meisje loste zich op in een onvoorstelbare miljoenenmassa van gezichten."*

Wat gebeurde er met hen? Hij durfde geen antwoord te zoeken op zijn vraag." (140)

De woordelijke weergave van talloze conversaties met Hitler en andere nazi-coryfeeën is nergens voorzien van voetnoten. Ook moet de lezer een register ontberen. Wat overblijft is anderhalve pagina met een uiterst algemene opsomming van boeken die 'in de eerste plaats' of 'in het bijzonder' zijn geraadpleegd. Daarbij zijn vier boeken van Speer zelf. In dat verband is het toch vreemd dat Giebels Speer per 1 maart 1931 lid laat worden van de NSDAP (29), terwijl de hoofdpersoon zelf een andere datum noemt in zijn *Inside the Third Reich* (1970). Het heeft er alle schijn van dat Giebels tijdens zijn zoektocht naar de ware Speer het spoor bijster raakte. En daarmee komt Giebels ongewild tot de kern. Want ook zijn hoofdpersoon raakt uit vrije wil hopeloos verstrikt. Maar de persoonlijke betrokkenheid bij en deelname aan een misdadig bewind - veertien jaar lang - kan niet met een metafoor afgedaan of begrepen worden. Het gebruik van die literaire truc is daarvoor te doorzichtig en dus dom. Giebels wekt op z'n minst de schijn zich te verliezen in de rol van een slechte pro deo advocaat. Begrip vragen voor een 'zielige' Albert Speer die zich geplaatst ziet voor grote problemen, voert echt

te ver voor iemand die eerder bewees wel een goede biografie te kunnen schrijven.

Jan Rouwenhorst

OVERZICHT

Michael Tambini, 100 jaar Design (Gaade, Houten 1997), 288 blz., prijs f75,-.

Dit rijk versierde boek blikt terug op een oneindig aantal producten voor dagelijks gebruik, die in de loop van de twintigste eeuw zijn gefabriceerd. Aan het begin van de eeuw was de invloed van de Arts-and-Crafts-beweging nog voelbaar. De naam van de inspirator, William Morris, leefde voort in diverse producten die de merknaam van zijn bedrijf, Morris & Co., droegen, zoals meubels, behangpapier en aardewerk.

Het tweede decennium werd gekenmerkt door producten van de Wiener Sezession, die voortbouwde op de Art Nouveau. Vervolgens ging veel invloed uit van het Bauhaus uit Dessau (opgericht 1919). De Art Déco van het jazz-tijdperk inspireerde de bouwer van het Chrysler Building in New York. Coco Chanel creëerde een 'look' die beantwoordde aan het zelfvertrouwen van de moderne vrouw. Amerikaanse stroomlijning sprak uit ontwerpen voor zowel oceaanstomers als telefoontoestellen.

Na de Tweede Wereldoorlog werden nieuwe materialen, zoals plastics en fiberglas, toegepast, tot in ontwerpen voor moderne stoelen toe. De strakke Bauhaus-stijl beleefde een tweede jeugd, onder andere door toedoen van de Zwitserse ontwerper Max Bill. Vervolgens komen Pop-Art-artisten als Andy Warhol en Roy Lichtenstein de wereld van kunst en design op zijn kop zetten. Vanaf de jaren zeventig is sprake van postmodernisme, een verwerping van al het moderne dat te elitair, lastig toegankelijk en onaantrekkelijk gevonden werd. Vervolgens doet de computertechniek zijn intrede. In de jaren negentig krijgen designers aandacht voor zorg om het milieu en werpen zij zich op recycling, papierloze bureaus en zuinige energiegebruikers.

Al deze trends zijn in de inleiding van dit smakelijke boekwerk op een overzichtelijke manier tentoongesteld, in talloze kleurenfoto's met verklarende tekst. De eigenlijke hoofdstukken bestaan uit illustraties van naar thema uitgesplitste elementen van onze leefomgeving, zoals; de woonkamer; de keuken; de badkamer, slaapkamer en eetkamer; kleding en accessoires; vrije tijd; transport; het kantoor; reclame; grafische ontwerpen. Onder de noemer 'binnenshuis' worden bijvoorbeeld vele pagina's gewijd aan behang; textiel; bergmeubelen; telefoons; klokken; stofzuigers.

Dit boek is bijzonder geschikt als geschenk aan elke soort van fanatieke verzamelaar; elke geïnteresseerde in moderne kunst en vormgeving; en verder iedereen die zich met een zeker nostalgisch genoegen openstelt voor de vele manieren waarop het leven van de twintigste eeuw is vormgegeven en versierd.

Jan van Oudheusden

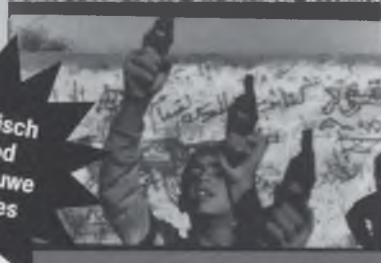
Spiegel

historiael

het maandblad voor geschiedenis en archeologie

**Het laatste nieuws
over het verre verleden
leest u in Spiegel Historiael**

**Nu met een uniek
welkomstgeschenk!**

**fantastisch
aanbod
voor nieuwe
abonnees**

Al dertig jaar lang is Spiegel Historiael het meest toonaangevende geschiedenismagazine. De meest uiteenlopende onderwerpen komen diepgaand en prettig leesbaar aan de orde, en worden recente ontdekkingen overzichtelijk weergegeven.

Een abonnement op Spiegel Historiael is nu nog interessanter. U ontvangt niet alleen negen keer per jaar het magazine met de nieuwste achtergronden van de actuele geschiedenis in de bus. Maar daarnaast krijgt u ook het unieke fotoboek 'Dit kritisch weerzien' geheel gratis (winkelwaarde f 49,50). Waarin u een bijzonder beeld krijgt van de geschiedenis aan de hand van de beste foto's van veertig jaar Stichting World Press Photo.

**Dus aarzel niet langer en neem nu een abonnement.
U kunt natuurlijk ook iemand anders verrassen!**

Antwoordkaart

Ik begin 1998 goed en neem een jaarabonnement op Spiegel Historiael.
Als welkomstgeschenk ontvang ik het unieke fotoboek 'Dit kritisch weerzien'.

- ☐ Jaarabonnement voor f 97,50
- ☐ studenten/CJP-abonnement voor f 69,50
(kopie van inschrijfbewijs of kaart bijsluiten)

Bedrijf/Instelling:

Naam en voorletters:

m/v

Adres:

Postcode en plaats:

Telefoon:

Fax:

Datum:

E-mail:

Handtekening:

Deze bon is geldig tot en met 1 juli 1998

Spiegel Historiael
verschijnt negen keer per jaar.
Drie keer per jaar verschijnt
er een dubbelnummer.

Stuur deze bon in een
open enveloppe
zonder postzegel naar:
Spiegel Historiael
Antwoordnummer 10734
2501 WB Den Haag

Sdu Uitgevers

bron van informatie voor beslissers

CD-ROM

Keesings Historisch Archief 1946-1995

Voorjaar 1997 lag op de NOT de aankondiging van de langverwachte cd-rom van Keesings Historische Archief. De voorintekeningsprijs lag iets beneden de f1000,-.

De definitieve prijs is bijna twee keer zo hoog geworden. Een hoop geld; vaak heeft een sectie in een jaar niet meer te besteden dan dat bedrag. Is de aanschaf van de cd-rom dit geld waard?

Ja en nee.

De cd-rom wordt geleverd in een keurig groen doosje en gaat vergezeld van een handleiding van bijna honderd bladzijden. Hij draait onder Windows 3.1 en 95, maar niet onder Windows NT! Het programma eist niet veel van de computer: een kleine 486 SX machine met 8 Mb geheugen, een harde schijf met 30 Mb vrije ruimte en een CD-speler (iedere is goed, mits hij minimaal dual speed is). Een iets moderner configuratie is natuurlijk wel wenselijk, maar zelfs op een 386 blijkt het programma wel te werken. Het installeren is simpel en verloopt vlot.

Op de schijf staan 45.000 bladzijden tekst alsmede 2.600 pagina's register. Dat wil zeggen, alle tekst die verschenen is in de jaren 1946 tot 1995. Het is dus niet zo dat u de delen van voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog kunt wegdoen. Dat is jammer. Niet zozeer omdat het om een aantal kloeke delen gaat die veel ruimte in beslag nemen en waarvan de zwarte banden last gaan krijgen van de tand des tijds, maar vooral omdat het onderwijs traditioneel veel tijd besteedt aan de dertiger jaren en de Tweede Wereldoorlog een geliefde bron van onderzoek is voor veel leerlingen. En dat is tevens een terrein waarin je betrekkelijk onervaren leerlingen goed kunt laten grasduinen.

Ter wille van de snelheid van het zoeken wordt een deel van het programma op de harde schijf geschreven; immers, de harde schijf reageert vooralsnog sneller dan de cd-rom. Het programma start door het pictogram van KHA aan te klikken. Terwijl een stem met een licht Amerikaans accent aankondigt dat Keesing wordt opgestart, verschijnt het hoofdvenster in beeld.

Dat bestaat uit twee delen: links verschijnt een zoekvenster en rechts het resultatenvenster. Een opvallend onderdeel van het zoekvenster is de tijdsbalk, die loopt van 1946 tot 1995. Hierop kun je aangeven in welke jaren je wilt zoeken. Het zoeken kan op diverse manieren worden georganiseerd. Allereerst kun je 'algemeen zoeken', dat wil zeggen, je voert een trefwoord in en het programma levert ieder artikel aan waarin dat woord voorkomt. Er kan met vijf trefwoorden tegelijk worden gewerkt. Een eenmaal gemaakte selectie kan verder worden beperkt door eenmaal of vaker een nieuw trefwoord in te voeren. Ook is het mogelijk 'geografisch' te zoeken. Hier duikt natuurlijk het probleem op dat namen van staten nog wel eens veranderd zijn in deze periode. Gelukkig staat in de handleiding een lange lijst met geografische synoniemen. Deze lijst bevat de geografische namen zoals ze voorkomen in de oorspronkelijke gedrukte registers, alsmede de namen zoals ze gebruikt worden op de cd-rom; en bij voorafmalige koloniën de naam van het moederland en het jaartal van de onafhankelijkheid.

Om een voorbeeld te geven: de cd-rom spreekt van 'Jordanië', het gedrukte register van 'Hachemitisch Koninkrijk', het moederland was Groot-Brittannië en het land is onafhankelijk geworden in 1949.

Ieder land is ten overvloede voorzien van een regio-aanduiding. Ook via deze aanduiding kan je een zoekslag maken. Ook bij het geografisch zoeken kun je gebruik maken van maximaal vijf trefwoorden.

Weer een andere manier van zoeken is het 'thematische zoeken'. Als je een gegeven zoekt over het muziekwereldje in Nederland in de zestiger jaren, dan kan dat op de volgende manier:

A. Klik het tabblad (dat is een onderdeel van het hoofdscherm) 'thematisch' aan.

B. Stel de periode 1960-1970 in met de tijdsbalk.

C. Klik op de knop in het veld 'afdeling' en kies vervolgens 'kunst en cultuur'.

D. Klik op de knop in het veld 'rubriek' en kies 'muziek'.

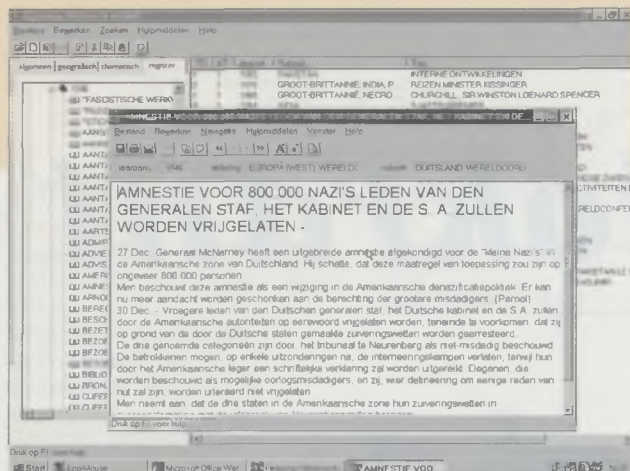
Er kan ook thematisch worden gezocht met behulp van trefwoorden.

Een regelmatige gebruiker van de gedrukte versie van Keesing zoekt met behulp van de registers. In de cd-rom zijn alle jaarregisters opgenomen. Door te klikken en te dubbelklikken op de registersymbolen komt men snel bij de gewenste artikelen.

Vanzelfsprekend kan de wat meer ervaren gebruiker ook gebruik maken van de zgn. Boleaanse operatoren (and, or, not). Ook jokers zijn inzetbaar. Een veelheid aan operatoren staat ter beschikking. Er zijn machtig mooie resultaten mee te bereiken, zeker voor degene die bereid is enkele uren te besteden aan het doorgronden van de zoektechnieken van de Amsterdamse firma Zylab Europe. Dan kan men een eigen resultatenbestand opbouwen en sneller resultaten op het scherm krijgen.

Het resultatenvenster toont de lijst met artikelen die u heeft gevonden. Naast de titel van elk artikel worden ook het aantal treffers (geeft aan hoe vaak een trefwoord in het artikel voorkomt), en de trefferdichtheid (de relatieve hoeveelheid treffers in het artikel) zichtbaar gemaakt.

Kortom, de gegevens zijn op vele manieren te benaderen.

Als je de leerlingen met dit programma wilt laten werken - is er iets mooiers denkbaar in de tweede fase? - dan zal je zeker een lesuur moeten besteden aan instructie. De gemiddelde leerling kan aardig overweg met een tekstverwerker, soms met een database, maar een zoekinstinct is echt niet aangeboden! Laat u dat onderricht na, dan zullen de resultaten, die de leerlingen met dit programma behalen, tegenvallen. Immers, gewoonlijk zal men niet verder komen dan het invoeren van een zoekwoord. De leerling zal eraan moeten wennen zich af te vragen hoe hij de meeste en de meest relevante gegevens binnen kan krijgen en zal dus, alvorens te beginnen, een zoekstrategie moeten bepalen.

Als u een inleidende les geeft over KHA, dan zult u er goed aan doen de leerlingen in het bezit te stellen van een stencil met daarop uitgelegd de voornaamste zoekstrategieën.

De goed toegankelijke handleiding bevat een lijst van historische onderwerpen, een opsomming van de thematische afdelingen en rubrieken en - gelukkig! - een geografische synoniemenlijst, naast een geografische zoeklijst.

Betreurenswaardig is het grote aantal spelfouten. Natuurlijk: 45.000 bladzijden tekst scannen en behandelen met een OCR-programma is geen sinecure. Maar het lijkt erop dat de auteurs van de cd-rom de tekst alleen maar hebben gescand en hebben nagelaten de door het OCR-programma herkende tekst nog een keer te controleren. Iedereen die ooit een tekst op deze manier heeft bewerkt, weet, dat er rare fouten insluipen. De u wordt veelal gelezen als v, met de b wil het wel eens misgaan en de m komt ook niet altijd ongeschonden uit de strijd. Maar er is op deze schijf veel meer misgegaan: bijna ieder artikel bevat wel een of meer fouten. Dat maakt het zoeken er niet makkelijker op: wie alle vermeldingen van staatssecretaris X wil zoeken, doet er goed aan zich te realiseren dat er leessfouten kunnen zijn gemaakt in de naam en zal zich moeten afvragen welke variaties mogelijk zijn.

Het is een goed gebruik in Nederland teksten, die bestemd zijn voor het onderwijs, correct te laten zijn. Dat goede gebruik vindt hier geen voortzetting. Lastig alleen al omdat veel teksten direct afgedrukt zullen worden of worden geïmporteerd in een tekstverwerkingsprogramma als CorelWP of Word. Er zal veel met de spellingcorrector moeten worden gewerkt. Maar dat is geen sinecure, omdat alle documenten gekoppeld zijn aan de Engelstalige woordenboeken. Spellingcorrectie zit er dus niet in.

Ik noem hier zomaar wat spellingsfouten: In 1983 wordt niet de Tjeenk Willinkprijs uitgereikt, maar de 'Tjee Willinkprijs'. De Nobelprijs economie van 1984 wordt toegekend op basis van het werk 'Bij de ontwikkeling van het systeem van nationals rekeningen'. De l wordt vaak gelezen als

1, ook bij Barend 'Biesheuvel', bij Joop den 'Uy1', bij Joop 'Wo1ff' maar ook bij zijn tegenhanger 'De Telegraaf'. Het kamerlid A.A.M. Kessel was ooit Mej., maar is 'Mei' geworden, terwijl het Christen-Historische kamerlid Tolman in het dorp '01deholtpa' moet hebben geresideerd. En als een leerling een uitputtende lijst van Ivo Samkalden wil maken, doet hij er goed aan ook te zoeken naar de naam 'Sanikalden'. In het in memoriam van Willem Mengelberg wordt gesproken over de 'New Yorkse Philharroonie'. De beroemde doorbraak van de nieuwe partij D'66 leverde maar liefst 'L' zetels in de Tweede Kamer op. Dat zou pas een doorbraak zijn geweest!

In de handleiding wordt het aantal spelfouten op 0,1 % geschat.

Kopen of niet? Het zou mogelijk moeten zijn een overeenkomst met Keesing te sluiten: wij kopen de cd-rom mits jullie als de wiedeweerga de fouten gaan aanpakken en ons tegen kostprijs een correcte tweede oplage gaan leveren.

Het zou fijn zijn als die gecorrigeerde editie ook zou draaien onder Windows NT. Want de komende jaren zullen steeds meer scholen gebruik gaan maken van een netwerk dat onder dit besturingssysteem draait.

Wat zou er verder beter kunnen? Eigenlijk maar weinig; de kwaliteit van de cd-rom spreekt voor zichzelf, de zoektechniek is prima en met de snelheid is ook niets mis. Eigenlijk zou men ook met de uitgaven van Keesings Historisch Archief tot 1946 moeten kunnen werken, inclusief de delen 1940-1945, ondanks het element van censuur. En er valt ook wat voor te zeggen om de foto's, die ooit zijn uitgegeven in speciale fotodelen, bij te gaan leveren.

Jan Sniijders
Commissie Cliomatica

Van de hierboven besproken CD-ROM is een demo versie leverbaar. Voor nadere informatie kunt u bellen met Uitgeverij Keesing, Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam. Tel. 020 - 564 11 11.

Kleiookrant

Al geruime tijd zijn er problemen met de inspectie over de keuze van de onderwerpen voor het SO in het examen C/D geschiedenis en staatsinrichting. Tot voor kort mochten daar ook de CE-onderwerpen bij zijn, maar nu niet meer. In KLEIO kwam de problematiek en een eventuele (tijdelijke) oplossing daarvan al vaker aan de orde. Eens is men het tot nu toe nog niet geworden. Op 10 januari jl. stuurde de WIEG de hier afgedrukte brief naar de inspectie.

Rijksinspectie van het onderwijs
t.a.v. de inspecteur-generaal
Prof. dr. F.J.H. Mertens

Betreft: uitvoering examen C/D voor het vak geschiedenis en staatsinrichting

Geachte heer,

Namens de WIEG wil ik u deelgenoot maken van de vele vragen en klachten die wij krijgen over de 'aangescherpte' interpretatie van het examenprogramma geschiedenis en staatsinrichting (Uitleg 31 b, 21 december 1994).

Zoals reeds eerder met u besproken is de aanscherping tot stand gekomen bij de wijziging van het examenprogramma (Uitleg 2, 22 januari 1992) en betreft het de uitleg bij artikel 3 C waar sprake is wat wel/niet mag worden opgenomen in de schoolonderzoeken. Was er eerst de mogelijkheid naast de verplichte drie onderwerpen ook de CSE-onderwerpen te bevragen, sinds de aanscherping is dat verboden.

Deze aanscherping wordt door het veld niet ervaren als een verbetering en doet ook geen recht aan de inzet waarmee onze collega's proberen de leerlingen tot optimale prestaties te krijgen. Leerlingen missen op deze wijze de prikkel om hard aan de slag te gaan. Het niet erkennen van deze leerhouding bij deze groep en het feit dat docenten het zich door de toenmalige regeling juist moeilijker maakten omdat zij extra onderwerpen moesten behandelen maar dat in het belang van de leerling graag deden, doet de aangescherpte regeling en het vak geen goed.

Met de heer Habets is hierover al uitvoering van gedachten gewisseld tijdens een WIEG-vergadering. Wij hadden begrepen dat hij deze problematiek weer aan u zou voorleggen. Tot op heden hebben wij daarop niets vernomen.

Wel hebben wij ondertussen van collega's uit het Havo/Vwo veld begrepen dat u ook daar PTA's niet goedkeurt als er examenonderwerpen in het SO worden getoetst. En dat terwijl er voor die doelgroep (nog) geen wijziging in het examenprogramma heeft plaatsgevonden.

Hierbij verzoeken wij u met klem om de oude interpretatie die juist door het veld als een verbetering werd gezien, weer van toepassing te verklaren op de vigerende en toekomstige regeling. U zou het veld daarmee een plezier doen in de wetenschap dat kwaliteit van het onderwijs er bij gebaat is.

In afwachting van uw reactie,

met vriendelijke groeten,
Mevr. drs. D.H. Verhagen,
lid van de WIEG

WIEG

Werkgroep Implementatie
Eindexamen Geschiedenis

'In de huid van een ander'

**Laatste WIEG-seminar
Utrecht 4 april**

Per 1 augustus 1998 gaat de Tweede Fase van start. Het werk van de WIEG is daarmee afgerond. De structuurbegrippen zijn immers naadloos in domein A voor de Tweede Fase opgegaan. Ook in de kerndoelen van de bovenbouw van mavo/vbo zijn deze begrippen opgenomen. Inleving, standplaatsgebondenheid en interpretatie blijven kernbegrippen voor het geschiedenis-onderwijs.

In dit laatste WIEG-seminar willen we stilstaan bij de vraag hoe deze begrippen kunnen worden aangeleerd en hoe ze kunnen worden getoetst en beoordeeld.

Tony McAleavy, als inspecteur werkzaam in de Gloucestershire Local Educational Authority, en Elbert Roest, Huub Kurstjens en Hans Ulrich, die alledrie hun sporen hebben verdiend als deskundigen op het gebied van materiaalontwikkeling en toetsing, zijn gevraagd over deze zaken na te denken. Tijdens het seminar zullen zij hun ideeën en bevindingen door middel van lezingen en workshops toelichten.

Het seminar wordt gehouden op zaterdag 4 april in Utrecht van 10.30 tot 16.30 uur. De kosten bedragen f25,-. U kunt u aanmelden bij de WIEG, Louise Henriëtestraat 16, 2595 TH Den Haag. Tel./fax 070 -385 3669.

Onderwijs Advies Commissie

Tweede Fase

De OAC zou het een goede zaak vinden als er in KLEIO een soort rubriek komt waarin ervaringen met de Tweede Fase uitgewisseld kunnen worden. Er zullen zich ongetwijfeld de komende tijd heel wat problemen voordoen. Mogelijk kan daar van te voren rekening mee gehouden worden, zeker als ze op sommige scholen al opgelost zijn. Wij willen uw vragen inventariseren en antwoorden verzamelen.

Dus heeft u of uw school al te maken gehad met de Tweede Fase en voor bepaalde zaken een goed lopende werkwijze ontwikkeld, zit u enorm aan te hikken tegen een berg onduidelijk werk, zoekt u een oplossing voor een bepaald probleem, neem dan contact op met de OAC, telefonisch of schriftelijk, liefst in de vorm van een bijdrage aan een rubriek. Wij hopen in het volgende nummer de spits af te bijten door nuttige literatuur te inventariseren en kort te bespreken.

'Voor alles wat u van de Tweede Fase wilt weten, maar tot nu toe niet durfde te vragen'

Paul van Leeuwen,
Everdrift 4, 5431 LV Cuyk.
Tel. 0485 - 314 598.

Conferentie Mediatheek Tweede Fase

SG Bogerman

Bogerman in Sneek, Christelijke School voor (l)vbo, mavo, havo, atheneum en gymnasium, loopt nogal voorop op het gebied van studiehuis en Tweede Fase.

Doordat de school nieuwbouw kreeg, konden moderne ruimtes gemaakt worden voor zelfstandig werkende leerlingen en een up-to-date mediatheek met alles wat daarvoor nodig is: boeken, Internet, Encarta, Edunet etc.

In samenwerking met het CPS is een conferentie opgezet voor collega's - docenten, directieleden, mediatheekbeheerders -, om dit moois te bezoeken. U krijgt uitgebreide informatie over inhoudelijke en technische aspecten.

De conferentie wordt gehouden op 19 maart in de nieuwbouwlocatie in Sneek, Hemdijk 2.

De kosten bedragen f225,- inclusief lunch - de tweede deelnemer van dezelfde school f190,-.

Opgave en voor meer informatie: Conferentiebureau CPS, 033 - 45 343 03.

Commissie Basisvorming

Een nieuwe generatie: De afsluittoetsen basis- vorming 1997

Omdat de Tweede Kamer pas eind mei 1997 de nieuwe opzet van de toetsing aannam, is het dit schooljaar (97/98) toegestaan nog een toets af te nemen uit het toetspakket van 1994 of 1996. De nieuwe toetspakketten zullen vanaf het schooljaar 1998/99 verplicht zijn.

Voor dit schooljaar kunnen docenten kiezen tussen een schriftelijke toets over geschiedenis en een - volgens de vorig jaar toegezonden richtlijnen - 'Onderzoek in de eigen omgeving'. Gezien het bovenstaande kan men ook nog de staatsinrichtingstoets van andere jaren afnemen.

De nieuwe opzet

Was het vorig jaar al mogelijk een keuze te maken uit diverse varianten, blijkt de handleiding is van uniformiteit

definitief geen sprake meer. Het verdient dan ook aanbeveling deze handleiding grondig te bestuderen.

Kern van deze opzet is de grote mogelijkheid die geboden wordt tot differentiatie: men kan kiezen uit 6 alternatieven. Leerlingen 'met een beperkt werktempo en taakconcentratie' wordt de mogelijkheid geboden een eenvoudiger c.q. minder omvattende toets te maken dan leerlingen 'met een hoger werktempo en een grotere taakconcentratie'. Voor elke categorie leerlingen kunnen docenten kiezen voor een toets die het beste aansluit op de lessen (zie hieronder).

Is eenmaal gekozen voor één van de alternatieven, dan mag niet meer binnen deze toets geknipt en geplakt worden.

Evenals voorgaande jaren kunnen speciale antwoordbladen gebruikt worden. Al levert dit nogal wat kopieerkosten op, toch lijkt het handig deze antwoordbladen te benutten gezien de voor de leerlingen heldere indeling.

De inhoud

Differentiatie

De nieuwe afsluittoets valt in twee hoofdonderdelen uiteen:

- deel 1A en 1B: 'Een oude geschiedenis' is gericht op vaardigheden en benaderingswijzen en behelst de tocht naar Chatham;
- deel 2: 'Wegwijs in de tijd' is gericht op de plattegrond van de geschiedenis en is te onderscheiden in niet aan een bepaalde periode gebonden opdrachten (opg.18 t/m 26) en in opdrachten over de 20e eeuw (opg. 27 t/m 35).

Men kan dat deel kiezen dat men voor zijn/haar leerlingen het meest geschikt acht: voor de op vaardigheden gerichte toets of juist voor 'Wegwijs in de tijd'. Men kan ook kiezen voor een combinatie, waarbij de keuze kan vallen op 20e eeuwse geschiedenis of op die van (grotendeels) de periode daarvoor.

Deze gedifferentieerde opzet van de afsluittoetsen lijkt een echte verbetering.

Zoals uit bovenstaande blijkt, maakt het onderdeel staatsinrichting dit jaar geen deel uit van het toetsenpakket.

Deel 1A en 1B: 'Een oude geschiedenis'

Een echte vaardighedentoets, zo mag je deze toets over de tocht naar Chatham in 1667 wel noemen. Van leerlingen van alle schooltypen wordt verwacht dat zij in staat zijn diverse bronnen te combineren, vergelijkingen te maken en te interpreteren. Dat is beslist niet eenvoudig voor mavo- en vbo-leerlingen. Opdracht 3 zal veel van hun concentratievermogen eisen, terwijl opdracht 4 behoorlijk wat denkwerk vergt: hier moeten twee bronnen met elkaar in verband worden gebracht

en moet worden uitgelegd waarom de bron betrouwbaar is.

Voor de leerlingen 'met een hoger werkt tempo en grotere taakconcentratie' bevatten de opdrachten echte hersenkrakers. Deze leerlingen worden niet alleen gedwongen zich een beeld te vormen van de roemruchte tocht naar Chatham, maar moeten zich ook verdiepen in de beeldvorming hierover in latere perioden en uiteindelijk een oordeel geven over de waarde van historische interpretaties. De opdrachten 9, 10, 11 en vooral 17 zijn mooie voorbeelden van de laatste: ze doen een beroep op hun vermogen gebeurtenissen te relativeren en te plaatsen in de historische context. Sommige opgaven veronderstellen dat leerlingen getraind zijn in onderzoeksvaardigheden. Zo vraagt opdracht 7 (deel 1A) van de leerlingen vragen te bedenken om de betrouwbaarheid van bronnen te controleren en vervolgens te bedenken hoe die betrouwbaarheid gecontroleerd kan worden op grond van de bronnen.

De formulering van opdrachten en bronnen is adequaat en op leerlingen toegesneden, al moeten zij wel in staat zijn nauwkeurig te lezen en gewend zijn aan details aandacht te besteden.

De enige opdracht die tot verwarring aanleiding kan geven is opdracht 13, waar een pro-Duits auteur aan het woord is. Hier was een vraag over de standplaatsgebondenheid van de schrijver op zijn plaats geweest.

In dat geval zou opdracht 16 ook een minder gevoelig antwoord opleveren!

Al met al kunnen we zeggen dat deze toets een mooi voorbeeld is van een test op vaardigheden en benaderingswijzen. De makers zijn er bovendien in geslaagd een gedifferentieerde test te maken: er is een duidelijk onderscheid te maken in eenvoudige en meer gecompliceerde opdrachten. Gemakkelijk is de toets niet: zowel mavo/vbo- als havo/vwo-leerlingen zullen er een behoorlijke kluif aan hebben.

Eén aanmerking betreft de keuze van het thema. Hoewel dit onderwerp het voordeel biedt dat voorkennis niet vereist is, zou het wellicht voor de leerlingen toch aardig zijn geweest als zij een behandeld thema hadden kunnen herkennen.

Deel 2: 'Wegwijs in de tijd'

Zoals gezegd valt deze plattegrond van de geschiedenis uiteen in twee delen, beide evenwichtig in moeilijkheidsgraad. In tegenstelling tot deel 1 is hier geen onderscheid te maken in meer en minder gecompliceerde opdrachten, hetgeen in het nadeel van mavo- en vbo-leerlingen zal uitvallen.

Evenals in voorgaande jaren vereisen de opdrachten algemene historische basiskennis en moeten de leerlingen in staat zijn deze toe te passen. Er wordt echter ook nogal wat feitenkennis verondersteld. Zo is het de vraag of alle leerlingen 1919 als het jaar waarop het vrouwenkiesrecht werd ingevoerd paraat zullen hebben (opdr. 24). Voor een aantal leerlingen zullen de opgaven 21 en 32 problematisch zijn, omdat de ervaring leert dat denken in symbolen niet elke leerling gegeven is.

Twee vragen brengen de leerlingen wellicht in verwarring. Opdracht 30 betreft een NSB-burgemeester. De vraag hierover lijkt mij niet duidelijk gesteld.

In opdracht 23 wordt gevraagd naar de reden van veranderingen in de plattegrond van steden in de loop van de 19e eeuw. De leerlingen krijgen daarvoor een zicht op Utrecht uit 1450 voorgeschoteld en moeten in com-

binatie met een klacht uit 1850 antwoord geven op de vraag. Maar of hen dat duidelijk zal zijn.....?

Probleem bij het testen van algemene historische kennis blijft het feit dat vbo-leerlingen al na twee jaar de basisvorming afsluiten. Nu hun docenten zien dat zij voor 20e eeuwse of voor vóór-20e eeuwse geschiedenis kunnen kiezen, kunnen zij hun lessen meer hierop gaan richten. Dat voorkomt veel teleurstelling in de toekomst.

Tot slot

De makers van de afsluittoetsen komt lof toe voor hun poging tot een gedifferentieerde toetsvorm te komen. Wellicht is het in de toekomst ook mogelijk een differentiatie in de plattegrond van de geschiedenis aan te brengen.

Namens de commissie basisvorming,
Dini Beem

Commissie Cliomatica

Een van de grootste fouten van de Commissie Cliomatica is, dat het licht - als dat er al is - zorgvuldig onder de korenmaat wordt gehouden. Maar we zijn tot inkeer gekomen en ten bewijze daarvan krijgt u voortaan in iedere Kleio een stukje over COO, computer ondersteund onderwijs. Althans, daar streven wij naar.

• Interessante sites op het net

Wie materiaal wil binnenhalen over de klassieke

Grieken, moet eens gaan naar <http://www.showgate.com/meadea/grklink.html>.

Je vind daar een schier onuitputtelijke lijst met namen die, als je ze aanklikt, je automatisch naar een volgende site voeren. Om wat voorbeelden te noemen: genealogische gids voor de Griekse mythologie; oorlogvoeren in de Griekse wereld; de route van Alexander de Grote; katapulten ed.; de wereldwonderen; interactieve kaart van het huidige Griekenland; de Olympische goden - plaatjes en tekst; Griekse schepen; Griekse landkaartjes, afdrukbaar; geïllustreerde encyclopedie van de Griekse mythologie; de Odyssee; de laatste dagen van Sokrates; enzovoort enzovoort.

Leerlingen die bezig zijn met een werkstuk of spreekbeurt over de luchtoorlog 1914-1918, kunnen hun voordeel doen met het bekijken van <http://www.theaerodrome.com/>.

Hier worden een aantal fiches geboden met daarop plaatjes en gegevens over de belangrijkste jachtvliegtuigen, die gebruikt werden tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Informatie over de Eerste Wereldoorlog is te verkrijgen op <http://www.worldwar1.com/>.

Een heleboel gegevens en plaatjes rond het gebeuren van 1492 is te vinden op <http://sunsite.unc.edu/expo/1492.exhibit/intro.html>. Hier worden de ontdekkingsreizen

Geschiedenis on-line

Vaderlandse geschiedenis in thema's

Geschiedenis overzee

De VOC

Mijnbouw in Limburg

VVD Archief

ROUTES DOOR ARCHIEVEN

Zoekwijzers

HISTORIE OP INTERNET

Sites over geschiedenis

BOEKEN EN CD-ROM'S

Zoek hier...

PLEIN

Communicer met anderen

RIJKSARCHIEFDIENST

Service pagina

behandeld aan de hand van een tentoonstelling in de Library of Congress.

Iets Russisch? Het weerbericht van deze week of de tekst van een krant van jaren geleden? Dat biedt The St.Petersburg Times, <http://www.spb.su/times/index.html>.

Een van de beste krantenarchieven is dat van het Eindhovens Dagblad. De laatste paar jaargangen zijn gedigitaliseerd en goed georganiseerd in een elektronisch archief gestopt. Artikelen uit dat archief zijn gratis op te vragen: <http://www.archief.brabant-pers.nl/cgi-bin/bp>.

De VGI, de Vereniging voor Geschiedenis en Informatica, heeft zijn website vernieuwd. Nu kunt ook u eigen mededelingen met betrekking tot historisch-informatiekundige onderwerpen toevoegen. <http://www.leidenuniv.nl/nhd/vgi/vgi1.html>.

Voor wie niet direct de beschikking heeft over een Internet-aansluiting is het misschien handig te weten dat voor f39,50 bij de klantenservice van het NIWI de Data Historica te verkrijgen is. Dit is een catalogus van alle historische databestanden in Nederland, de catalogus van de Leidse afdeling van het NIWI (historische CD-roms etcetera), adressenlijsten en diverse indexen op databestanden. Het grootste deel van deze informatie is natuurlijk ook elektronisch te raadplegen (<http://www.niwi.knaw.nl>). Besteladres: Postbus 95180, 1090 HD Amsterdam, tel. 020-4628628.

• Een staatsinrichtingsprogramma

Staatsinrichtingprogramma's zijn op de vingers van een hand te tellen. Het programma "wetboek" is er een van. Het biedt de leerlingen informatie over het onderdeel rechtspraak en tevens wat vaardigheid in het werken met een geautomatiseerd gegevensbestand. Cliomaticalid Alphons Mens laat er zijn leerlingen mee werken na een les

over rechtspraak, in groepjes van twee. Het programma geeft informatie over welke soorten straf er gegeven kunnen worden voor verschillende overtredingen en misdrijven. De leerlingen maken kennis met veelgebruikte juridische termen. Om de leerlingen er zinvol een uur mee bezig te laten zijn, heeft collega Mens er een aantal opdrachten bij gemaakt (tip: maakt u de vragen eerst even zelf?).

Het programma is te bestellen bij uitgeverij Essenerin, tel. 075-6217291. Het kost f95,-. Nadere inlichtingen: theo.rijpkema@pi.net.nl en amens@worldonline.nl.

Reacties, tips zijn van harte welkom op: snijdj@inter.NL.net

Jan Snijders

Een van ons

Een lessenserie over de Holocaust

Bij het APS verscheen de lessenserie *Een van ons*, speciaal gericht op leerlingen van 14 tot 15 jaar in het VO, geschreven door Ido Abram e.a. Het gaat om ongeveer 8 lessen: het materiaal bestaat uit zes boekjes, één per les, een videoband voor de inleiding en de concluderende les en het boek van Susan Bachrach *Zeg dat wij het niet vergeten*. De bijbehorende docentenhandleiding geeft uitgebreid informatie hoe van les tot les gehandeld moet worden, een meer volledige versie van een aantal van de verkorte bronnen en literatuur.

De lessenserie is volledig gericht op personen. Algemene historische feiten en de verschillende problemen die in de lessen aan de orde worden gesteld, komen tot leven uit verhalen van enkele van de mensen die op de omslag met foto, naam en geboorteplaats/datum zijn afgebeeld. Op de videoband gaat de inleidende film over het

bezoek van een bejaardenhulpster aan een oude heer, die zij helpt bij zijn dagelijkse verzorging. Dat blijkt een joodse meneer, die moeite heeft met de douche. Aan de hand van kleine feitjes uit het dagelijks leven is een gesprek mogelijk over 'de twintigste eeuw in een notendop'.

De daarop volgende lessen hebben als thema's 'Een eenvoudige man op de hoogste plaats', 'De hele wereld is hypocriet', 'Het leven gaat door', 'U gaat op reis, zeiden ze', 'Ze had hulp nodig' en 'Zeg dat wij het niet vergeten'.

Scholen kunnen voor f150,- (excl. verzendkosten) een pakket bestellen met lesboekjes voor 25 leerlingen, de docentenhandleiding, de videoband en het boek van Bachrach.

- Dit programma is een eenvoudige database met strafwetsartikelen en trefwoorden.
- Helaas staan er helaas wat spelfouten in de teksten van dit computerprogramma.
- Probeer via een juiste keuze in het menu en logisch handelen de vragen te beantwoorden.
- Soms zijn er meerdere mogelijkheden een vraag te beantwoorden, soms maar één.

Welke omschrijving geeft het programma bij de volgende begrippen?

1. Arrest	4. Inklimming
2. Voorwaardelijk	5. O.M.
3. Penitentiair	6. Omwenteling
7. Wat is bij vergelijking van de begrippen het verschil tussen misdrijf en overtreding?
8. In het mishandelen van dieren een misdrijf of een overtreding?
9. Wat is de artikeltekst van Naaktlopen?

Wat is de maximale straf voor:

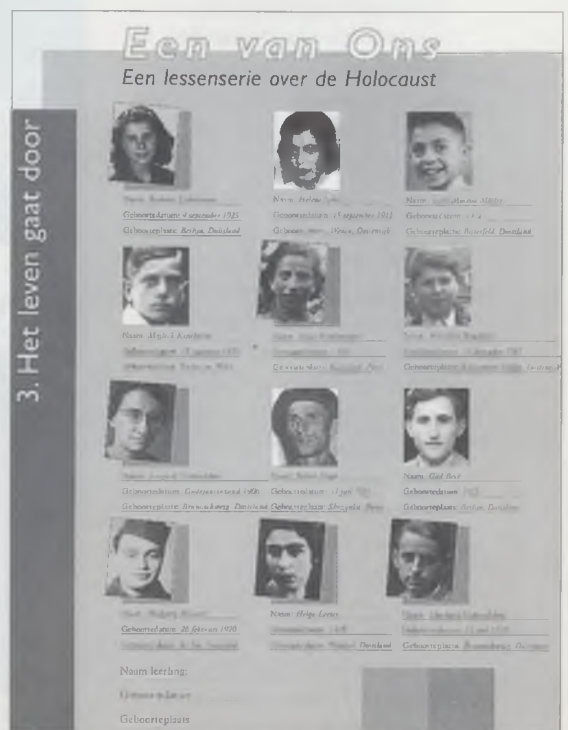
10. Openlijke geweldpleging?	13. Verspreiding van godslasterlijke geschriften?
11. Kinderpornografie?	14. Mishandeling met zwaar lichamelijk letsel?
12. Openbare dronkenschap?	15. Het maken van dit soort computertoetsen?

Besteed de resterende tijd als volgt:

Kies in het hoofdmenu D "zelf strafmaat bepalen"

Kies vervolgens B "werkelijke straf bepalen"

Hoe breng jij het er vanaf?

Het jaar van Munster

Nederland in Europa

In 1998 wordt herdacht dat 350 jaar geleden de Vredes van Munster en Westfalen werden gesloten. Al betekende de Vrede van Westfalen het einde van de dertigjarige oorlog met alle ellende van dien, voor ons is voornamelijk de vrede van Munster van belang.

De Republiek werd toen internationaal als onafhankelijke staat erkend.

De vrede werd snel gesloten. Erg langdurige onderhandelingen waren niet meer nodig.

Tijdgenoten verklaarden dat Spanje de grote vijand niet meer was - men moest hoog nodig de aandacht richten op Frankrijk. En was de republiek in verband met de handel niet gebaat bij een toestand van vrede?

Wat men in onze tijd ervan zegt, blijft nog even een verrassing. Als dit nummer van KLEIO naar de drukker gaat, 30 januari - en precies 350 jaar eerder werd de vrede gesloten! -, is op diezelfde dag het Jaar van Munster weliswaar geopend, maar moeten de verschillende publicaties nog verschijnen en zijn de bijbehorende tentoonstellingen nog niet begonnen.

Nog even afwachten dus.

Ditzelfde geldt ook voor het lesmateriaal dat ontwikkeld is door de SLO, onder auspiciën van de VGN. U heeft op school de posters en bijbehorende brochure al ontvangen. Het KPC organiseert voorlichtingsbijeenkomsten rond dit lesmateriaal van een hele dag, waarbij ook een tentoonstelling (in Utrecht of Delft) en het NOT-programma over de vrede aan bod zullen komen. Tevens wordt een inhoudelijke lezing gehouden.

De volgende data zijn gepland:

Utrecht - woensdag 18 maart en dinsdag 7 april.

Delft - woensdag 25 maart en woensdag 8 april.

De dag start rond 9.30 uur en is om 16.00 uur afgelopen. Het exacte programma en de routebeschrijving ontvangt u na inschrijving. Indien gewenst ontvangt u een nascholingscertificaat. De conferentie kost f85,- voor VGN-leden (niet-leden f125,-).

Verder wordt er een conferentie gehouden in Münster op woensdag 1 april.

Behalve een presentatie van het educatief materiaal krijgt u hier een lezing door prof.dr. H. Lademacher van het Haus der Niederlande, die de vredesonderhandelingen vanuit Munsterse optiek belicht, en zult u relevante historische plekken bezoeken.

De conferentie begint om 9.30 uur. We vertrekken om 8.30 uur per bus uit Enschede. De mogelijkheid bestaat om op eigen gelegenheid te gaan; overleg dan wel van te voren met de organisatie. De dag eindigt om 17.00 uur, wanneer de bus weer naar Enschede vertrekt.

Reis vanaf en naar Enschede, lunch/koffie/thee en cursusmateriaal zijn bij de prijs inbegrepen.

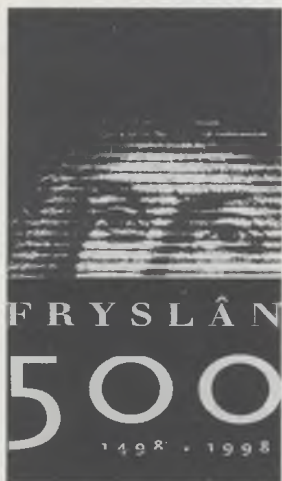
De dag Munster kost voor VGN-leden f195,- en voor niet-leden f245,-.

Meer informatie?
Voor inhoudelijke vragen kunt u zich richten tot het Informatiepunt Geschiedenis en staatsinrichting van het KPC. Inschrijven kunt u bij de Conferentiedienst. Telefoon van beide instanties is: 073 -624 7247.

Leerlingen bieden de Prins van Oranje het lesmateriaal aan over de Vrede van Munster in de Janskerk in Utrecht, 30 januari 1998.

Historisch Congres

Fryslân, staat en macht 1450 - 1650

Van 3 t/m 5 juni wordt in Leeuwarden een historisch congres gehouden over staatsvorming en politieke stabilisering in Friesland in het kader van de herdenking van het 500-jarig bestaan van een centraal bestuur in Westerlauwers Friesland. In 1498 wist hertog Albrecht van Saksen, veldheer van Keizer Maximiliaan van Oostenrijk, zich door het grootste deel van het gebied als heer te laten erkennen. Daarmee kwam een eind aan de 'Friese vrijheid', een periode dat de macht in handen was van enkele steden en vele adellijke families. Albrecht maakte een begin met de opbouw van een modern staatsbestel.

Het congres begint op woensdagavond met een lezing van prof.dr. W.P. Blockmans (RUL) en een forum. Op donderdag en vrijdag worden inleidingen verzorgd door medewerkers van de RUG en de Fryske Akademy. Tevens zijn er lezingen gepland van prof.dr. J. de Vries (University of California, Berkeley) en prof.dr. A.Th. van Deursen (VU).

Deelname kost f150,-, voor studenten f50,-. Nadere inlichtingen en opgave bij het congresbureau Noordplan: Machteld de Boer en Miranda Terpstra, tel. 058 - 213 7888, fax 058 - 212 7871.

Het archief in de klas

Een omgevingsonderzoek naar huwelijksomstandig- heden in de 19e en 20e eeuw

Deelnemers aan de didactiek-conferentie van 1997 hebben er al kennis mee gemaakt. Educatief medewerker Rijksarchiefdienst/leraar Theo Kuipers maakte een lessenserie omgevingsonderwijs met behulp van huwelijksakten, waarmee leerlingen in de basisvorming zelf aan de slag kunnen gaan.

Voor de leerlingen is er een boekje, waarbij u dan zelf de akten (gekopieerd uit uw plaatselijke archief) moet leveren en werkbladen kopiëren.

Vragen sturen de leerlingen naar algemene conclusies op bijvoorbeeld de terreinen van huwelijksleeftijd, alfabetisering, herkomst en maatschappelijke achtergrond. Ook de methode om gevonden feiten te noteren en verslag te maken wordt uitgelegd. Een en ander spoort met de SLO-handleiding *Onderzoek leren doen bij geschiedenis*.

In het Friese wordt het les-pakket met bijbehorende docentenhandleiding aan de docenten rechtstreeks verstrekt. Voor de rest van Nederland is het te bestellen: Rijksarchiefdienst, Prins Willem-Alexanderhof 20, 2595 BE Den Haag. Prijs: f49,95 voor vijf leerlingenboekjes (vaker dan een keer te gebruiken!) en docentenhandleiding. Voor vragen: Theo Kuipers, tel. 058 - 2127 103/ fax 058 -2136854.

Cursus Vertekend Historisch Beeld deel 2

Voor de film liefhebbers geeft prof.dr. N.J. Brederoo weer een cursus filmgeschiedenis bij hem thuis. Het gaat deze keer om de wijze waarop de 17e en 18e eeuw in de film aan het publiek vertoond worden.

Op tien maandagavonden komen onder andere Frankrijk en de Revolutie, Cromwell en Karel II van Engeland, Catharina de Grote en Christina van Zweden, Charlotte Bentinck en Belle van Zuylen, de familie Bach en Mozart, en Casanova en Rembrandt aan bod.

De kosten van een lidmaatschap van het Haags Documentatiecentrum voor Nieuwe Media gedurende de periode van de cursus bedragen f250,-, kortingstarief f225,-. U kunt dan gratis komen en krijgt per avond het desbetreffende cursusmateriaal.

De cursus wordt gegeven op maandagavond om 20.00 uur: 9, 16 en 23 februari, 2, 9, 16 en 23 maart, 6, 20 en 27 april. Voor verdere informatie: HDNM, Scheveningseweg 241, 2584 AA Den Haag. Tel/fax 070 -352 4610.

RECTIFICATIE

In KLEIO 8/1997 werd op blz. 58 een studiereis voor docenten naar Mexico, Guatemala en Honduras aangekondigd. Deze vindt plaats in 1999, en niet in 1998! U heeft dus de gelegenheid te sparen! Daarvoor is ook een systeem ontwikkeld. Iedere drie maanden betaalt u f750,-. Verdere informatie: zie in KLEIO 8/97.

Reizen naar Istanbul

26 april t/m 3 mei

R. v.d. Graven studeerde geschiedenis in Nijmegen en schreef diverse boeken en artikelen over Turkije. Onder zijn deskundige en enthousiaste begeleiding wandelt u in een kleine groep zeven dagen lang door Istanbul, de fascinerende metropool, waarover hij een aparte gids publiceerde. We bekijken uitvoerig de highlights, maar bezoeken ook plekken waar toeristen normaal niet komen. Natuurlijk maken we ook een boottocht over de Bosporus.

Het programma is niet om zes uur afgelopen waarna u uzelf maar moet zien te vermaken. Veel mensen komen dan terecht in hetzelfde tentje om de hoek en dat is jammer want uit eten gaan in verschillende wijken van Istanbul hoort helemaal bij het ervaren van deze prachtige stad.

Reissom f1455,-. Inbegrepen is de vlucht Amsterdam-Istanbul v.v., logies en ontbijt, entreegelden, boot- en bustochtjes en een uitgebreid informatiepakket (plattegrond en artikelen). U verblijft in een uitstekend 3-sterren hotel in het hartje van de stad.

Meld u zich in verband met het late tijdstip snel aan! De groepsgrootte is beperkt. Voor meer informatie en een brochure: 053 - 432 46 75 (ook buiten kantooruren).

Ook als u met een groep docenten of een klas een reis naar Turkije wilt maken kunt u altijd bellen voor informatie.

2-Weekse West-Turkijereis Vertrek 22 mei - f2175,-

Geschiedenis op radio en TV

Sporen in het Verleden

Op 5, 12, 19 en 26 maart worden van 15.02 - 15.45 uur op Radio 5 programma's uitgezonden in het kader van de herdenking van de Nationale Tentoonstelling Vrouwenarbeid 1898 - 1998. Het centrale thema is 'Van moeder op dochter'.

Aan de orde komen Willemien Posthumus-van der Goot en dochter (5-3), plattelandsvrouwen (12-3), huishoudelijke arbeid in verschillende generaties (19-3) en de verpleging en de veranderingen daarin (26-3).

OVT

Vanaf 1 februari is een deel van de OVT-uitzending van de VPRO op zondagmorgen 10.00 - 12.00 uur gewijd aan de West-Indische Compagnie. In *Kooplieden, kapers en kolonisten* bezoeken de samenstellers Kees Slager en Gerard Leenders met diverse deskundigen de locaties die een belangrijke rol speelden in de geschiedenis van de WIC. Het is een lange serie van 10 afleveringen.

Teleac

Op 15 februari start op TV2 een serie *'Keizers onder het mes'*, zondag 23.00 uur, waarin in zes afleveringen de opkomst en ondergang van het Romeinse Rijk aan de hand van Caesar, Augustus, Nero, Hadrianus, Constantijn en Justinianus uit de doeken wordt gedaan.

NOT

Voor groep 7 en 8 zijn er twee uitzendingen over Bontekoe en zijn rampreis naar Batavia in 1619; op 10 en 17 maart om 9.30 uur. Bij de uitzendingen is een werkboekje en een docentenhandleiding verkrijgbaar (voor prijzen en bestellen 0900 - 1344).

TELEACNOT
educatieve omroep

Brief

VAKKENINTEGRATIE. DEGRADATIE VAN HET LERAARSCAP?

De lezing van Maria Grever over vakkenintegratie, afgedrukt in aflevering 4 van de jaargang 1997 van KLEIO, zou gemakkelijk aanleiding kunnen geven tot misverstanden, voor waar het betreft de opleiding van Utrechtse historici (blz. 18). In het artikel wordt de indruk gewekt dat Utrechtse historici een van-alles-wat programma volgen, met daarin een scheutje Geschiedenis. De lerarenopleiding zou ze nog flink moeten bijspijkeren alvorens deze aankomende docenten op eerstegraads-niveau zouden kunnen doceren. Dit is echter in geen dele het geval. De lerarenopleiding is er niet voor de vakinhoudelijke, maar voor de didactische vorming. Utrechtse historici hebben geen bijspijker-cursussen nodig, want zij zijn degelijk opgeleid - als historicus.

In het onderwijsmodel van de Utrechtse Letterenfaculteit kunnen studenten instromen in verschillende opleidingen, zoals Duitse, Franse of Engelse taal- en letterkunde, Neerlandistiek, Kunstgeschiedenis, Geschiedenis en ook Algemene Letteren. Al deze opleidingen bieden een propedeuseprogramma van een jaar en een basisdoctoraal dat ook een jaar duurt. Het programma van de opleiding Geschiedenis bestaat volledig uit historische vakken, waaronder een chronologisch overzicht van Oudheid tot heden, dat het grootste deel van het propedeusejaar in beslag neemt. In het tweede jaar zijn thematische cursussen geprogrammeerd en onderdelen die voorbereiden op het doen van historisch onderzoek. In het derde jaar maken Utrechtse Letterenstudenten een keuze uit ruim dertig specialisaties, waaronder Geschiedenis van de Oudheid en Antieke Cultuur, Mediëvistiek, Economische en Sociale Geschiedenis, Politieke Geschiedenis en Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen.

Voor zover deze specialisaties niet identiek zijn aan de soort specialisatie die Maria Grever vermoedelijk in haar eigen studietijd heeft gevolgd, sluiten ze qua inhoud aan bij ontwikkelingen in de wetenschap zelf en zijn ze in de meeste gevallen beslist niet de modieuze buigingen voor politiek en arbeidsmarkt waarvoor ze

vaak gehouden worden. De Utrechtse specialisaties die voor studenten van de opleiding Geschiedenis toegankelijk zijn, omvatten, voor zover ze niet volledig uit historische onderdelen bestaan, altijd een groot aantal geschiedenis-onderdelen. De eindschrijving wordt geschreven onder verantwoordelijkheid van de opleiding. Met andere woorden, wie in Utrecht afstudeert als historicus, heeft twee jaar een volledig programma Geschiedenis gevolgd, vervolgens twee jaar een specialisatie met heel veel of uitsluitend historische onderdelen en ten slotte een historische eindschrijving geschreven. Daarom kwam de Onderwijsvisitatiecommissie Geschiedenis in 1995 tot de conclusie: *"De opleiding Geschiedenis aan de UU kan in de ogen van de commissie getypeerd worden als een goede wetenschappelijke opleiding tot historicus"*.

Deze commissie had geen enkele twijfel over het disciplinair gehalte van onze opleiding. Uit het rapport van dezelfde Onderwijsvisitatiecommissie blijkt, dat de opleiding in Utrecht niet principieel afwijkt van die bij andere universiteiten. Waar een vermenging met andere opleidingen, bij voorbeeld Algemene Letteren, in de specialisatiefase aan de orde is, constateerde de Visitatiecommissie:

"Het niveau voor de student Geschiedenis is gewaarborgd."

U kunt dus gerust zijn: uw collega uit Utrecht is even degelijk in het vak onderlegd als iedere andere academisch opgeleide docent Geschiedenis.

Het is mogelijk dat Maria Grever slechts wilde wijzen op haars inziens ongewenste ontwikkelingen in de universitaire curricula. Dat is haar goed recht. Ook de Vakgroep Geschiedenis in Utrecht is overigens warm voorstander van het behoud van Geschiedenis als een zelfstandig vak in het lesprogramma van het voortgezet onderwijs. Juist daarom wilden wij nog eens de aandacht vestigen op het feit, dat de Universiteit Utrecht tot op de dag van vandaag 'echte historici' opleidt en ook wat dit aangaat geenszins uit de pas loopt met andere universitaire opleidingen.

Maarten Prak, voorzitter
Onderwijsinstituut Geschiedenis
Universiteit Utrecht

Experimenteren met het Studiehuis?

In samenwerking met docenten uit het voortgezet onderwijs heeft de afdeling geschiedenisdidactiek van het ICLON-Rijksuniversiteit Leiden experimenteel lesmateriaal voor de bovenbouw havo/vwo ontwikkeld, dat zelfstandig en onderzoekend leren van leerlingen ondersteunt.

Het materiaal is zowel in *papieren versie* als op *diskette* (voorlopig nog steeds in WP5.1) beschikbaar. Het grote voordeel van de diskette is dat de docent het materiaal naar eigen behoefte kan aanpassen.

1 Project 'Drie generaties vergeleken: 36 - 66 - 96'

Een oral-history project van ongeveer 12 lessen met studiewijzers, bronnen, toetsen en checklists voor onderzoek, groepswork en presentatie rond het thema

'Generatiekloof of niet? Verandering en continuïteit in het leven van 17-jarigen in 1936, 1966 en 1996'.

In het project staat zelfstandig onderzoek naar verschillende aspecten van het leven van de ouders en grootouders van de leerlingen centraal. Het project is op verschillende scholen met succes uitgetoetst.

2 Project 'Beeldvorming in de speelfilm Exodus'

Het voortgezet onderwijs leert leerlingen in alle vakken om systematisch om te gaan met geschreven bronnen, terwijl het de vraag is of zij tegenwoordig niet méér met bewegende beelden (televisie, video) als bron te maken hebben. Om in deze leemte te voorzien is een serie van 12 lessen ontwikkeld rond 'bewegend beeld' als bron.

Het thema daarbij is 'Beeldvorming van Palestijnen en Zionisten in een speelfilm en een documentaire'.

De centrale vragen zijn:

- welke visies zijn er op de vraag: 'Van wie is het land Palestina/Israël?'
- hoe wordt het antwoord op die vraag uitgebeeld in bewegende beelden?

Het projectmateriaal omvat een groot aantal onderdelen: een mogelijke projectopzet; een verantwoording naar de eindtermen tweede fase; een historisch en chronologisch overzicht; een overzicht van verplichte parate kennis; kennisvragen en vaardigheidsvragen; geschreven bronnen; onderzoeksvragen en antwoorden bij de speelfilm 'Exodus' en bij de documentaire 'The West Bank Story'; beschrijvingen met tijdsaanduidingen van de film en de documentaire; suggesties voor presentatie en afronding.

In aanvulling op het materiaal dat gekocht kan worden, is ook nog materiaal te huur: een set van 15 transparanten van cartoons en kaarten; videocassettes met de essentiële fragmenten uit Exodus en met de volledige documentaire The West Bank Story; een toetsbank met diagnostische vragen en antwoorden.

N.B. De speelfilm Exodus is in iedere bibliotheek of videotheek verkrijgbaar.

Kosten

Materiaal project 1: Papieren versie en diskette: f 30,- (diskette alleen: f 25,-)

Materiaal project 2: Papieren versie en diskette: f 60,- (diskette alleen: f 55,-)

(Kosten zijn exclusief verzendkosten.)

Nadere informatie

Drs. J.L.M. Walhain, telnr. 071-5273385; faxnr. 071-5275342; e-mail: walhain@rulfsw.fsw.leidenuniv.nl

Website ICLON-nascholing: http://www.fsw.leidenuniv.nl/www/w3_iclon/

(op de website is uitgebreidere informatie over het materiaal aanwezig)

Bestellen

(s.v.p. duidelijk aangeven wat men wil: project 1 of 2 of beide; papier of diskette of beide)

Adres: ICLON - Rijksuniversiteit Leiden, Postbus 9555, 2300 RB Leiden, t.a.v. Mw. H. Paalvast

Telefonisch: 071-5277162/5274016; per fax: 071-5275342; per e-mail: iclonns@rulfsw.fsw.leidenuniv.nl

Op woensdag 22 april vindt in Utrecht een voorlichtingsbijeenkomst plaats georganiseerd door het Europees Platform en Euroclio/VGN over de mogelijkheid voor Nederlandse scholieren om deel te nemen aan het in Duitsland al sinds 1973 iedere twee jaar georganiseerde

'Schülerwettbewerb der Deutsche Geschichte um den Preis des Bundespräsidenten'

In 1997 hebben Nederlandse scholieren hier voor het eerst aan deelgenomen.

Het thema, dat iedere keer wisselt, zal voor 1999 bekend gemaakt worden op 1 mei 1998.

Tijdens de voorlichtingsbijeenkomst zullen docenten en leerlingen die meegedaan hebben, vertellen over hun ervaringen. Kirsten Stamm van het Europees Platform zal informatie verstrekken over mogelijke financiële ondersteuning en Hélène Budé en Huibert Crijns zullen duidelijk maken welke steun zij geïnteresseerde scholen kunnen bieden.

Deelname aan dit Schülerwettbewerb is om meerdere redenen aantrekkelijk.

- Het biedt uitgebreide mogelijkheden tot zelfwerkzaamheid (omgevingsonderwijs) in het kader van de basisvorming en de Tweede Fase.
- Het past in het grenslandbeleid en het internationaliseringsstreven van het ministerie van OC&W; te meer daar er, indien gewenst, geholpen wordt bij het vinden van een Duitse partnerschool.
- Het biedt mogelijkheden tot vakoverstijgend werken en/of het in de Tweede Fase gewenste profielwerkstuk (geschiedenis / Duits / aardrijkskunde / maatschappijleer / Nederlands)

Docenten geschiedenis en hun collega's in andere vakken die geïnteresseerd zijn kunnen zich voor deze studiedag opgeven bij:
Hélène Budé of Huibert Crijns,
Louise Henriëtestraat 16, 2595 TH Den Haag.
Tel. en fax 070 - 385 3669.

Inleverdata van Kleiokopij

KLEIO zal in 1998 acht keer verschijnen.

Kopij voor de Kleiokrante (berichten, nieuwtjes en ingezonden brieven) en bijdragen van de commissies kunnen ingeleverd worden bij de eindredacteur van KLEIO:

voor het maartnummer uiterlijk 20-2

voor het aprilnummer uiterlijk 28-3

voor het meinummer uiterlijk 1-5

voor het juni/julinummer 5-6

voor september uiterlijk 28-8

voor oktober/november 2-10

voor december uiterlijk 13-11

Over enig uitstel valt te praten. Neem dan wel voor de bovenvermelde inleverdatum contact op met eindredacteur Tineke Bogaerts.

Omvangrijke artikelen passen niet in de krant. Deze worden als zelfstandige en geïllustreerde bijdragen geplaatst, nadat ze zijn gelezen door enkele redactieleden en goedgekeurd. Dergelijke kopij kunt u dus niet zonder overleg vooraf voor een bepaald nummer inleveren. Stuur artikelen tijdig op naar de redactiesecretaris Jos Trippensee of neem contact op. Dan weten we wat eraan komt.

Adres redactie/eindredactie:

Omloop-West 9,
3402 XM IJsselstein.

Tel. 030 - 6883576.

Fax 030 - 688 8459

E-mail: c.bogaerts@consunet.nl

Adres secretariaat:

Vesuvius 74,
3524 WX Utrecht.

Tel. 030 - 280 05 43

Komt u naar de jaarvergadering?

In verband met de omvang van de te reserveren zaal en het aantal lunches, dat moet worden besteld, zou het bestuur het zeer op prijs stellen als u deze bon (of een kopie ervan) invult en in een open envelop voor 1 maart opstuurt naar:

Administratie VGN

Antwoordnummer 43213

2504 WB Den Haag

Geen aanmelding ... geen lunch!

In tegenstelling tot eerdere jaren zijn de notulen van de jaarvergadering van 1997 niet opgenomen bij de jaarstukken. Mensen die zich opgegeven hebben voor de lunch krijgen die thuis gestuurd. Luncht u niet mee of komt u helemaal niet en wilt u de notulen toch hebben, stuur dan een briefkaart of fax aan de Kleio-redactie. Dan worden ze toegestuurd.

Ja,

ik kom naar de jaarvergadering en gebruik de lunch

Naam

Adres

Postcode

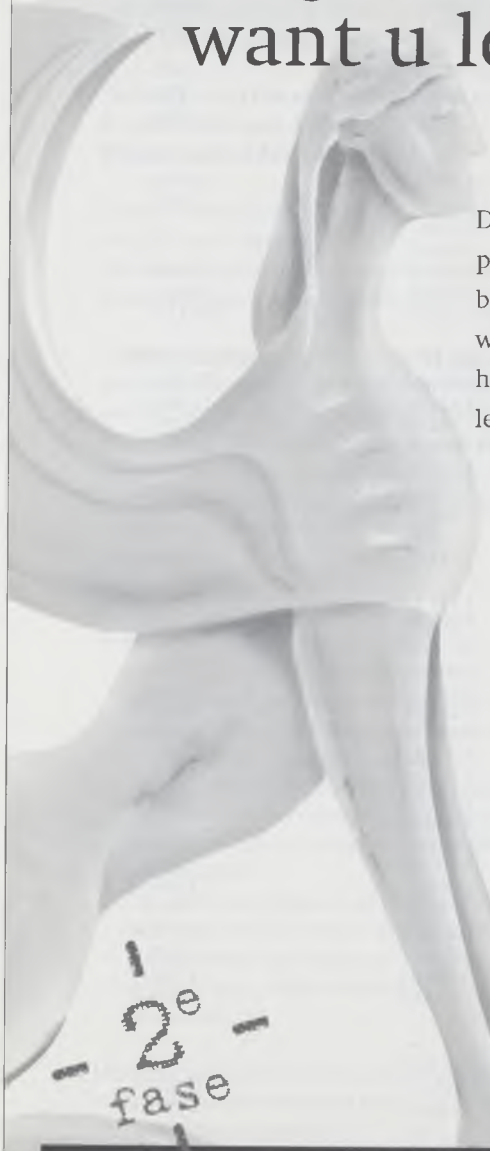
Woonplaats

Balans per 31 december 1997 met vergelijkende cijfers per 31 december 1996

	31-12-'97	31-12-'96		31-12-'97	31-12-'96
Liquide middelen	408.552,59	452.879,34	Crediteuren	247.567,17	277.913,85
Debiteuren	26.244,93	28.272,91	Lustrumreservering	15.000,--	15.000,--
Inventaris	650,--	700,--	Vermogen	172.880,35	188.938,40
	<u>435.447,52</u>	<u>481.852,25</u>		<u>435.447,52</u>	<u>481.852,25</u>

Rekening van baten en lasten 1997 met begroting 1998

Baten	Begroting 1997	Werkelijk 1997	Begroting 1998
Contributies	185.000,--	182.189,--	183.000,--
Abonnementen	22.000,--	22.478,--	22.000,--
Advertenties Kleio	13.000,--	8.900,--	9.000,--
Donaties	100,--	100,--	100,--
Verkoop VGN-uitgaven:			
Kleio-didactica 6 t/m 29	400,--	812,50	500,--
Kleio, losse nrs.	500,--	233,--	200,--
Software	2.500,--	75,--	11.000,--
Conferenties/reizen e.d.:			
Pabo-studiedag	1.200,--	--,--	--,--
Didactiekconferentie	30.000,--	29.390,--	30.250,--
Starters-conferentie	4.000,--	1.100,--	1.500,--
Excursie Utrecht	--,--	2.200,--	--,--
Onvoorziene baten	--,--	2.005,41	--,--
Interest	22.000,--	18.491,79	15.000,--
Nadelig saldo	15.750,--	16.058,05	25.625,--
	<u>296.450,--</u>	<u>284.032,75</u>	<u>298.175,--</u>
Lasten	Begroting 1997	Werkelijk 1997	Begroting 1998
Kleio	135.000,--	129.627,11	130.000,--
Verzendkosten Kleio	16.000,--	14.226,06	15.000,--
Bestuur	28.000,--	27.322,48	28.000,--
Administratie	12.000,--	11.866,55	13.000,--
Kosten betalingsverkeer	2.000,--	1.424,76	2.000,--
Algemene vergaderingen	3.700,--	3.777,65	4.000,--
Verenigingsraad	--,--	840,--	--,--
Afdelingen/Reg.aktiviteiten	1.000,--	--,--	--,--
CE-besprekingen	5.000,--	5.643,22	5.000,--
Commissies:			
PABO	3.500,--	1.717,15	3.000,--
VBO/MAVO	3.500,--	3.100,25	3.000,--
HAVO/VWO	3.000,--	4.275,90	3.000,--
Redactie Kleio	6.500,--	7.402,76	6.000,--
Didactiviteiten Cie.	5.000,--	5.544,70	5.000,--
Onderwijs Advies Cie.	3.000,--	3.287,95	3.000,--
Intercie. NHG/VGN	3.000,--	2.415,55	3.000,--
Volwasseneneducatie	3.000,--	1.751,55	2.500,--
Clomatica	1.000,--	2.368,34	1.500,--
Vrouwengeschiedenis	3.000,--	2.731,98	3.000,--
Basisvorming	3.000,--	2.188,50	2.500,--
Internationalisering	--,--	635,--	500,--
Omgevingsgeschiedenis	--,--	173,20	250,--
Huib de Ruyterprijs	1.000,--	1.000,--	1.000,--
Contributies binnenland	100,--	61,--	100,--
Contributies buitenland	2.000,--	2.212,--	2.000,--
Internationale samenwerking	6.000,--	4.353,24	5.000,--
Ledenwerving/PR	2.500,--	839,93	1.500,--
Afschrijving inventaris	350,--	652,68	650,--
Conferenties e.d.:			
Pabo-studiedag	1.200,--	--,--	--,--
Excursie Utrecht	--,--	2.178,67	--,--
Didactiekconferentie	30.000,--	30.464,55	33.400,--
Startersconferentie	8.000,--	7.223,02	7.000,--
Productie software	1.500,--	--,--	11.000,--
Bulletin board: tel.abonnement	600,--	272,--	275,--
Onvoorziene kosten	3.000,--	2.455,--	3.000,--
	<u>296.450,--</u>	<u>284.032,75</u>	<u>298.175,--</u>

Nieuw

Geschiedenis tweede fase

Sfinx geen echt raadsel want u lost het toch zo op!

De mythische sfinx, wakend aan de stadspoort van Thebe, stelde aan voorbijgangers bijna onoplosbare vragen. Alleen Oedipus wist het raadsel van de sfinx op te lossen en hem daardoor te verslaan. Treden u en uw leerlingen in de voetsporen van Oedipus?

Sfinx bestaat uit informatieboeken en onderzoeksboeken voor havo en voor vwo tweede fase. Het is een schitterende methode boordevol bronnen en illustraties. *Sfinx* is gericht op zelfwerkzaamheid van de leerlingen, oefent ze in 'leren leren' en stelt (onderzoeks)vaardigheden centraal.

Sfinx verschijnt in het voorjaar van 1998.

Wilt u meer weten over deze uitgave

geschiedenis voor de tweede fase havo/vwo?

Bel dan onze Docentenlijn: (0575) 59 48 80.

Een e-mail sturen kan ook: info@thieme.nl

Meer informatie over onze uitgaven kunt u

vinden op Internet: <http://www.thieme.nl>

Thieme

vernieuwing die werkt

*Sandra Wiersma.
Doceert aan het
Ichthus College in
Enschede.
Houdt van actieve
vakanties.
Start in september '98
met de Tweede Fase.*

De Tweede Fase. Wat verandert er voor mij?

Sandra Wiersma heeft twee passies: reizen en lesgeven. Over het reizen kunnen we kort zijn, dat doet ze met plezier. Het lesgeven ook. Alleen, hoe gaat dat in de Tweede Fase? Het lijkt haar een prima idee om wat meer zelfwerkzaamheid voor haar leerlingen te hebben. Maar het wordt een hele overgang. Zowel voor de manier van lesgeven als voor de methoden.

Daarom is het goed voor Sandra en haar 17.960 collega's om te weten dat er een uitgever is van onderwijsmateriaal die haar begrijpt en voor haar klaar staat: Nijgh Versluys. Niet alleen met volledig op de Tweede Fase afgestemd onderwijsmateriaal, maar ook met workshops en een informatiekant. Kortom een prima partner om de toekomst mee in te gaan.

Wilt u, net als Sandra Wiersma, er straks helemaal klaar voor zijn.

Bel: 035 548 24 70 en we houden u, geheel vrijblijvend, van alle ontwikkelingen op het gebied van het onderwijsmateriaal op de hoogte.

Nijgh Versluys
THUIS IN HET ONDERWIJS
Ook in de Tweede Fase!

Lijst van commissies

• Commissie PABO

Marjan de Groot, *voorzitter*,
Derde Rompert 3,5233 AE Den Bosch.
Tel. 073-6420692.
Frans van Baal, *secretaris*,
Lancasterdreef 25a, 8251 TE Dronten
Theo Beker, Thesaurierweg 8,
6525 ES Nijmegen. Tel. 024-3555224.
Marjolijn du Jour, Dibbetsstraat 41,
2518 PN Den Haag. Tel. 070-3651027.
Francien van der Meer, Grevelingen 90,
1826 AP Alkmaar. Tel. 072-5611297.
Cees van der Kooij, De Hulst 53,
9301 PC Roden. Tel. 050-5018947.

• Commissie Havo/Vwo

Elise Storck, *voorzitter*, Elzenbroek 25,
4822 XE Breda. Tel/fax 076-5420592.
Genio Ruesen, Zwaluw 12,
8103 AR Raalte. Tel. 0572-357388.
Leo Dalhuisen, Kortenaerlaan 18,
2121 XK Bennebroek. Tel. 023-5849441.
Theun Dankert, Oudestreek 4,
9354 AG Zevenhuizen. Tel. 0594-631734.
Annemargreet Boesveldt,
Graaf Florislaan 44,
1405 BV Bussum. Tel/fax 035-6936586.
Peter Westerveld, Breehoven 7,
6721 SP Bennekom. Tel. 0318-418052.

• Commissie Vbo/Mavo

Edward Schenk, *secretaris*,
Fokke Simonszstraat 20, 1017 TG
Amsterdam. Tel. 020-6234213.
Ron Hendriks, Middenweg 83,
1098 AG Amsterdam. Tel. 020-6682237.
Marijke Meuwissen, Kwartelstraat 34bis,
3514 EW Utrecht. Tel. 030-2731670.
Toon Theeuwen, Hoogakker 2,
5802 MA Venray. Tel. 0478-586927.
Theo van Zon, Koewei 71,
6843 ZJ Arnhem. Tel. 026-3818285.
Harm van Dam, Dijkhof 31,
6715 DV Ede. Tel. 0318-630058.
Ronald Polak, Beverhoeve 26,
3831 TG Leusden. Tel. 033-4941183.

• Commissie Bavo

Annet van Leersum-Jentink, *voorzitter*,
Fabiusstraat 18, 3248 AJ Melissant.
Tel. 0187-602792.
René Corbeij, *secretaris*, Specht 19,
3766 WN Soest. Tel. 035-6023741.
Dini Beem, Deventerschans 25,
3432 CP Nieuwegein. Tel. 030-6063726.
Marie-Jes Boonekamp-Wingen,
Notgerusweg 23, 6212 BJ Maastricht.
Tel. 043-3211534.
Pieter Vlaanderen, Duivenkamp 661,
3607 VA Maarsen.
Tel. 0346-571354. Fax 561384.
Joost Dik, Buitenhof 10,
3353 HB Papendrecht. Tel. 078-6413422.

• Didactiek- en activiteitencommissie

R. Soeter, *voorzitter*, Cayennedreef 23,
3563 SB Utrecht. Tel. 030-2612710.
H. Kummerer, *secretaris*, Ockenburghpark
46, 5709 ML Helmond.
Tel. 0492-516810, fax 0492-516805.
J.G. Raven, Kinkhoorn 8, 9051 MJ Stiens.
Tel. 058-2574050.
W. Bouwman, Kloosterstraat 47,
5708 GM Helmond. Tel. 0492-534709.
Mw. T. de Danschutter, Van Deyssellaan 40,
9721 WV Groningen. Tel. 050-5251298.
Mw. M. Braams, Parelvisserpad 35,
3816 EP Amersfoort. Tel. 033-4758702.
L. Nolet, Reestraat 32,
6531 JM Nijmegen. Tel. 024-3550749.

• Commissie Volwasseneneducatie

Mw. I.A. Attema, *voorzitter en penning
meester*, Transvaalkade 29 II,
1092 JL Amsterdam. Tel. 020-6931572.
Mw. C.H. Mentink-Zuiderweg, *vice-
voorzitter*, De Wuurde 7,
6662 ZE Elst. Tel. 0481-372233.
Mw. A.M. Vencken-Martens, *secretaris*,
Haarseneweg 4a, 5061 VL Oisterwijk.
Tel. 013-5284297.
Mw. M.L. Teunissen, Postbus 31,
9989 ZG Warffum. Tel. 0595-423082.
Mw. E. van Gils, Nieuwendammerdijk 177,
1025 LH Amsterdam. Tel. 020-6323927.
Mw. drs. J.M.J. Ruyters,
Petrus Dondersstraat 54,
5614 AH Eindhoven. Tel. 040-2126508.

• Onderwijsadviescommissie

Mw. H. Tuithof, *voorzitter*,
Griftkade 12/bis A, 3572 TZ Utrecht.
Tel. 030-2713079.
P. van Leeuwen, *secretaris*, Everdrift 4,
5431 LV Cuyk. Tel. 0485-314598.
Mw. D. Jansen, Van der Mondestraat 59,
3515 BC Utrecht. Tel. 030-2721380.
W. Lenders, Emmalaan 5,
5671 AK Berg en Dal. Tel. 024-6844168.

• Commissie Vrouwen- en Gendergeschiedenis

Marianne Zewald, *voorzitter*,
Vijverlaan 2, 2012 RC Haarlem.
Tel. 023-5283325.
Janneke Riksen, *secretaris*,
Linnaeuslaan 87, 3571 TV Utrecht.
Tel. 030-2730916.
Zonneke Matthee, *penningmeester*,
Schokkerwerf 1, 2317 DM Leiden.
Tel. 071-5215873.
Mariëtte Matthijsen, Statenjacht 342,
1034 ER Amsterdam. Tel. 020 - 6313530.
Fia Dieteren, Joris Ivenslaan 9,
1325 LV Almere. Tel. 036-5354843.
Brigitta Kleijer, Nigerdreef 281,
3564 EE Utrecht. Tel. 030-2660597.

• Commissie Cliomatica

J. Snijders, *voorzitter*, Churchillaan 13,
5571 AR Bergeyk. Tel. 0497-572972.
P.H.A. van Drunen, *secretaris*, Bruykersstraat
32, 3237 AB Vierpolders. Tel. 0181-416591.
M.G. Harreman, Bezuidenhoutseweg 129,
2594 AE Den Haag. Tel. 070-3853612.
A. Mens, Vaartdreef 94,
2724 GH Zoetermeer. Tel. 079-3412379.
A.J. Meijer, Assumburg 72,
2402 KT Alphen a/d Rijn.
Tel. 0172-421894.
Mw. C. Klijn, Sixlaan 86, 2252 CH
Voorschoten. Tel. 071-5611640.

• Redactie KLEIO

Jan van Oudheusden, *voorzitter*,
Massenetstraat 21,5144 WP Waalwijk.
Tel. 0416-337430.
J. Trippensee, *secretaris*, Vesuvius 74,
3524 WX Utrecht. Tel. 030 - 280 05 43
Tineke Bogaerts-Stoopman, *eindredacteur*,
Omloop-West 9, 3402 XM IJsselstein.
Tel. 030-6883576, fax 030-6888459.
Ruud Slothboom, Hazenhof 54,
3451 LL Vleuten. Tel. 030-6774061.
Harry Jansen, Hatertseweg 463,
6533 GH Nijmegen. Tel. 024-3553484.
Carla van Boxtel, Evieveld 6,
5422 AK Gemert. Tel. 0492-361136.
Huub Oattes, Roerdomp 80,
3641 TK Mijdrecht. Tel. 0297-281197.
H. Pols, Van Aerssenstraat 140,
2582 JT Den Haag. Tel. 070 - 3501 380.
Marijke Meuwissen, Kwartelstraat 34bis,
3514 EW Utrecht. Tel. 030-2731670.

• Intercommissie NHG/VGN

G.J. Van Setten, *voorzitter*, Platanenlaan 97,
2061 TS Bloemendaal. Tel. 023-5262323.
Mw. C.E.M. Veldhuis-Meester, *secretaris*,
Quintuslaan 4, 9722 RV Groningen.
Tel. 050-5270099.
N. Koek, Van Oldenbarneveldstraat 31,
2334 AD Leiden. Tel. 071-5172818.
E. Schenk, Fokke Simonszstraat 20,
1017 TG Amsterdam. Tel. 020-6234213.
G.M.J. Rovers, Gerard Terborgstraat 38 III,
1071 TP Amsterdam. Tel. 020-6756333.
Tel. 020-4951551.

• VGN-vertegenwoordiger in de Atlantische Onderwijscommissie

Frits Kat, Jeudestraat 4,
4011 GL Zoelen. Tel. 0344-681686.

*Zijn er wijzigingen in de commissies of in
de adressen, geef dat dan door aan de
eindredacteur van KLEIO. Dan staat het er
de volgende keer goed in!*